

RIKSDAGENS PROTOKOLL.

1921.

Första kammaren.

Nr 5.

Onsdagen den 26 januari.

Kammaren sammanträdde kl. 11 f. m.

Upplästes följande inkomna läkarintyg:

Att ledamoten av riksdagens första kammare, herr *Fredrik Ström*, som sedan den 20 jan. är sängliggande på grund av enterocolitis acuta, tillsvidare är oförmögen att bevista riksdagens sammanträden, intygas.
Stockholm den 22 jan. 1921.

K. E. Hernlund.
Leg. läkare.

Att ledamoten av riksdagens första kammare, majoren *Aaby Ericsson* på grund av hjärt- och kärlsjukdom tillsvidare är förhindrad att deltaga i riksdagsarbetet, intygas.
Stockholm den 24 jan. 1921.

Israel Holmgren.
Medicine professor.

Ledighet från riksdagsgöromålen beviljades herr *Rosén* för tiden den 26 innevarande januari—den 11 nästinstundande februari för fullgörande av offentligt uppdrag m. m.

Justerades protokollen för den 21 och den 24 i denna månad.

Anmälades och bordlades bankoutsrottets utlåtanden:

nr 3, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående gillande av den riksbanken meddelade frihet från skyldigheten att inlösa av banken utgivna sedlar med guld;

nr 4, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om ändrad lydelse av 239 § i lagen den 22 juni 1911 om bankrörelse; samt

nr 5, i anledning av fullmäktiges i riksbanken framställning om ändrad lydelse av 13 och 25 §§ i lagen för Sveriges riksbank jämte en i ämnet väckt motion.

Föredrogos ånyo konstitutionsutskottets utlåtanden:

nr 1, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till stadga om val av talmän och vice talmän i riksdagens kamrar;

nr 2, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om ändrad lydelse av 30 § 12 punkten, 54 och 87 §§ samt övergångsstadgandet i lagen den 20 november 1920 om val till riksdagen; samt

nr 3, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om kommandomål.

Vad utskottet i dessa utlåtanden hemställt bifölls.

Föredrogs ånyo och företogs punktvis till avgörande konstitutionsutskottets memorial nr 4, med uppgift å vilande förslag till ändringar i grundlagarna, punkterna 1—15 och 17.

Till grundlagsenlig behandling hade utskottet i förevarande memorial under särskilda punkter för riksdagen anmält under sistförflutna treårsperiod jämlikt § 64 i riksdagsordningen såsom vilande antagna förslag till ändringar i rikets grundlagar.

Punkten 1.

Det vilande grundlagsändringsförslaget antogs.

Punkten 2.

Grundlagsändringar ang. sättet för utrikespolitiska frågors handläggning.

Det i denna punkt införda förslaget angick ändrad lydelse av §§ 12, 54 och 105 regeringsformen, §§ 38, 50, 55, 56 och 74 riksdagsordningen samt § 2 mom. 4 tryckfrihetsförordningen.

Herr t a l m a n n e n: Innan kammaren företager denna punkt till behandling, skall jag till undvikande av missförstånd be att få fästa uppmärksamheten därpå, att om kammaren godkänner det förslag till lydelse av § 38 punkt 2 riksdagsordningen, som finnes intagen under denna punkt, och likaledes antager det förslag till lydelse av samma lagrum, som återfinnes under punkt 3 a, så kommer dock detta lagrums slutliga lydelse att bestämmas genom kammarens beslut under punkt 3 b.

Herr L i n d h a g e n: Uti förevarande punkt behandlas det förslag till s. k. parlamentarisk kontroll, som under långliga tider stått på

de demokratiska partiernas program. Denna parlamentariska kontroll skulle väl bestå däri, att parlamenten och folken själva finge något inflytande i själva verket på ärendenas avgörande, och då menar jag, att det skulle vara fallet med alla folkets representanter och icke bara några få. Vidare har åtminstone jag blivit inlockad i de demokratiska partierna genom talet om att denna sekretess, som vilar över de utrikespolitiska ärendena, skulle hädanefter förfalla lika väl som ifråga om de inrikespolitiska ärendena. Och efter världskriget och den stora uppgörelsen därute har detta program uttalats ute i världen såsom själfallet. Då jag nu finner, att dessa två önskemål, som jag varit med om och kämpat för efter förmåga och som varit bidragande till, att jag gått in i ett demokratiskt parti, icke vunnit något som helst avseende, utan att här precis det gamla står kvar, kan jag, herr talman, icke underlåta att vid detta tillfälle, liksom jag gjorde uti en utförlig motion första gången saken var före, uttala min avvikande mening beträffande vad som nu förehaves i detta ögonblick. För det första finner man av 12:te paragrafen, att Konungen skall ensam bestämma om traktater och överenskommelser. Det står visserligen, att sedan överenskommelse blivit ingången med främmande makt, skall frågan, om den är av större vikt, hänskjutas till riksdagens prövning; men det kunna väl herrarna förstå, att sedan denna stora apparat satts igång och alla dessa utrikesdelegerade fattat sitt beslut och man således står inför ett fullbordat faktum, så är den beslutanderätt, som överlämnas till riksdagen, huvudsakligen blott ett skådespel i lagtexten. Nu är vidare föreskrivet i § 54 regeringsformen, att den utrikes nämnd, som är tillsatt för dessa ärenden, skall ensam få höras, före det Konungen går till förhandling med främmande makt. Men då vi nu veta, att parlamentarismen genomförts, betyder det i själva verket, att partiledarna ha makt över regeringens förslag. Intet regeringsförslag kommer fram utan att regeringen är tämligen överens även med dem, som stå kvar i riksdagen och äro kvarlämnade där, eftersom icke alla kunna bliva statsråd. Det är klart, att det blir dessa ledare, som få avgörandet i hemliga utskottet, och vi andra få fortfarande icke något att säga och betyda blankt ingenting. Så har det förut tillgått i hemliga utskottet. Vad är det för förändring, som skett i denna hemlighetsfullhet? Den är så gott som ingen. Det är sämre än förut, ty förr var det åtminstone en manlig föreskrift i grundlagen. Nu är det en fullkomligt pjoltrig föreskrift, efter vad jag kan finna. Man vill icke bibehålla den fulla sekretessen utan anser, att man kan lyfta något litet på den. Man har utbytt ordet sekretess mot uttrycket, att ledamöterna skola iakttaga största möjliga varsamhet i avseende å meddelanden. Vad är det för karingppjoller i grundlagen? Och går man till motiveringen i kommittébetänkandet, finner man att där uttryckligen säges, att de, med vilka utskottsledamöterna med iakttagandet av denna varsamhet kunna samråda, äro inom det politiska lifet erfarna personer. Här ha vi kottteriväsendet i sin glans insatt i Sveriges grundlag. Vilken oerhörd förolämpning mot vår ståtliga kon-

*Grundlags-
ändringar
ang. sättet
för utrikes-
politiska frä-
gors hand-
läggning.
(Forts.)*

Grundlags-
ändringar
ang. sättet
för utrikes-
politiska frå-
gors hand-
läggning.
(Forts.)

stitution. "Inom det politiska livet erfarna personer", det blir aldrig andra än de goda vännerna. Punkt och slut. Det veta vi.

Ja, sedan är det också föreskrivet, att icke ens konstitutionsutskottet skall numera som förut kunna få infordra protokoll rörande sådana hemliga saker i ett av utskottet uppgivet visst ärende. Konungen kan, sedan utrikesnämnden häröver blivit hörd, till och med besluta att, med hänsyn till rikets säkerhet eller andra av förhållandet till främmande makt betingade, synnerligen viktiga skäl, förbjuda konstitutionsutskottet att få taga del av uppgivet ärende. Konstitutionsutskottet är icke ens tilltrött. Sedan har man satt råga på måttet genom att bestämma, att suppleanterna i utrikesnämnden icke få inträda vid tillfälligt förfall för ledamot i nämnden utan först vid ledamots avgång. Samtidigt som man bestämmer, att detta förnäma herrskap skall iakttaga största möjliga varsamhet i avseende å meddelanden — med undantag av till politiska vänner —, tilltror man icke ens suppleanterna i utrikesnämnden att vara närvarande vid sammanträdena för att komma in i frågorna. Det synes stå i föga överensstämmelse med talet om behov av kontinuitet i nämnden. En sådan författning, som jag kallar "käringsförfattning", herr talman, går svenska folket att införa i den gamla beprövade grundlagen.

Jag kan, herr talman, icke annat än yrka avslag på detta bedrövliga förslag.

Efter härmed slutad överläggning yttrade herr talmannen, att i avseende på förevarande grundlagsändringsförslag endast yrkats att det samma skulle förkastas.

Sedermera gjordes propositioner, först på antagande av ifrågavarande förslag samt vidare på dess förkastande; och förklarades den förra propositionen, vilken upprepades, vara med övervägande ja besvarad.

Punkterna 3 a) och b) samt 4—6.

De vilande grundlagsändringsförslagen antogs.

Punkten 7.

Grundlags-
ändringar
ang. sättet
för val av
ledamöter i
riksdagens
kamrar m. m.

Det i denna punkt intagna grundlagsändringsförslaget angick ändrad lydelse av §§ 6, 7, 9, 16, 19, 21 och 24 riksdagsordningen och till övergångsstadgande däri.

Enligt en vid memorialet fogad reservation hade herr *Reuterskiöld* ansett, att utskottet bort föreslå riksdagen att för sin del, jämlikt RO § 64, besluta att uppskjuta avgörandet av det vilande grundlagsändringsförslaget nr 7 till lagtima riksdagen år 1923.

Herr *Reuterskiöld*: Herr greve och talman, mina herrar! Jag har inom konstitutionsutskottet vid denna punkt låtit anteckna, att jag inom utskottet yrkat, att utskottet skulle med begagnande av sin rätt till initiativ hemställa, att kamrarna skulle för sin del besluta uppskov med det vilande grundlagsförslagets avgörande till

1923 års riksdag. Detta mitt yrkande har i utskottet avvisats, och, såvitt jag kan finna, har utskottet därvid egentligen haft tre skäl för sitt avslag. Det första är det, att utskottet synes hava hyst tvekan om sin rätt till initiativ i denna punkt. Det är för mig ganska obegripligt, huru en sådan tvekan kan finnas, då utskottet har ovillkorlig initiativrätt i alla grundlagsfrågor, och då, utan att något stadgande därom finnes, utskottet har en obestridd skyldighet att i memorial för kamrarna framlägga jämlikt § 64 riksdagsordningen vilande grundlagsförslag, — alltså är den, som har att övervaka, att § 64 riksdagsordningen blir tillämpad. Då tillika i denna paragraf finnas bestämmelser om möjlighet att uppskjuta ett vilande förslags avgörande, kan jag för min del icke ett ögonblick tveka om utskottets befogenhet att begagna sin initiativrätt. Att därjämte motionsrätt finnes, är en sak för sig.

*Grundlags-
ändringar
ang. sättet
för val av
ledamöter i
riksdagens
kamrar m. m.
(Forts.)*

Det andra skälet, som utskottet har haft, är det, att övergångsstadgandet på sidan 26 i det tryckta betänkandet synes vara avfattat under förutsättning, att det vilande lagförslaget senast år 1921 bleve antaget; och det kan icke nekas, att en sådan tolkning av detta övergångsstadgande har skäl för sig och att såhunda ett uppskov nu skulle i realiteten bli ett avslag, inlindat i uppskovets form. Emellertid förefaller det mig, som om ej heller det skälet vid närmare påseende är så särdeles hållbart, åtminstone för de kammarledamöter, vilka som jag antager i dag äro beredda att vidtaga en annan minst lika betänkelig, ja, enligt min mening vida betänkeligare tolkningsåtgärd. I det nu föreliggande förslaget förefinnes på sidan 26 en lydelse av § 21 riksdagsordningen, som innebär, att kvinna, när hon blir röstberättigad och valbar, skall hava rätt att avsäga sig uppdraget att vara andrakammarledamot utan att anföra något skäl. Tio sidor senare, på sidan 36, i förslaget nr 12 finnes en annan lydelse av paragraf 21, som står sticK i stäv med denna bestämmelse. Den undantagsställning, som kvinna får på sidan 26, har blivit en generell regel på sidan 36, och där behöver varken man eller kvinna uppgiva skäl för sin avsägelse. Om nu riksdagen antager förslaget i punkten 7 på sidan 26 om viss lydelse av 21 paragrafen och sedermera också antager, såsom jag förmodar, lydelsen av § 21 på sidan 36, så är det den märkvärdiga omständigheten, som inträffar, att förslaget å sid. 36, framställt av Kungl. Maj:it, oförändrat av riksdagen antages och därmed har blivit lag. Däremot är förslaget å sid. 26 endast framställt av utskottet i anledning av Kungl. Maj:ts proposition, tarvar alltså Kungl. Maj:ts sanktion och får naturligtvis denna efteråt. Alltså blir denna paragraf lag senare än den paragraf, vars lydelse är bestämd å sid. 36. Men icke förty äro, såvitt jag förstår, kamrarna fullt beredda att inskjuta lagtexten på sidan 36 i det vilande förslaget å sid. 26 och alltså tolka § 21, som om den sade alldeles motsatsen till vad den säger i det förslag, som nu föreligger. Mig synes, att en sådan tolkning är långt mera hårdragen och långt mera betänkelig för vår konstitutionella praxis, än den tolkning, som är

*Grundlags-
ändringar
ang. sättet
för val av
ledamöter i
riksdagens
kamrar m. m.
(Forts.)*

helt naturlig ifråga om övergångsstadgandet. När det å sid. 26 i övergångsstadgandet heter: "Det år, varunder lagtima riksdag först sammanträder efter nya val i hela riket till andra kammaren, förrättade efter den 1 april 1919, kallas här nedan första valåret", kan det icke betyda annat, eller rättare sagt det får icke betyda annat, än det år, varunder detta vilande förslag blir grundlag, såvida man icke anser, att genom avfattningen av detta övergångsstadgande riksdagen skulle hava betagits sin grundlagsenliga rätt enligt 64 paragrafen riksdagsordningen, att besluta om uppskov. Det är omöjligt, att en grundlagsenligt stadgad rätt kan på det sättet genom formuleringen i ett vilande förslag göras om intet, och alltså måste denna övergångsbestämmelses syfte tolkas så, att därest ett uppskov skulle finnas önskvärt, uppskovet icke blir omöjliggjort. Mig förefaller detta vida mera befogat än den tolkning av § 21 riksdagsordningen, som nu föreligger. Och går jag vidare kunde jag rikta uppmärksamheten därpå, att såväl i nr 2 som nr 3 av konstitutionsutskottets av riksdagen redan bifallna betänkanden finnas slutbestämmelser, som säga, att lagen träder i kraft på den dag, då motsvarande grundlagsparagraf varder av Konungen gillad. Det kan icke vara meningen, ty när Konungen gillat den i statsrådet är icke allmänt känt, utan det blir först känt i plenum plenorum. Orden "av Konungen gillad" betyder vid tillämpningen annat, än vad där uttryckligen säges. Jag fäster mig nu icke så mycket vid denna punkt, men jag gör så mycket större avseende på § 21 riksdagsordningen, i det sammanhang som jag antytt. Med god vilja skulle ett uppskov av detta skäl icke vara omöjligt.

Men det tredje skälet är så mycket mera avgörande, ovedersägligen åtminstone för alla dem, som vilja hava igenom det vilande grundlagsstadgandet, ty de säga: Vad skulle ett uppskov tjäna till, när vi nu hava makt att föra det igenom? Varför skulle vi vänta på den av dem, som hava yrkat uppskov, åtrådade opinionsändringen, en opinionsförändring, som kanske skulle framtvunga ett avslag år 1923, vilket däremot nu torde vara uteslutet. Ja, det skälet förstår jag naturligtvis fullt ut, men för mig och dem, som möjligen kunna tänka lika med mig i denna punkt, är det tvärtom så, att uppskovet är så mycket önskvärdare, som därigenom tillfälle kunde beredas att ytterligare pröva det nu vilande förslaget och genom ett uppskov framtvunga denna förnyade prövning eller åtminstone framkalla möjlighet att få ett annat och bättre förslag i samma punkt framlagt såsom vilande, för att när man sedan går till avgörande kunna peka på detta då vilande förslag såsom vida lämpligare att antaga. Jag befinner mig i denna punkt i samma ställning som oppositionen vid 1850 års riksdag. Då var det också ett vilande grundlagsförslag till behandling angående representationen, och då var situationen den, att avslaget var klart och tydligt, men oppositionen, som ville ha bifall, yrkade uppskov till en senare riksdag, för att opinionen skulle hinna svänga. Jag tror, att den hade vida mindre fog för sitt hopp, än vad jag har i denna punkt för mitt. Men situationen är den-

samma, och jag förstår fullt väl, att uppskovsyrkandet under sådana förhållanden icke bifalles.

Ett uppskov till 1923 års riksdag är också, bortsett från alla förhoppningar och förväntningar, fullt motiverat. Övergångsstadgandet, som jag nyss berörde ur formell synpunkt, innehåller den bestämmelsen, att första kammaren skall nyväljas, så snart ändringen genomförts, men några nyval till landstingen, som skola förrätta dessa förstakammarval, äro icke ifrågasatta. Då blir ställningen den, att i de större städerna, där särskilda elektorer skola utses, komma sådana att väljas. Här kommer den stämning inom folket, som nu gör sig gällande, att komma till uttryck, men i de mindre och medelstora städerna och därute på Sveriges vida landsbygd blir det inga nyval, utan där blir det de gamla landstingsmännen, som förut äro valda, som samtidigt med dessa nya elektorer skola förrätta de nya förstakammarvalen. En sådan partiell förnyelse förefaller mig icke riktig, och genom uppskovet skulle det nu vinnas, att landstingsmandaten, som utgå med år 1922, skulle kunna hinna förnyas, så att de nya valen kunde ske 1922, innan förslaget antoges 1923, därest förslaget då verkligen bleve antaget. Men det är också av ett annat skäl, som ett sådant landstingsmannaval skulle vara lämpligt, och det är det, att genom ett sådant landstingsmannaval skulle folkviljan få ett nytt om också indirekt tillfälle att göra sig gällande just med avseende å det vilande grundlagsförslaget. Jag vågar påstå, att något verkligt tillfälle för folkviljan att taga ställning till det vilande grundlagsförslaget icke funnits, ehuru grundlagen avsett, att det borde hava givits vid 1920 års andrakammarval. Jag skall visserligen medgiva, att 1920 års val formellt gav en möjlighet att låta folkviljan giva utslag även i grundlagsfrågorna, men realiter kunde den möjligheten icke begagnas. Delvis berodde det därpå, att en helt annan fråga sköts i förgrunden, nämligen frågan om socialisering, och den frågan kom att behärska hela valrörelsen. Det var socialdemokraterna, som bestämde frågeställningen: för eller mot socialisering. Men det fanns för visso ett annat och vida betänkligare skäl för att frågan icke kom under en större debatt, och det skälet är partiernas s. k. överenskommelse av år 1918 och deras tysta samförstånd att under valrörelsen så långt som möjligt undanskjuta grundlagsfrågorna från valmännens uppmärksamhet, och det med den verkan, att valrörelsen icke skedde i grundlagsfrågornas tecken utan i helt andra frågors tecken. För min ringa del har jag under tiden gjort vad på mig ankommit för att väcka uppmärksamheten både på dessa grundlagsfrågors betydelse och på betydelsen av att vid deras avgörande ha män, som kände sig obundna av varje partis enskilda överenskommelser, och jag har därvid för min del funnit, att överallt, där innebörden härav blivit klarlagd, har opinionen varit mot detta grundlagsförslag. Men i stort sett har eljest icke så skett.

Det egentliga, det enda skälet för att nu driva detta grundlagsförslag igenom är också utan tvivel ifrågavarande partiets överenskommel-

*Grundlags-
ändringar
ang. sättet
för val av
ledamöter i
riksdagens
kamrar m. m.*
(Forts.)

Grundlags-
ändringar
ang. sättet
för val av
ledamöter i
riksdagens
kamrar m. m.
(Forts.)

se från 1918. För min enskilda del vågar jag bestrida den överenskommelsens giltighet. Våra grundlagar känna ingen partiöverenskommelse som avgörande för grundlagsfrågors faktiska lösning genom en enda riksdags prövning, och våra grundlagars ovillkorliga bud om fri förnyad prövning vid lagtima riksdag efter nya allmänna andrakammarval kan icke upphävas av någon som helst partiöverenskommelse, lika litet som grundlagens förbud i riksdagsordningens första paragraf mot imperativa mandat kan eller får genom någon partiorganisation göras om intet. Om man erkänner grundlagens förpliktelser framför partibanden, då kan ingen tvekan råda därom, att en var riksdagsman har en fri prövningsplikt även nu, och att den, som tvekar, den hade bort enligt mitt förmenande klart upplysa sina valmän härom vid valrörelsen 1920. Den vind, som blåste över landet vid 1920 års val och som i alla händelser icke var någon vänstervind, den borde också göra det ännu tydligare, att om någon trots allt anser sig tveka att rösta mot, i följd av partiöverenskommelsen, så borde han dock yrka uppskov för att se, huru stämningen kommer att bliva ute i landet, när uppmärksamheten riktas på förhållandet. I detta stycke borde man väl låta folkviljan oförvanskad komma till uttryck, när man överhuvud taget gör gällande, att den skall vara utslagsgivande. Fullväl känner jag, att partiöverenskommelsen år 1918 tillkom under alldeles exceptionella förhållanden, och fullväl erkänner jag, att däri kan ligga en anledning till tvekan, men jag ber att få rikta kammarens uppmärksamhet på, att en gång förr har en alldeles likartad situation förelegat, utan att då sådana följder påstodos. Det var i februaridagarna år 1848. Ja, parallellen är så pass träffande, att jag skall be att få med några ord beröra den.

Sveriges riksdag hade sammanträtt i november 1847. Då hade till riksdagen överlämnats representationskommitténs efter den tidens förhållanden ganska radikala representationsförslag, vilket av riksdagen hade lagts till handlingarna. Men så på nyåret 1848 började oron i Europa, och i februari månad bröt revolutionen ut i Frankrike, som ersatte konungadömet med republik. Efterdyningarna härav kommo även hit. Då tog 1848 Konungen det ovanliga steget att till sig uppkalla konstitutionsutskottet för att allvarligt och enträget be utskottet framkomma med ett förslag till representationsförändring. Innan utskottet hann villfara denna begäran eller — om jag får använda ordet — påtryckning, kommo marsoroligheterna här i Stockholm, vilka förorsakade regeringsskifte. Härigenom blev ställningen den, att trots alla livliga och kraftiga trohetsbetygelser ej minst från den tidens bondestånd, som förebyggde alla abdikationstankar, kom Konungen till det beslutet att själv framlägga ett kungligt förslag till representationsförändring. Det blev vilande trots reservationer, och det fanns knappast mer än en tanke om, att det var nödvändigt på grund av de exceptionella förhållandena, och att det bara var en tidsfråga, när det skulle tagas. Men så oviss var man, att man ville på urtima riksdag, som vid den tiden i fråga om

kompetens var likställd med lagtima, få saken avgjord eller, med andra ord, man ville "smida, medan järnet var varmt". Detta lyckades icke på grund av bland annat 1847—1848 års riksdags långvarighet. När nästa riksdag, som kom tillsammans i november 1850, öppnades, var situationen en annan, liksom nu, och jag vill anmärka, att Konungen i sitt trontal särskilt starkt underströk riksdagens rättighet till fri prövning av det vilande förslaget, som också föll. Visst vet jag, att vid den tiden funnos inga partiförtroenderåd, som överenskommo om det ena eller det andra. Men saken är densamma, om än formerna växla, och jag tror, att den bundenhet, som man 1848 påtog sig, var minst lika stark som den bundenhet, vilken grundar sig på partiöverenskommelsen 1918. Binder icke den förra, så lär väl icke den senare kunna binda. Den löses av grundlagens egna ord.

*Grundlags-
ändringar
ang. sättet
för val av
ledamöter i
riksdagens
kamrar m. m.
(Forts.)*

Sedan dess ha många och stora förändringar skett i vår författning, det är sant, och bland dem även den, att det genom praxis har kommit därhän, att vilande grundlagsförslag — dock blott sedan detta århundrades början, längre är det i alla fall icke — nästan alltid godkännas. Men detta är ingen nödvändighet, och grundlagsbudet om fri prövningsrätt står i sak lika orubbat nu som 1850. Och just i förevarande fall tyckes det mig därför vara av alldeles särskild vikt, att den fria prövningen vid denna riksdag utmynnar antingen i uppskov eller avslag för att därmed slå ned den sed, som är på väg att bildas, att partiöverenskommelser träda i grundlagens ställe.

Till sist, herr greve och talman, ett par ord om det vilande förslagens huvudsakliga brister. De äro två. Den ena ligger i förstakammarproblemet fullkomliga snedvridning; den andra i utskylsdistreckets totala slopande. Jag har nu för min del alltid varit och är ännu i dag och hoppas att så få förbli en proportionalistisk kättare. Men även de, som äro proportionalistiskt tänkande och till och med troende, synas mig i denna fråga böra kunna inse, att en sammanslagning av landstingsmän från ett län såsom elektorerna med valda elektorerna från städer eller med landstingsmän från andra län innebär dock ett fullständigt uppgivande av allt organiskt sammanhang i representationen. Det betyder ett sättande av partierna mycket mera än nu i högsätet på icke bara den kommunala utan även hela den samhällseliga samhörighetens bekostnad. Redan föreningen av land och stad till gemensamma kretsar är av ondo, men ännu mera gäller detta, när man vill bryta sönder de enheter, som inom och av landstingen utbildats, och i stället skapa partielektorerna valda på precis samma grunder som andra kammaren. Vad blir kammarskillnaden, och vad blir första kammarens uppgift under sådana förhållanden? Hela förstakammarproblemet lösning, som dock är aktuellt och av så synnerligen stor vikt för hela vår författnings vidare utveckling, blir försvärad och fördröjd, och det vinnes ingenting genom det kvacksalveriförslag, som kammaren nu synes beredd att taga.

Vad utskylsdistrecket beträffar, skall jag här i dag icke ingå på någon debatt om detsamma, då det föreligger motioner angående ut-

Grundlags-
ändringar
ang. sättet
för val av
ledamöter i
riksdagens
kamrar m. m.
(Forts.)

skyldsstreckets införande, även om detta förslag antages. Men jag skulle dock vilja säga ett par ord därom. Man säger, att utskyldsstrecket behöva vi icke, ty det finnes i regel icke i utlandet, ja, kanske icke alls. Jag frågar: Varför skola vi svenskar föra in främmande seder? Vår författning är icke bara en av de äldsta i världen utan också en av de säregnaste, bäst utformade och högst fulländade. Vi ha ingen anledning att frångå våra nationella förhållanden och nationella tankar, om det icke visar sig, att det föreligger ett behov. Nu säger man dock, att det är just, vad som är fallet, ty vi hava icke något behov av utskyldsstreckets behållande, då vi numera använda införselinstitutet, och dessutom litet varstades i de större verken ha intressekontor och varjehanda sådana anstalter, som göra att utskylderna bliva betalda. Ja, det är mycket, mycket sant, att det finnes mycket gjort, för att utskylderna skola bliva betalda. Men var och en, som varit verksam i det kommunala, torde ge mig rätt i, att trots alla dessa åtgärder finnes ganska gott om restantier. Då kommer man med det andra skälet, att dessa restantier äro sådana, som komma från dem, vilka blivit oförskyllt betalningsoförmögna. Detta är också delvis sant, men det är icke helt och hållet sant. Men, om det är sant, eller i den mån det är sant, finnes det icke något medel att motarbeta det. Jag vill påpeka, att i 1909 års kungörelse finnes upptagen den bestämmelsen som ännu gäller, att avkortning av utskylder, för vilka någon häftar, medför rösträttens återvinnande, varemot avkortning på grund av fattigdom enligt samma 1909 års kungörelse icke medför rösträttens återvinnande. — Om man nu samtidigt ändrar fattigvårdsstrecket till likhet med det kommunala, så att man sålunda upphäver rösträttsförlusten på grund av häftande fattigvårdsunderstöd och endast binder rösträtten vid varaktigt omhändertagande genom försörjning, då finnes icke något skäl, varför man icke skulle kunna låta avkortningsinstitutet verka i såväl det ena som det andra av mig åsyftade fallet. Det kan med god vilja så ordnas, att den invändningen åtminstone i väsentlig mån förlorar sin udd. I övrigt skall jag icke här upptaga tiden med att ingå på diskussion om utskyldsstrecket. Den diskussionen kommer frigjord i annat sammanhang, vill jag tro.

De ändringar, som det vilande förslaget i övrigt åsyftar att införa, särskilt kvinnorösträtten, kunna utan svårighet genomföras med ett nytt förslag, som göres vilande. Genomförandet fördröjes någon tid, men den olägenheten är dock vida mindre än den att nu först antaga ett förslag, vilket man ogillar, och som har så många och stora brister, för att sedan taga itu med att reformera det olyckliga reformförslag, som man nu vill ha genomfört. Jag tror, att en sådan reform skulle rycka grunden undan sig själv, och därför vill jag icke för min del vara med därom.

Då nu utskottet avvisat mitt uppskovsyrkande, och ett fasthållande av detta endast skulle verka förvirrande, och eftersom jag dessutom icke är viss, att herr greven och talmannen kan upptaga det, då det icke före-

ligger i motion, ber jag, herr greve och talman, att härmed få yrka direkt avslag på det föreliggande vilande grundlagsförslaget.

*Grundlags-
ändringar
ang. sätlet
för val av
ledamöter i
riksdagens
kamrar m. m.
(Forts.)*

Herr Ericsson, Ollas, A.: Herr greve och talman! Då man inom det särskilda utskottet nr 3 vid urtima riksdagen 1918 kompromissade ihop grunderna för det författningsförslag, som nu föreligger till definitivt antagande eller förkastande, tillkännagav jag för min del, att jag icke kunde vara med om att godtaga vissa delar av förslaget och anmälde min reservation däremot, vilken jag även sökte försvara i kammaren. I denna reservation tillkännagav jag tillika såsom min bestämda åsikt, att det varit riktigast, att, innan en så genomgripande ändring av vår författning som den föreliggande även första gången antagits, valmännen i val därom först blivit tillsporda. Denna min mening delades av flere både inom det särskilda utskottet och inom riksdagen, men den vann ej tillräckligt gehör. Vår grundlag sörjer emellertid för, att man i dylika fall skall ha rådrum, och den har ett skydd emot, att vår konstitution skall kunna ändras under en för tillfället uppjagad känslöstämning eller genom någon överrumpling. Den ger rådrum för besinning och eftertanke, då den föreskriver, att ändring av grundlag kan ej första gången antagas annat än såsom ett förslag, vilket till den lagtima riksdag, som efter förrättade nya val i hela riket till andra kammaren först sammanträder, skall vila, för att då ånyo prövas.

Nu stå vi inför ett dylikt avgörande. Nu ha vi haft en tid på oss till eftertanke och begrundande, huruvida det en gång, under ett sär eget tidsläge med uppjagad stämning, antagna författningsförslaget i sin helhet är för vårt land gagneligt och nyttigt, och huruvida det förtjänar att bli konfirmerat eller om det bör förkastas. För den, som på allvar sökt avläsa folkstämningen inom landet, råder intet tvivel därom, att det övervägande flertalet av befolkningen icke kan gilla vissa delar av förslaget. Därom vittna bland annat de nyval till andra kammaren, som senast ägt rum, vars resultat så tydligt som möjligt givit uttryck av gillande för den part, som hävdade den återhållande och försiktiga åskådningen vid det föreliggande författningsförslagets antagande.

Den viktigaste anmärkningen mot det föreliggande förslaget gäller de nya bestämmelserna i § 16 riksdagsordningen, vilka stryka ett brett streck över det s. k. utskyldsstrecket. Här om är så mycket talat och skrivet, att jag icke behöver vidlyftigt orda därom. Jag vill endast erinra om, att i den svenska rättsåskådningen har alltid ingått som ett självklart moment, att rättigheter skola kompenseras av skyldigheter. Och om denna sentens gäller i allmänhet och i det mindre, så borde den vara oeftergivlig, då det gäller samhällsbyggnadens grundvalar. Så mycket mer när man i vårt politiska liv nu kommit så långt, att man ger lika rättigheter åt alla välfrejdade medborgare, oavsett deras stånd, villkor och förmåga, bör det krävas att också alla fullgöra sina skyldigheter även i form av direkt skattebetalning till stat och kommun, synner-

Grundlags- ligast som man nu söker uttaga skatten efter förmåga att kunna utgöra
ändringar densamma.
ang. sättet

Det kan omöjligen vara till gagn för samhället att giva den, som
ledamöter i åsidosätter sina skyldigheter för uppehållandet av samhällets verk och
riksdagens institutioner, lika rätt vid deltagandet i besluten därom som en, som off-
kamrar m. m. rar tid, arbete, omtanke och medel för samhället och dess verksamhet.
(Forts.) Och jag frågar: Ha vi moralisk rätt att emot flertalets mening gå med
på något sådant?

Jag kan omöjligen medverka till, att en bestämmelse i den rikt-
ningen fastslås i våra grundlagar.

Nu förstår jag, att ett ändringsyrkande på denna punkt mötes med
den invändningen, att ett bifall därtill skulle ha till följd, att hela det
föreliggande förslaget skulle ramla. Ja, tyvärr är denna anmärkning
riktig, och jag vet, att ett ändringsyrkande icke ens kan upptagas av tal-
mannen. Man har således endast att välja mellan rent bifall till eller
avslag på det hela. Jag kan icke annat än beklaga detta förhållande,
då så många vänta på att vissa delar av förslaget slutgiltigt varda an-
tagna. Men ansvaret för detta måste läggas på dem, som drivit igenom
och kopplat in en så omöjlig bestämmelse som den påtalade. Det
är dock bättre att nu avslå hela författningsförslaget för att omedelbart
göra om detsamma och rätta till det anmärkta, även om reformen där-
igenom fördröjes något år, än att låta en sådan bestämmelse få inträda
i våra grundlagar.

På angivna skäl yrkar jag därför avslag på det föredragna författ-
ningsförslaget.

Herr Wohlin: Herr talman, mina herrar! Det har sagts, att
man i närvarande tidsläge bör undvika upprivande politiska strider i
vårt land. För att övervinna den ekonomiska krisen fordras ett sam-
arbete mellan alla lojala krafter. Arbetslöshetens stora fara hotar stora
delar av vår befolkning, och hänsynen till denna påkallar varsamhet
och försiktighet. För egen del har jag känsla för det riktiga i denna
tankegång. Nu är sannerligen icke tiden att träda fram till försvar
för politiska klassprivilegier eller reaktionära förslag i detta ords sämre
mening. Nyss återkommen från en resa i de östra randstaterna i Europa
har jag fått ett starkt intryck av den oro och den nöd, som allt-
jämt råder i världen, och vikten av att vi här i Sverige bedriva en för-
soningspolitik inåt, samhällsklasserna emellan. Det har också varit
under trycket av denna känsla, som jag alltid varit anhängare av den
lika kommunala rösträtten. Den graderade röstskalan har dessutom, såsom
anföres i min motion, synts mig strida emot den svenska folknaturen
och vara hinderlig för en lycklig samhällsutveckling i vårt land. Mot
denna sida av den uppgörelse, som träffades mellan de stora politiska
partiernas ledningar i december 1918, har jag sålunda för min del intet
att invända, och jag har heller icke förmärkt, att man från något håll
inom riksdagen har rest invändningar häremot eller för närvarande har

någon tanke på att återinföra graderade röstskalor av förutvarande eller liknande art.

Detsamma gäller om den del av den stora uppgörelsen i december 1918, som rörde politisk rösträtt för kvinnor. Vål torde det finnas ett mindretal av oss här i kammaren, som ställer sig synnerligen tvivlande på lyckan av kvinnornas indragande i det politiska livet. Men icke heller bland detta mindretal torde, såvitt jag kunnat utröna, finnas någon, som på grund av denna sin tvekan vill lägga några stenar i vägen för de grundlagsändringar, som nu äro före. Att de fria bondegruppernas medlemmar äro beredda att godkänna principen om kvinnans politiska rösträtt framgår ju tydligt av deras gruppmotion och det framgår av samma motion, att dessa ledamöter av riksdagen alla skulle vara beredda att i dag medverka till den kvinnliga politiska rösträttens införande, därest denna fråga föreläge så, att beslut kunde fattas i densamma, utan att man samtidigt därmed kränkte en rättsgrundsats, mot vilken massprotest här har blivit rest. Denna rättsgrundsats rör, som bekant, det s. k. utskyldsstrecket. Även om förhållandena nu äro allvarliga och även om man icke kan stå till svars med att försvara politiska klassprivilegier av något slag, så har man dock rätt och plikt att vara trogen sin övertygelse, när det som här gäller icke ett privilegium utan en rättsgrundsats. Vid uppgörelsen i december 1918 reducerades för den kommunala rösträttens vidkommande utskyldsstrecket till ett tämligen meningslöst rudiment, ett slags maskformigt bihang, som man väl snart anser sig kunna skära bort likaväl som man låter det sitta där, och det politiska utskyldsstrecket är i föreliggande förslag till ändringar i grundlagarna helt och hållet borttaget.

Först vill jag då vända mig mot dem, som hålla före, att den lika kommunala rösträttens införande som en slags konsekvens fordrar jämväl utskyldsstreckets slopande. Denna åsikt har verkligen understundom gjorts gällande, senast under en remissdebatt i fredags i andra kammaren. Att jag för min del betraktar rösträttens graderande efter inkomstens storlek även vid kommunala val som otidsenligt, har jag redan anfört, och jag tror, att även de ärade ledamöterna av denna kammars konservativa parti numera i allmänhet äro av samma uppfattning. Vi äro alltså ense om den åsikten, att man bör godkänna principen, att medborgarens inflytande på allmänna angelägenheter skall vara oberoende av hans inkomst- och förmögenhetsförhållanden. Den, som lever i små ekonomiska förhållanden, bör med andra ord icke av detta skäl anses äga mindre omdömesförmåga vid avgörandet av allmänna frågor än den, som lever under bättre ekonomiska villkor. Lika litet som forna tiders börsanspråk böra i våra dagar finnas några politiska privilegier, grundade på penningens makt. Därför har man från vårt håll icke heller rest några invändningar mot det politiska skattestreckets borttagande.

Med utskyldsstrecket återigen är det någonting helt annat. Sedan skattskyldighet enligt gällande författningar fastställts för landets en-

Grundlagsändringar ang. sätet för val av ledamöter i riksdagens kamrar m. m. (Forts.)

*Grundlags-
ändringar
ang. sättet
för val av
ledamöter i
riksdagens
kamrar m. m.
(Forts.)*

ligt samma författningar skattskyldiga medborgare, så innebär kravet på utskyldsstreckets bibehållande endast, att dessa medborgerliga skyldigheter skola fullgöras, för att de medborgerliga rättigheterna skola erhållas. Detta innebär ingen gradering av medborgarens politiska om-
dömesförmåga och hans inflytande efter hans bättre eller sämre ekono-
miska villkor. Det är icke ett offerande åt den moderna allhärskande
penningmakten, utan endast ett rättskrav, djupt rotat i folkmedvetandet.
Herr Hildebrand har i sin reservation till betänkandet med förslag till
revision av fattigvårds- och utskyldsstrecken den 14 november 1918
klart uttryckt denna tanke, då han säger: "Allmänt spridd svensk upp-
fattning kräver även, att den, som ej fullgör sina skyldigheter mot det
allmänna, icke heller bör kunna göra anspråk på att såsom valman del-
taga i de val, vilka ytterst bliya bestämmande för statens eller kommuns-
stens styrelse. Denna uppfattning är i grund och botten både sund och
principiellt hållbar."

Nu påstås det, att den mindre inkomsttagaren har svårare att be-
tala sina utskylder än den större och att utskyldsstrecket därför i alla
fall utgör en rest av en åskådning, enligt vilken rösträtten är beroende
av medborgarens ekonomiska ställning. Ohållbarheten av denna tanke-
gång framgår emellertid däraf, att i vårt nuvarande svenska skatte-
system skatterna i möjligaste mån ha anpassats efter vars och ens skat-
teförmåga. Allteftersom den demokratiska utvecklingen fortskridit, ha
de skattefria avdragen ökats och progressiviteten i inkomstskatten
skärpts. Den indirekta beskattningen har i följd av penningvärdets
sjunkande alltmera reducerats i tyngd vid jämförelse med den direkta
beskattningen. Och vad löntagarnas intressen vidkommer, så har förra
årets riksdag, i strid för övrigt mot bondegruppernas önskingar, an-
tagit en kommunal skattereform, som högst betydligt, ja, i många hän-
seenden i alltför hög grad, övervältrat den kommunala skattebördan på
den stora massan av landets mindre jordbrukare, oavsett om de äro
skuldsatta eller icke. När man betraktar denna utveckling och dess-
utom konstaterar, hurusom industriarbetarklassen inom landet på åt-
skilliga områden ryckt upp till en ekonomisk medelklass vid jämförelse
med många andra grupper av löntagare, så kan man omöjligen dela upp-
fattningen, att utskyldsstreckets bibehållande principiellt innebär bibe-
hållande av något politiskt privilegium för större inkomsttagare. Läget
på vårt beskattningsväsendes område är nu så olika mot för endast tio
å femton år tillbaka, att herr Staaft i denna dag skulle hava haft ännu
starkare skäl för sin ståndpunkt än då han vid 1904 års riksdag uttalade
sig till förmån för statsutskyldsstreckets bibehållande.

Kan också, invändes det nu, vad jag här sagt vara riktigt för nor-
mala förhållanden, så finnas dock tillfällen av ekonomiska kriser, per-
sonliga ekonomiska förluster samt i synnerhet arbetslöshet och sjukdom,
då den bristande skattebetalningsförmågan är oförevållad och då ut-
skyldsstrecket sålunda kommer att drabba även plikttrogna och ordent-
liga medborgare. Detta huvudargument mot utskyldsstrecket är ju se-

dan gammalt väl känt. Härpå är då först att svara, att de ekonomiska kriserna och de personligen oförvållade ekonomiska förlusterna ofta drabba näringsutövarna, icke minst jordbrukets utöware, lika hårt, om icke hårdare än löntagarna, så att det härvidlag verkligen icke är något klassintresse, som står emot ett annat klassintresse. Detsamma gäller om sjukdom, ty oförmåga att betala skatt på grund av sjukdom är en företeelse, som förekommer alldeles oberoende av yrkesutövning. Det skulle då egentligen vara arbetslösheten, som mera träffar löntagarna och särskilt industriens arbetare och som skulle göra utskyldsstreckets bibehållande såsom ordentlighetsstreck särskilt obilligt gentemot landets löntagare. I närvarande stund är det väl också så, att det är med hänsyn till denna fråga, den nu alltmera ökade arbetslösheten, som man vill betrakta protesterna mot utskyldsstreckets borttagande mera som en politisk demonstration än vad de dock i grunden äro: uttryck för en ärlig och djupt rotad övertygelse om rättmätigheten i detta streck.

Som min *personliga* åsikt vill jag då säga, att jag har ingenting att invända emot en prövning av frågan, i vad mån oförmåga att betala skatt till stat och kommun, försakad av sjukdom eller av arbetslöshet i följd av driftinställelse, bör föranleda en härav betingad revision av utskyldsstrecket. Herr Alexanderson har visserligen i den omförmälda sakkunnigutredningen ansett ogörligt att särskilja självförvållad och oförvållad uraktlåtenhet att erlagga utskylder till det allmänna och hans utläggningar i detta betänkande äro mycket intressanta. Trots herr Alexandersons allmänt erkända skarpsinne nödgas jag dock anmärka, att jag ingalunda känner mig övertygad om oöverkomligheten att i administrativa författningar fastställa vissa giltiga ursäkter för uraktlåten skattebetalning och sättet för dessas styrkande. Arbetslöshet i följd av driftinställelse och härav föranledd utebliven skattebetalning torde kunna konstateras och styrkas och arbetsoförmåga på grund av sjukdom, isynnerhet med hänsyn till sjukkasväsandets framtida utveckling, likaså. Om den i Finland gällande bestämmelsen, att av kommunalstyrelse styrkt medellöshet gäller som ursäkt, inskränker sig herr Alexanderson till att förklara, att den är egendomlig och tydligen icke förtjänar att efterbildas, vilket synes mig vara ett något summariskt avfärdande av en utväg, som dock sedan femton år tillbaka praktiserats i ett av våra grannländer. Och på den medelväg, som herr Hildebrand i sin reservation föreslår och som fullt väl låter sig genomföra i vår lagstiftning, reflekterar sakkunnigmajoriteten och herr Alexanderson inte alls.

Det kan emellertid ej nog starkt betonas, att beredvilligheten att i detta stycke gå kraven på en revision av utskyldsstrecket till mötes, enligt min uppfattning ovillkorligen förutsätter, att man på det håll, med vilket man skulle få inleda förhandlingar och samarbete, anser den till grund för utskyldsstrecket liggande principen som rättsgrundsats oomtvistlig. I den personligt skrivna motion, som jag framburit i ämnet, har bibehållandet av det politiska utskyldsstrecket i dess nuvarande form förordats, och jag har funnit, att i bondegruppernas gruppmotion samma

*Grundlags-
ändringar
ang. sättet
för val av
ledamöter i
riksdagens
kamrar m. m.
(Forts.)*

*Grundlags-
ändringar
ang. sättet
för val av
ledamöter i
riksdagens
kamrar m. m.* krav har framställts. Självfallet kan man nämligen i närvarande stund icke gå in på detaljerna i en revision av förbemälda slag, då det gäller att resa motstånd mot ett av de tre stora politiska partierna gemensamt förordat totalt sönderbrytande av hela den rättsåskådning, varpå utskyldsstrecket vilar.

(Forts.)

För övrigt vill jag tillägga, att man nog icke får blåsa upp frågan om oförvållad oförmåga till skattebetalning till alltför stora dimensioner. Det vida övervägande antalet av dem, som häfta för oguldna utskylder till stat och kommun, utgöres med all säkerhet av skattesolkare, vilka icke skulle kunna anföra någon giltig ursäkt för den försummade skatteinbetalningen. Man *måste* upprätthålla den stora och viktiga grundstatsen och, liksom i så många andra fall här i världen, icke fästa sig vid undantagen, och man får tills vidare, intill dess att en allmän och saklig revision hinner i framtiden verkställas, finna sig i att ett procentiskt mindre antal skattskyldiga, som oförvållat brutit i skattebetalning, dela de förras öde och gå valrätten förlustiga.

Vidare har det sagts, att om man borttager skattestrecket, så medför utskyldsstreckets bibehållande att ett stort antal medborgare, särskilt kvinnor, bli röstberättigade, vilka icke ha någon skyldighet till stat och kommun, medan ett visst antal skattskyldiga stupa på utskyldsstreckets, måhända av orsaker, som äro ursäktliga. Med den grunduppfattning om utskyldsstreckets karaktär, som jag här företräder, innebär emellertid detta förhållande icke någon som helst inkonsekvens. Den som enligt gällande författningar icke har någon skatteplikt, han har icke brutit i sina skyldigheter gentemot det allmänna. Värnpliktsstreckets av alla förordade bibehållande är för övrigt nog som bevis för att skattestreckets slopande icke bör draga med sig även utskyldsstreckets. Såväl kvinnorna som de från värnpliktens fullgörande frikallade männen skola ju äga rösträtt, men värnpliktige, som icke fullgjort vederbörande värnpliktsövningar, äro jämväl enligt liberal och socialdemokratisk uppfattning därmed diskvalificerade såsom valmän.

Efter detta kan jag saklöst lämna åsido alla utläggningar om antalet skattskyldige, som falla på utskyldsstrecket i den ena eller andra formen, och alla därpå grundade politiska kalkyler. Dessa siffror ha helt enkelt intet som helst sammanhang med den principiella rättsfråga, varom det nu rör sig. Det är visserligen ett faktum, att det procentiska antalet av dem, som stupa på utskyldsstrecket, är vida större bland löntagarklassen än bland hemmansägarklassen, ett förhållande, som är betecknande så tillvida som det visar, att landets bönder, såsom så ofta sagts, av ålder äro de ordentligaste skattebetalarna i vårt land. Men detta förhållande inverkar icke på min ståndpunkt. Att man infört ett system med införsel i lön har ej heller enligt min uppfattning något sammanhang med den föreliggande frågan, då rösträtten, såsom även i herr Hildebrands reservation anmärkes, icke bör betraktas såsom något medel till utskylders indrivning. Kravet på att de medborgerliga rättigheternas utövande skall ha till förutsättning de medborgerliga skyldigheternas

fullgörande, är ett gemensamt krav för alla ordentliga skattebetalare, vilken yrkesutövning de än må ha. Och insikten om det rättmätiga i denna vår fordran på utskyldsstreckets bibehållande påträffas faktiskt även inom stora lager av industriarbetarklassen. Över huvud taget är denna klass i mångt och mycket, efter vad jag funnit, mera sansad och förständig än en och annan av dess nuvarande, tillfälliga representanter här i riksdagen, ett intryck, som ligger till grund för min alltjämt hysta förhoppning om en framtida god sammanlevnad mellan samhällsklasserna i vårt land.

*Grundlags-
ändringar
ang. sättet
för val av
ledamöter i
riksdagens
kamrar m. m.
(Forts.)*

Det skulle nu vara åtskilligt att säga om en annan sida av den mindre lyckliga uppgörelsen i december 1918, nämligen om förstakammarfrågan. Jag har övervägt, huruvida jag skulle i denna stund taga upp detta ämne till behandling, men jag har stannat vid att avstå därifrån, då det möjligen senare under riksdagen blir tillfälle att återkomma härtill. Det må här vara nog med protesten mot det föreliggande grundlagsändringsförslaget, i den mån det gäller utskyldsstreckets utplånande ur vår svenska grundlag. Endast den allmänna slutreflexionen vill jag tillåta mig, att detta uppoffrande av en gammal svensk rättsgrundsats aldrig skulle ha ägt rum, därest de konservativa idéerna i Sverige försvarats av ett parti, fritt från de förbindelser med storfinansen och storindustrien, som utgjort den största svagheten hos det i övrigt så viljekraftiga och målmedvetna nationella partiet i denna kammare. Om de båda andra stora partierna behöver jag i detta sammanhang icke tala, ty på dem har man, då det gällt den svenska författningen, icke ställt samma förhoppningar, ja, på ett av dem har man överhuvud taget icke alls ställt några förhoppningar. Den stora svenska medelklassen på land och i stad förstår att i tid gå mognade folkkrav till mötes, som icke strida mot de sunda tänkesätten inom nationen. Den gripes emellertid ej heller av panik inför revolutionshot av vilket slag det vara må, och den vet att säga sitt bestämda nej, när framstormande folkrörelser ställa fordringar, som gå över billighetens och rättvisans gränser. Gud give, att den svenska konservatismen snart måtte frigöra sig från storfinansen, ty annars går det illa för vårt land i den tid, som kommer.

Det vore naturligtvis ett sätt att här icke göra något yrkande, utan helt och hållet överlåta ansvaret för vad som dess värre sannolikt kommer att beslutas på dem, som bära ansvaret för att frågan ligger i det läge, där den nu ligger. Detta med tanke på att senare under riksdagen, när konstitutionsutskottet har behandlat motionerna om utskyldsstreckets återinförande, rösta för en sådan lösning. Jag finner det emellertid icke förenligt med vad min övertygelse bjuder mig att förfara på sådant sätt. Den rättsgrundsats, varom nu är fråga, är för mig av den betydelse, att den fullt motiverar en avslagsständpunkt. Men jag vill betona, att det är denna och endast denna punkt i det vilande grundlagsändringsförslaget, som motiverar denna avslagsständpunkt. Jag ber alltså, herr greve och talman, att i anledning av vad jag nu anfört få yrka avslag å det vilande förslaget till grundlagsändringar.

*Grundlags-
ändringar
ang. sättet
för val av
ledamöter i
riksdagens
kamrar m. m.
(Forts.)*

Herr ALEXANDERSON: Herr talman, mina herrar! Den diskussion, som hittills har förts i det föreliggande ämnet, har ju i viss mån haft den karaktären, att den föga har berört det dock utan jämförelse viktigaste i den stora reform av vårt politiska skick, som vi nu stå i begrepp att slutligt genomföra, jag menar kvinnornas tillträde till vårt politiska liv. Jag skall icke heller beröra den saken vidare; men, då jag ändå av annan anledning begärt ordet, finner jag, att här från denna talarstol bör ges uttryck åt en varm förhoppning om, att denna stora och för hela vårt samhälles framtida liv betydelsefulla reform måtte bliva av den fruktbara verkan för detta liv, som vi alla hoppas och önska, och att det måtte ge en insats av idealitet i detta liv, som i synnerhet de senare åren ha givit oss anledning att särskilt efterlängta.

Jag blev närmast uppkallad av det angrepp på borttagandet av utskylsstrecket, som flera talare ha gjort. Innan jag emellertid kommer in på den saken, får jag kanske med ett par ord beröra de mera allmänna och formella synpunkter, som den förste ärade talaren, min bänkkamrat, har lagt på ärendet i dess helhet. Jag kan icke neka till, att man vid anblicken av konstitutionsutskottets utlåtande ju blev något förvånad att finna införd en reservation av den art, som han hade avgivit. Man blev icke mindre förvånad att höra honom här i talarstolen yttra en tvekan, huruvida hans nu i kammaren framställda yrkande om uppskov skulle, då det icke motionsvis framställdes, av talmannen kunna befinnas möjligt att upptaga. Med de studier, som den ärade talaren ju visade sig ha gjort av vårt riksdagsliv från skilda tider, från 1840—50-talet o. s. v., förefaller det mig, att det varit honom ganska lätt att se, att den uppfattningen inom riksdagen hittills icke har betvivlats, att å ena sidan det är konstitutionsutskottets enkla plikt att endast anmäla de redan vilande grundlagsförslagen, och att av grundlagen icke kan hämtas någon som helst hemul för den åtgärd, vartill herr Reuterskiöld ville locka konstitutionsutskottet, men att å andra sidan enligt 64 § riksdagsordningen någon motion ingalunda är behövlig, utan att kammaren på under debatten väckt yrkande, vilket så många gånger förut skett och av talmannen upptagits till proposition, kan besluta, om den så vill, det uppskov, med vilket konstitutionsutskottet som sådant visserligen icke har något att göra.

Efter dessa formella frågor vill jag också beröra den av den ärade talaren väckta frågan, huruvida den nuvarande riksdagen må anses bunden att honorera den förbindelse, som de vid urtima riksdagen 1918 och lagtima riksdagen 1919 befintliga stora partierna, omfattande i det närmaste hela riksdagen, ingingo rörande vissa reformer av vårt kommunala och statliga liv. Då han här så högt proklamerade, att någon sådan bundenhet icke existerade för den sittande riksdagen, vill jag blott därtill anmärka, att därmed är ju intet annat sagt, än att om riksdagen fattar ett beslut i annan riktning än om bifall till

det föreliggande förslaget, så är detta *statsrättsligt giltigt* — och det är ju heller ingen som har betvivlat! En annan sak är, huruvida detta är *politiskt-moraliskt möjligt*, så länge i riksdagen fortfarande det bestämmande inflytandet utövas av de stora partigrupperingar, som trädfade en uppgörelse 1918 av den art och innebörd, att en del genast genomfördes och en del förklarades skola komma till genomförande, så fort det vore möjligt att med iakttagande av den för grundlagsändring föreskrivna form och ordning vidtaga den. Det är ju lika klart, att någon möjlighet att gå ifrån den förbindelsen med bibehållen politisk heder icke kan finnas för dessa stora politiska organisationer, och det är ju också fullkomligt säkert, att man icke på något av dessa håll reflekterar på något för hela vårt framtida politiska livs vidare utveckling så oerhört fördärligt, som ett svek mot en sådan överenskommelse skulle innebära.

*Grundlags-
ändringar
ang. sättet
för val av
ledamöter i
riksdagens
kamrar m. m.
(Forts.)*

Jag vill icke lämna oanmärkt, att det gjorde ett pinsamt intryck, då en av dem, som hade sin plats i 1918 års urtima riksdags särskilda utskott och som deltog i denna överenskommelse, herr Ollas Ericsson, här i dag likvisst ansåg sig berättigad att yrka avslag. Det är icke obekant, att denne utskottsledamot till det 1918 avgivna utskotts-
betänkandet fogade en reservation i likhet med vad åtskilliga andra ledamöter av utskottet gjorde. Men det betydde ju *endast*, att han liksom vissa andra reservanter begärt att få framföra till kamrarna, att de endast därför, att de ansågo läget därtill tvinga dem, gått med på överenskommelsen i vissa delar, och att det visserligen icke stämde med deras egentliga, sakliga uppfattning om huru det borde i de delarna vara. Men dessa reservationer voro till följd därav också i överensstämmelse med den genom överenskommelsen grundlagda förpliktelsen så avfattade, att de icke inneburo något *yrkande*; och mycket riktigt framställdes icke heller varken av herr Ollas Ericsson eller någon annan något yrkande i kamrarna beträffande utskyldsstrecket. Detta var förutsättningen i överenskommelsen för att en dylik reservation skulle få avgivas. Det framställdes icke något yrkande, säger jag, vid 1918 års urtima riksdag i denna kammare beträffande utskyldsstrecket. Det gällde då närmast det kommunala. När vi vid 1919 års riksdag kommo till det politiska utskyldsstrecket — och det är om detta det i förevarande fall ensamt är fråga — framställdes det icke blott intet yrkande, utan det blev icke ens föremål för diskussion, tydligen därför, att man, såsom också tydligt framgår av dokumenten från den urtima riksdagen, ansåg konsekvensen här ligga fullkomligt klar. Icke desto mindre har herr Ollas Ericsson, numera övergången till annat parti, i dag ansett sig frikallad från skyldigheten att bidra till att överenskommelsen i de delar, där den ännu icke är genomförd, blir genomförd. Jag har icke kunnat lämna oanmärkt ett sådant förhållande, men jag vill naturligtvis som sagt ingalunda draga några slutsatser, att han därmed skulle kunna draga med sig ens en så betydande del av kammarens ledamöter,

Grundlags-
ändringar
ang. sättet
för val av
ledamöter i
riksdagens
kamrar 17. 11.
(Forts.)

att det kan göra något mera pinsamt intryck av ett mera allmänt begånget brott mot den träffade överenskommelsen.

Jag kommer då till själva sakfrågan om slopandet av utskylds-
strecket, som har uppkallat samtliga föregående talare till kritik. Jag
erinrar först om, att beträffande utskyldsstrecket intogo de tre huvud-
partierna under åren före år 1918 var sin särskilda ståndpunkt. Hö-
gern och socialdemokraterna voro ense därutinnan, att de ansågo det
vara omöjligt att göra skillnad mellan s. k. skatteskokare och dem,
som oförvållat blivit oförmögna att betala sin skatt; men härav drog
högern den slutsats att strecket måste i hela dess vidd bibehållas, so-
cialdemokraterna åter den slutsats, att det måste helt och hållet av-
skaffas. Inom det liberala partiet funnos de, som också lutade åt
sistnämnda uppfattning, men flertalet inom partiet hade återigen den
uppfattningen, att ett särskiljande nog skulle låta sig göra, och att
detta vore den rationella lösningen. Denna uppfattning vann andra
kammarens bifall för något år sedan och i anledning därav tillsatte
regeringen en kommitté av fyra personer — tagna från de tre stora
partierna — som närmast hade i uppdrag att verkställa utredning, hu-
ruvida och i så fall på vad sätt en sådan åtskillnad mellan förvållat
och oförvållat utskyldsresterande skulle kunna äga rum. Av denna
kommitté var jag ledamot och dess ordförande, något som nyss givit
herr Wohlin anledning att ange dess avgivna betänkande såsom mitt
och de angivna åsikterna som mina, liksom om jag varit ensam om
dem. Jag ber få erinra om, att kommittén dessutom omfattade en
högerman, herr Hildebrand, en lantman ur det liberala partiet, herr
Janson i Kungsör, och socialdemokraten Viktor Larsson; och vidare
ber jag att få erinra därom, att vi efter grundlig undersökning samt-
liga blevo ense om, att något skiljande av ifrågasatt art mellan olika
utskyldsresterande icke läte sig praktiskt genomföra. Vad särskilt an-
går högerreservanten, herr Hildebrand, som nyss citerats här av herr
Wohlin i annan del, gav han åt denna mening, i sin reservation, star-
kare uttryck än vi andra. Han förklarade sig finna det alldeles uppen-
bart, att någon dylik uppdelning icke kunde äga rum.

Vad händer nu? Jo, följande!

Sedan det liberala partiet fått den utredning, på vilken det yr-
kat, och sett det utrett och klarlagt, hurusom den önskade uppdelnin-
gen verkligen icke låter sig praktiskt genomföras, så frånfaller det
naturligtvis sin förra ståndpunkt och har då att välja emellan: skall
följden bli, att även de oskyldigt resterande skola drabbas av rösträt-
tens förlust, eller skall skattestrecket bort? Det liberala partiet har
intagit den ståndpunkten, att då måste skattestrecket bort, och jag tror,
eller rättare, är varmt övertygad om, att de utan jämförelse bättre
skälen tala för denna ståndpunkt.

På högersidan åter, där man av gammalt har ansett det ogörligt
att verkställa en sådan uppdelning, uppkommer nu, sedan man fått
sin åsikt till fullo bestyrkt genom en omfattande och, jag vågar på-

stå, ganska noggrann utredning, den "åsikten", att det där i alla fall nog låter sig göra! Utan försök att kritisera de premisser och de särskilda slutsatser, varav utredningen överflödar, säger man bara på allmänt känn, att "det nog går ändå", det som man förut trodde icke skulle gå och det som man nu genom betänkandet "fått papper på", — fått bestyrkt att det *icke* går. Det var den ståndpunkt herr Lindman intog vid 1918 års urtima riksdag och med honom andra ledamöter av högern, reservationsvis. Denna ståndpunkt har också intagits av jordbrukaregruppernas målsmän. Den kom fram redan vid 1918 års urtima riksdag i de anföranden, som då höllos av herr Olsson i Kullenbergstorp och herr Nilsson i Vibberbo.

*Grundlags-
ändringar
ang. sättet
för val av
ledamöter i
riksdagens
kanrar m. m.
(Forts.)*

Beträffande samtliga förfäktare av denna mening kan man säga, att såväl under utskottsbehandlingen som under kammardebatterna de blevo fullkomligt svaret skyldiga på frågan: Nå, *hur* skall det gå till? Vilken väg vilja ni anvisa, som i detta fall skulle vara på något sätt tillfredsställande? I stället har man åter och åter sagt: Åja, det reder sig nog, det går nog! Man vill, som herr Wohlin nyss, ha en allmän "saklig revision" i framtiden av frågan. Men det får jag säga, att när man nyss fått en utredning i saken, så torde det kunna begäras, att man skulle prestera någon som helst saklig kritik av den utredning, som sålunda redan gjorts och i vilken det sannerligen icke bara givits uttryck åt en viss mening, utan där i detalj granskats de olika möjligheter, som synas framställa sig, och i detalj klarlagts vari svårigheterna bestå. Man kunde begära, att denna utredning först skulle bli bemött innan man bara slungade ut de orden, att "framdeles" skola vi be få "saklig utredning" av frågan. Men ett sådant bemötande, det är vad som icke har gjorts.

Ehuru man alltså från jordbrukaregruppernas sida tidigare ställt sig på den ståndpunkt, att det verkligen bör göras skillnad mellan olika slag av skatteresterande, hörde vi nyss den ärade talaren på Malmöhusbanken förklara, att han för sin del tills vidare lugnt prisgäve de oförskyllt resterande. Den ståndpunkten ha som sagt icke hans meningsfränder tillföre intagit. Herr Olsson i Kullenbergstorp har för sin del lagt mycken vikt på, att en åtskillnad måste göras, och herr Nilsson i Vibberbo sade vid 1918 års urtima riksdag, att han vore alldeles ense med utskottet därom, att det icke fick ske, att man förvägrade dem rösträtt, som oförvållat icke kunnat betala sina utskylder.

Emellertid, *alldeles* utan svar på frågan, hur det nämnda särskiljandet skulle gå till, är man ju numera icke. Herr Nilsson i Vibberbo antydde verkligen redan 1918, hur han tänkt sig saken. Han yttrade: "Det vore ingen svårighet att åstadkomma en sådan ordning. Ty den person eller myndighet, som har eller får i uppdrag att bestämma, när det kan anses att det är fattigdom eller när det är andra oförvållade omständigheter, som lägga hinder i vägen för en person att fullgöra sin skatteplikt till samhället, kan väl också utreda, när skolkning föreligger och säga ifrån, att skolkaren ej får rätt att rösta."

Grundlags-
ändringar
ang. sättet
för val av
ledamöter i
riksdagens
kamrar m. m.
(Forts.)

Den ärade talaren föreställde sig tydligen, att det finns en myndighet, som har att reda ut, huruvida det är "fattigdom" eller "andra oförvållade omständigheter", som föreligga som skäl till resterandet. Han tycks vidare menat, att "fattigdom" innebär *oförvållad* underlåtenhet att betala skatt, samt att man nu bara också bör göra den tillämpningen, att den mystiska "myndigheten" då också får bestämma, att vederbörande får, resp. icke får rösträtt. Det föreföll mig, som om herr Reuterskiöld nyss skulle varit inne på en något liknande tankegång, då han gick ut från avkortningsinstitutet och antog, att det skulle kunna leda till något resultat. Han har vid sina studier i den till valagen knutna 1909 års kungörelse funnit, att om avkortning äger rum på annan grund än fattigdom, så hindrar detta ej rösträtten. Altså, säger herr Reuterskiöld, man gör det enkla tillägget, att även när avkortning ägt rum på grund av fattigdom, så bör det icke hindra rösträtten, och allt är väl. Ja, toge man detta uppslag på allvar, betydde det ju, herr Reuterskiöld, att man *stryker skattestrecket!* Ty vilka är det, som falla för skattestrecket? Jo, det är naturligtvis just de, i fråga om vilka avkortning redan skett eller i sinom tid kommer att ske på den grund, att vid försök till utmätning befunnits, att de sakna utmättningsbara tillgångar; avkortningsåtgärden är ett uttryck för uppborrdsmyndigheternas uppfattning, att i det förevarande fallet varken genom införsel eller genom förnyat utmättningsförsök något finnes att få. Har man infört denna av herr Reuterskiöld föreslagna regel, så har man alltså i princip strukit utskyldsstrecket; man har visserligen gjort det i en sådan form, att skatteresterandet suspenderar rösträtten tills avkortningen hunnit ske. Om någon som helst sällning mellan oförvållat och förvållat resterande har man naturligtvis icke alls fått. Uppborrdsmyndigheterna ha skyldighet att indriva skatt av envar som har några medel. Vad man åsyftar, när man skiljer mellan förvållat eller oförvållat resterande, är ju icke en åtskillnad mellan dem som vid indrivning ha eller icke ha utmättningsbara tillgångar. Utan man åsyftar att skilja mellan legitima och icke legitima *anledningar* till, att den skattskyldige för närvarande icke har några utmättningsbara tillgångar att betala skatten med och att han ej heller betalat den frivilligt. Hela förslaget, vare sig sådant det framstälts av herr Nilsson i Vibberbo eller av herr Reuterskiöld, måste alltså betecknas som fullkomligt dödfött.

Herr Wohlin gjorde nyss gällande, att av herr Hildebrand skulle ha framkastats ett annat förslag till lösning av problemet. Detta är icke riktigt så till vida som herr Hildebrand tvärtom utgått från och skarpt betonat omöjligheten att göra skillnad mellan den ena och andra typen skatteresterande. Vad han föreslog var något i samma riktning som den väg varpå man ifråga om de kommunala utskylderna gick fram vid 1918 års kompromiss, nämligen att låta det bero på att *något* av de senare årens utskylder är betalt.

Om herr Wohlin själv gäller, att icke heller han hade något som

helst att erinra emot den utredning, som presterats och som han tydligen hade ordentligt läst. Han förklarade bara, att han ändå icke vore övertygad! När jag hörde honom avge denna förklaring stod för min blick en liten vision. I trots av den maskulina kraft som den ärade talaren utvecklade kom jag ovillkorligt att tycka mig se och höra det hedervärda fruntimret, som i den zoologiska trädgården inför anblicken av en levande giraff trosvisst utbrast: Äsch, inte finns det såna djur inte!

*Grundlags-
ändringar
ang. sättet
för val av
ledamöter i
riksdagens
kamrar m. m.
(Forts.)*

Det är nog i grunden icke riktigt så, att man har någon verklig tro på att någon utväg till "reform" av strecket skall kunna anvisas, utan det hänger nog rätt mycket mera på den motivering, som herr Olsson i Kullenbergstorp så ärligt gav år 1918 och som man i själva verket kan höra skimra igenom även hos de ärade talarna av i dag och som lyder så: Bland mina valmän, bland de kretsar, som jag här närmast representerar, är det en inrotad känsla, att utskyldsstrecket måste vara kvar. Jag har sagt det — sade herr Olsson i Kullenbergstorp — på valmöten flera gånger, och mina valmän äro allmänt övertygade om det; jag kan alltså helt enkelt icke rösta bort detta streck. Men denna hänvisning till en viss stämning bland "folket i bygderna", i trots av en undersökning hur saken verkligen vid närmare prövning ställer sig, det är ju dock intet annat än den ståndpunkt, som intages av en i skämtpressen känd person, herr Bengtzén, som ideligen hänvisar, i stället för till sakskäl, till uppfattningen bland hans valmän och hur de skulle reagera mot ett frånfallande av en för dem kär gammal åsikt.

Vid 1919 års riksdag deltog en representant för jordbrukaregrupperna i behandlingen av det ärende, vars slutakt vi i dag bevittna. Det var herr Hedlund i Östersund. Icke heller han fann det möjligt att avge en reservation, som innebar en hemställan till kammaren. Icke heller han eller någon av hans kamrater kom sig för eller ansåg sig kunna ens framställa något yrkande om att utskyldsstrecket skulle bibehållas. Det var väl förmodligen då alltför nära 1918 års riksdag och vad som då hade förekommit. Nu tyckes man antaga, att efter ett par år väl denna fråga skulle kunna tagas upp igen, som om den aldrig varit på allvar behandlad, undersökt och granskad. Den ärade talaren på Malmöhusbänken ställde sig på den ståndpunkten, att här i själva verket föreligger en så klar, en så odisputabel rättsprincip, att för den allt annat måste vika, även de "mindre orättvisor", som skulle kunna bli en följd av dess hänsynslösa tillämpning. Låt vara, att det är åtskilliga tusen personer, som oförskyllt tappa sin rösträtt i kraft av en bestämmelse sådan som om det nuvarande utskyldsstrecket, säger herr Wohlin; principen är ändå av en så hög valör, att denna lilla olycka får tagas med på köpet. Vilken är då denna princip? Jo, det är den princip, som herrarna gång på gång uttryckt så, att "mot rättigheter skola också svara skyldigheter". Den som icke fullgör sina skyldigheter mot det allmänna, han äger icke heller några rättigheter

Grundlags-
ändringar
ang. sättet
för val av
ledamöter i
riksdagens
kamrar m. m.
(Forts.)

mot det allmänna. Ja, den låter så utomordentligt bra, denna princip, när man lägger fram den i form av denna allmänna fras; men jag har icke hört någon kritik riktas mot de erinringar, som blivit framställda därom, att man ju icke tillämpar den principen i en mängd andra fall. Det finnes många andra sätt att brista i medborgerliga skyldigheter än att just underlåta att betala skatt eller undandraga sig sin värnplikt. Det finnes många sätt, som måste mycket hårdare bedömas. Man kan begå brott mot allmän lag, varför man blir ålagd t. o. m. ganska högt frihetsstraff, utan att det har denna verkan. Icke ens ett ådömande av tvångsarbete, ett konstaterande således av personens mindre hedervärda levnadssätt ådrager honom, sedan han bara kommit i åtnjutande av sin personliga frihet igen, någon som helst förlust av den politiska rösträtten. Se vi på skatteområdet, vill jag erinra därom, att den som *bedrager* staten på skatt, t. ex. genom att smuggla in varor eller genom att deklarerera falskt, och som blir fast för detta, blir överbevisad om och dömd för detta, han har ändå sin rösträtt. Och jag vet icke att någonsin någon i detta land har känt sig så förorättad av detta, att han yrkat på som en nödvändighet, att detta måste ändras. Det finns verkligen länder, som bygga sin lagstiftning på att vissa brottslingar, för lösdriveri dömda o. s. v., icke få rösträtt. Det gäller i Frankrike och ett par andra länder; men man har icke, trots det gamla exemplet från detta land, reflekterat på att överföra det till övriga länder och icke heller till vårt land.

Det verkliga förhållandet är naturligtvis det, att i ett land med allmän rösträtt skola medborgarna hava sina allmänna medborgerliga rättigheter. De skola å andra sidan också fullgöra sina skyldigheter och skola tillhållas att fullgöra dessa skyldigheter. Men därav följer icke nödvändigt, att med underlåtandet av *en viss* av dessa skyldigheter förknippas just förlusten av *en viss* av dessa medborgerliga rättigheter. Det konsekventa genomförandet av den nämnda s. k. principen skulle leda till, att våra rösträttsregler och andra regler om medborgerliga rättigheter i en hel del andra fall omstöptes på ett sätt, som icke vore så lätt att nu överblicka. Därför är det icke så, att den där principen är av denna djupa, oemotståndliga rättvisa, som man tror. Däremot kan man ju möjligen resonera mera rent praktiskt och säga: I det här fallet är det fråga om en ganska stor grupp av medborgare, som utövar inflytande på landets politik, fast de undandraga sig de kostnader, som kunna bli en följd av den politik, som de själva ha hylat. Och detta kan ha riskabla följder för samhället. Undersöker man, hur det förhåller sig i verkligheten, skall man nog finna, att värdet av denna argumentering reduceras rätt så betydligt. Det kan man ju förstå.

Men man kan däremot icke fortsätta med att tala om denna grundsats om en "oemotståndlig och obestridlig rättfärdighet", som finge betinga, som finge ursäktas, att den i *tillämpningen* medför en *orättfärdighet* mot ett stort antal av landets medborgare. Och det gör det nu-

varande utskyldsstrecket. Det gör varje utskyldsstreck, där man ej har genomfört den för övrigt omöjliga uppgiften att rättvist sälla. Och, mina herrar, har man givit sig in på detta, att sälla, har man beslutit sig trots allt för en mer eller mindre otillfredsställande metod att skilja agnarna från vetet — som herr Lindman uttryckte sig — att skilja mellan skolkarna och de oförvållade skatteresterarna, då har man därmed också uti den bestämmelsen, att en viss person skall hänföras till skolkarna, lagt in någonting som alldeles särskilt prickar honom inför övriga medborgare. Har man gått ifrån regeln, att överhuvud alla obetalda utskylder för vissa år tillbaka skola medföra förlust av rösträtten, och ställer sig i stället på den ståndpunkt, att endast de verkliga skolkarna skola uteslutas, då blir beslutet i det enskilda fallet, beslutet beträffande en viss person, att han uteslutes, en prickning av mycket allvarsam art. Den som kan säga sig hava blivit *orättvist* hänförd till agnarna, till dem som äro kvarlätna och icke upptagna, han reagerar med alldeles särskild styrka mot den uteslutning från att anses som ordentlig medborgare, som ligger i denna åtgärd. Således, ju längre man går in på försöket att göra en skillnad efter personlig värdighet, desto ömtåligare blir saken, desto högre måste man ställa anspråken på, att denna sällning anordnas så, att den i de konkreta fallen verkar rättvist. Eljes får man ett, låt vara måttligt, antal personer, som känna sig i sina rättigheter så starkt kränkta, att reaktionen däremot kommer att få följder, som ingalunda bliva för samhällsordningen lyckliga.

Jag vill slutligen peka på en annan sida av saken, som ingen av de ärade talarna berört. Den ärade talaren på Malmöhusbanken sade, att det för honom icke komme an på, om det var litet flere eller färre som orättvist uteslötes genom strecket; *principen* vore så helig, att han ej brydde sig om att giva sig in på någon statistik i frågan. Men det är kanske ändå, herr Wohlin, en punkt i statistiken, som förtjänar att en smula beaktas, och det är den som har att göra med det s. k. bostadsstrecket. Som bekant försvann bostadsstrecket i sin gamla mening 1909. Det är icke längre så, att man är oberättigad att deltaga i riksdagsman-
 naval bara därför att man är nyinflyttad i kommunen; men ändock har bostadsstrecket faktiskt återinförts i en alldeles särskild form såsom en konsekvens av utskyldsstrecket. Man såg sig nödsakad att stadga, för att kunna upprätthålla utskyldsstreckets effektivitet, att en var nyinflyttad måste med bevis styrka, att han ej i sin gamla kommun häftar för utskylder. Företes icke sådan bevisning, och framgår det icke heller av tillgängliga handlingar för upprättarna av vallängden, att den inflyttade *icke* häftar, anses han häfta och uppföres som icke röstberättigad. Hur verkar detta, mina herrar? Jo, det verkade t. ex. vid 1917 års val så, att av de 250,000 personer, som kunna sägas ha fallit för utskyldsstrecket i vidsträckt mening, det var icke mindre än 65,000 personer, som föllo just för detta bostadsstreck. Detta vill säga, att en tredjedels gång så många, som föllo på grund av *konstaterat* häftande

*Grundlags-
ändringar
ang. sättet
för val av
ledamöter i
riksdagens
kamrar m. m.*
(Forts.)

*Grundlags-
ändringar
ang. sättet
för val av
ledamöter i
riksdagens
kamrar m. m.* för utskylder, fölla bara därför, att det *presumerades* om dem, nyinflyttade som de voro, att de häftade — icke därför att det blivit bevisat.

65,000 personer drabbades alltså av detta bostadsstreck — och det är likväl uppenbart, att beträffande flertalet ingen verklig uteslutningsgrund förelegat! Flyttningsstatistiken för landet visar, att omkring 7 % av befolkningen årligen flyttar från församling till annan. Redan därav kan man skönja, att ingalunda en så stor mängd nyinflyttade fallit på grund av verkligt häftande, utan det berodde på denna mot dem orättvisa presumtion. Att det måste förhålla sig så, finner man dessutom klarligen, om man granskar, i vilken mån flyttningsstrecket härjade bland olika yrkesgrupper. Vore det en rättvis presumtion, skulle naturligtvis proportionerna i detta fall ställa sig ungefär som för det egentliga utskyldsstrecket. Det visar sig nu istället, att allt står komplett på huvudet. Det är åtskilliga kategorier av de i övrigt högst beskattade medborgarna, där skatteinbetalningen i själva verket sällan uteblivit, som drabbas starkast av detta utskyldsstreck. Jag kan taga ett exempel som godsägare och dylika. Mer än tio gånger så många inom den gruppen falla på flyttningsstrecket, på presumtionen att de icke betalt sina utskylder i sin gamla kommun, som de som falla på ett verkligt konstaterande, att de häfta. Tager jag däremot gruppen arbetare, finner jag, att icke en femtedel så många falla på flyttningsstrecket som de som falla på utskyldsstrecket. Går jag till grupperna rättare, torpare, jordbrukare, hemmavarande söner och drängar, finner jag återigen, att långt flere än man rimligen kunnat vänta sig falla på flyttningsstrecket; även i detta fall är det t. o. m. flere än de som falla på det egentliga utskyldsstrecket. Förhållandet beror tydligen i fråga om dessa sistnämnda grupper därpå, att det inom dem finnes många, som icke haft några utskylder alls att betala och sålunda icke kunnat bli häftande, men som på grund av presumtionen mot nyinflyttade blivit uteslutna från rösträtt i vallängden.

Man kan således utgå från att bland dessa 65,000 personer finns ett mycket stort antal, säkerligen tiotusental, som för närvarande alldeles ogrundat äro uteslutna från rösträtt. Man har, väl att märka, gjort försök att se till, huruvida man skulle kunna avhjälpa detta missförhållande med utskyldsstreckets bibehållande, men man har icke lyckats. Man har sökt träffa anstalter genom vissa stadganden i 1909 års kungörelse, som utgavs samtidigt med vallagen — de äro ineffektiva. Herr Hildebrand, i sin reservation vil det omtalade betänkandet, sökte finna andra utvägar; men han drevs därvid till valet mellan tvenne möjligheter. Den ena var att stadga att ingen får utflyttningsbevis från en församling, förrän pastor övertygat sig, huruvida han häftar eller icke häftar för utskylder i sin gamla kommun; med flyttningsbetyget skulle då följa bevis om förhållandet i detta avseende. Denna anordning dömer sig själv. Den andra möjligheten skulle vara, att man kastade om presumtionen och sade: Vid nyinflyttning skall den principen gälla, att man presumerar att den in-

flyttande betalt sina utskylder, tills det har visats, att han icke betalt. Det vore uppenbart en oriktig princip. Det skulle ju premiera de flyttande. Man måste likvisst antaga, att bland de inflyttande det är *flere* som häfta än bland de kvarstannande; med bortflyttning från en kommun följer ju en viss frestelse att låta bli att betala de utskylder man påförts i den gamla kommunen. Därför får man nog finna sig i, att en sådan orättvisa som det nuvarande bostadsstrecket står kvar, så länge man behåller utskyldsstrecket.

*Grundlags-
ändringar
ang. sättet
för val av
ledamöter i
riksdagens
kamrar m. m.
(Forts.)*

Jag vill slutligen beröra herr Wohllins uttalande, att man ej på något sätt kan säga, att utskyldsstrecket är något klass-streck eller drabbat någon grupp medborgare hårdare än andra, då alla därutinnan äro lika ställda. Således skulle t. ex. den omständigheten att den jordägande gruppen häftar i så mycket mindre mån än vissa andra grupper, vilka upptagas i statistiken under det gemensamma namnet "arbetare", icke bero på annat än olika grad av plikttröhet i fråga om skattebetalningen. Det är nog ej möjligt att upprätthålla en sådan uppfattning. Utan att på något vis vilja göra sig solidarisk med den skatteskolknig, som tyvärr i stor utsträckning förekommer både bland industriarbetare i egentlig mening och andra lönarbetare, måste rättvisligen erkännas, att denna kategori av åtskilliga skäl har utsikt att lämna större bidrag till kontingenten oskyldiga skatteresterande än andra. Var är svårigheten störst att betala sin direkta skatt fullt och helt? Givetvis icke bland de högst beskattade; givetvis ej heller bland de sämst ställda i samhället, ty dessa senare ha just ingen skatt att betala; utan svårast blir det för dem som stå litet högre upp på skalan och som verkligen kunna drabbas av en rätt avsevärd skattetunga. Om en sådan skattskyldig har en inkomst, som grundar sig på utbetalning av lön veckovis eller 14-dagarsvis eller månadsvis, så är den psykologiska svårigheten för honom att till en skattetermin eller till en annan framdeles mötande större utgiftspost spara en del av den uppburna inkomsten relativt större än för folk ur andra samhällsklasser. Om således i städerna mångenstädes förekommer starkare skatterestering än på landsbygden, få vi ej glömma, att av lantarbetarklassen en stor del icke hava några utskylder att betala och *därför* icke resterar. Vi få icke heller glömma, att för hemmansägaren, i jämförelse med arbetaren, det finns en annan grund än den vackra medborgerliga plikt känslan, som kommer honom att betala skulden. Gäldas den ej med annan egendom, då går det ju som en av våra gamla lagar säger, att "då biter ock mät i bondens bol", och detta gör sitt till därvidlag.

Det är vidare givet, att om vid en viss tidpunkt penningvärdet häftigt fluktuerar och t. ex. arbetslönerna icke hålla jämna steg med livsmedelsprisens fördyring, måste det för en tid framåt verka ganska försvårande på vissa folkklassers möjlighet att betala sina skatter. Likaså måste en inträdd arbetslöshet hava inflyttande härfpå. Men likaså måste det också verka, om skattelagstiftningen icke håller jämna steg med fördyringen och penningvärdets förändring. Om skattelagstiftningen t. ex. är byggd på förutsättningen, att en inkomst av 2,000 kronor är en ganska

*Grundlags-
ändringar
ang. sättet
för val av
ledamöter i
riksdagens
kamrar m. m.*
(Forts.)

stor inkomst, på vilken man kan taga ut en rätt stor skatt, och om så penningvärdet revolutioneras därhän, att inkomsttagaren av 2,000 kronor plötsligt åkt ned på en plats långt närmare existensminimum, uppstår givetvis också temporär svårighet att betala denna skatt.

Tager man hänsyn till sådana omständigheter, tror jag, att man bör de olika samhällsklasserna emellan komma till ett rättvisare bedömande av problemet. Detta rättvisa bedömande bör ingalunda leda till, att man helt slappt säger: Ni slipper betala skatt — ifråga om den stora mängd det här gäller — utan det bör leda till, att man ej sammankopplar utskylderna och rösträttsproblemet, utan inriktar sin verksamhet på att försöka lägga uppborndsordningarna så, att de vålla skattebetalarna mindre svårigheter och vidare på att mot dem, som utan försvarliga anledningar underlåta att betala, skapas tillräckliga tvångsmedel. En början därtill har gjorts med lagstiftningen om införsel; men det förhåller sig säkerligen icke så, att detta skulle vara den enda åtgärd i denna riktning som kan utfinnas. Det finns utan tvivel många andra möjligheter både ifråga om skatteterminernas bättre förläggning, ifråga om formen för uppbornden och ifråga om effektiviteten av indrivningen, som kunna åstadkomma att man får in skatten på bättre sätt än hittills.

Då man nu emellertid har kommit med en så kraftig indignation på en hel folkklass' vägnar över borttagandet av utskyldsstrecket, vill jag framhålla som min mening att, om man bibehåller detta utskyldsstreck vare sig i sitt nuvarande eller i ett mer eller mindre reformerat skick, skall det i tillämpningen lända till så många individuella orättvisor och skall för de därav drabbade i längden kännas så outhärdligt, att en långt kraftigare indignationsstorm därav skall uppkomma. Och vi få denna fråga icke på något sätt ur världen med mindre vi verkligen, i enlighet med vad som skett för längesen ute i världen i övrigt, totalt upphäva de politiska utskyldsstrecken.

Jag yrkar bifall till förevarande punkt.

Herr talmannen tillkännagav, att anslag utfärdats till sammanträdet fortsättande kl. 8 på aftonen.

Herr Klefbeck: Herr talman! Jag skall efter herr Alexanders anförande betydligt inskränka det jag hade tänkt säga i dag. Jag vill då först uttrycka min glädje över att den förste ärade talaren, herr Reuterskiöld, här i kammaren intagit en långt klarare ståndpunkt, än han gjorde i utskottet, i ty att han här övergått från uppskovsyrkandet till rent avslag. Det var egentligen det skälet, som vi hade i utskottet mot hans yrkande, att vi ansågo detta innebära ett faktiskt avslag, och att det vore bättre att gå den vägen öppet. Detta skulle dock enligt hans i dag uttalade mening icke ha varit vårt egentliga skäl emot hans uppskovsyrkande. Det skulle i stället ha varit — han hade väl rannsakat våra hjärtan och njurar, kan jag tro — att vi på vänsterkanten vore förfärligt rädda för folkmeningen, att vi trodde, att man

hade att vänta en stark opinionssvängning och att vi därför ville genomtrumfa förslaget i år, vilket efter ett nytt val aldrig skulle gå. Som sagt, det skälet anförde han aldrig i utskottet. Men då bondeförbundet nu velat föra fram genom sina professorer och även genom herr Ollas Ericsson ett anfall mot den en gång som vilande beslutade rösträttsreformen och nu vill låta hela saken falla, och då dessutom — vilket jag ej i detta sammanhang skall närmare beröra, när det för oss alla är väl känt — bondeförbundet och högern under denna riksdag fört fram en hel del andra rena högerförslag, tror jag, att jag lugnt kan säga, från vårt partis sida sett, att en sådan kraftmätning vid valurnorna frukta vi icke alls. Ty få vi belägg på och kunna vi framföra det i valrörelsen, att den gamla högerns kynne ej är dött, utan vill begagna första tillfälle att föra tillbaka utvecklingen till en ståndpunkt, som vi trodde för länge sedan vara förgången, då skola sannerligen skaror av våra valmän, som nu visat olust, få en mycket stark lust att deltaga i valen.

Det är en annan synpunkt, som jag egentligen skall stanna vid och som något hänger samman med vad jag nu talat om — herr Alexander-son har grundligt berört alla andra anmärkningar. Det var det, att herr Reuterskiöld vädjade till oss att nu icke antaga förslaget, därför att folket ej haft tillfälle att taga ställning till denna föreliggande fråga. Det var med ganska stort nöje jag hörde den ärade talarens vördnad för folkmeningen. Jag skulle nästan vara villig att med glädje hälsa honom i demokraternas led, om jag bara vågade tro, att bättringen skulle bli konstant. Men han förtog delvis styrkan av sitt argument, när han förklarade, att folket i alla fall formellt hade haft tillfälle att 1920 taga ställning till förslaget. Varför var det då icke reellt också? Jo, därför säger han, att det vid valen var socialiseringsfrågan som var den mest omtalade. Ja, varför var det som vi icke vid valrörelsen också förde fram denna synpunkt om rösträttsreformen? Jag kan gärna medgiva, att det var ett taktiskt fel från vår sida, ty kravet på den allmänna rösträttens genomförande har varit ett krav, som ägt så stark resonnans i folkmeningen, såsom vi lärt känna den åtminstone, att blotta talet om att denna sak skulle vara hotad, och hotad på allvar, skulle för oss i valrörelsen ha varit av allra största betydelse att kunna använda till vår fördel. Men vi utgingo från, att den saken i realiteten var avgjord och klar, och därför blev den ej upptagen under valrörelsen, och därför blev icke folket i tillfälle att alldeles direkt återigen förklara, att det hade samma levande kärlek till det gamla kravet.

Herr Reuterskiöld talade också om, att denna överenskommelse, som gjordes 1918, ej borde få inkräkta på grundlagen, utan höll före, att vid valen hade blivit valda *män* — med tjockt streck under ordet — vilka skulle känna sig obundna av den 1918 gjorda överenskommelsen. Ja, herr Lindhagen, som i många år kämpat för kvinnans höjande i olika hänseenden, sade, att den grundlag, vi nyss antogo, som fanns angiven under punkten 2, var en karingförfattning. Jag kunde ju i hans mun icke finna detta annat än som en stor artighet. Men jag vågar ändock

*Grundlags-
ändringar
ang. sättet
för val av
ledamöter i
riksdagens
kamrar m. m.*
(Forts.)

*Grundlags-
ändringar
ang. sättet
för val av
ledamöter i
riksdagens
kamrar m. m.* icke vara så artig mot de av herr Reuterskiöld omnämnda s. k. männen, att jag om dem använder samma uttryck. Annars förefaller det mig, som i det stycket är rätt så gammalmodig, att en överenskommelse, in- gången av män, också hålles. Och jag har icke heller hört någon enda högerman i ansvarsfull ställning göra den minsta antydning om att något annat skulle komma ifråga.

(Forts.)

När herr Reuterskiöld för övrigt talar om att folkmeningen aldrig tagit ställning till denna fråga, är det något så underligt att höra, då man vet, huru under tiotal av år denna fråga varit en av de mest brännande vid valrörelsen den ena gången efter den andra. I förbigående vill jag också påpeka, att hans meningsfrände herr Ollas Ericsson hade en helt annan uppfattning i detta stycke än herr Reuterskiöld. Visserligen sade han en gång i sitt anförande, att förslaget kommit som en överrumpling över folket, men han sade också, att valen 1920 hade givit ett tydligt utslag mot grundlagsändringens genomförande, och att om den komme till stånd, detta skedde mot flertalets uttryckliga mening. Vilken mening som skall vara det sanna uttrycket för läget, få de goda herrarna komma överens om själva.

Till sist skall jag bara tala en liten smula om det utskyldsstreck, som varit före. Jag skall därvid dock betydligt inskränka vad jag hade tänkt säga. Jag konstaterar då igen detsamma som herr Alexanderson, nämligen att herrar Reuterskiöld och Wohlin, trots att de ej med några sakskaäl vederlagt den gjorda utredningen, endast förklarat att de *trodde* och, såsom herr Wohlin sade, kände sig övertygade, att det med god vilja kunde ordnas så, att icke de av skattestreckets oförskyllt drabbade skulle falla lika väl som de som gjorde det förskyllt, om jag så får säga. Vidare vill jag hänvisa till vad från vårt håll så många, många gånger sagts och som med verkliga skäl aldrig kunnat vederläggas och helt enkelt icke kan vederläggas, därför att vi möta det gång på gång i det levande livet. Det är detta: här sitter en karl t. ex. med sin arbetsförtjänst, han upptaxeras därför till en viss inkomst och blir sålunda skattskyldig för ett visst belopp; han eller hans hustru träffas vid tiden för uppbördsstämman av sjukdom; allt vad de ha går åt för att skänka den sjuke den hjälp han eller hon behöver för att uppehålla livet; så kommer som sagt uppbördsstämman, och han kan icke betala skatten. En annan träffas av arbetslöshet och råkar ut för precis samma elände. Att då komma till en sådan, som förut hemsökts av fruktansvärt lidande, som gått ut över honom och hans familj, med den trösten, att han nu också skall förlora sina medborgerliga rättigheter, det kallar herr Wohlin för rättsgrundsatser. Jag för min del kan icke finna annat, än att det är uppenbart orättfärdigt. Att lägga sten på börda brukar icke stå i någon hög kurs på den moraliska skalan. Jag behöver icke säga, att det inom arbetarleden finnes en mycket stark känsla för skyldigheten att betala skatt. Vi hörde, när debatten i denna fråga förekom ett förlidet år, en ledamot av andra kammaren intyga, att ordentliga arbetare på en viss namngiven plats hotat att prygla upp en skatteskokkare, som de

kallade honom, därför att han icke fullgjort sin skyldighet, och de framhöllo för honom det osolidariska i att låta dem, som betala, betala icke blott för sin egen inkomst utan även för andras, som icke vilja fullgöra sina skyldigheter. Detta är sannerligen icke någon enstaka företeelse.

Jag påminner också om, vad som kan inhämtas från uppboordsverket här i staden, att genom införande av införselinstitutet stadens och statens kassor tillförts betydande skattemedel. Jag tillåter mig vidare erinra, att jag för min ringa del för ett par år sedan väckte en motion om införande av ett slags skatteböcker, som skulle göra det möjligt för enskilda medborgare, arbetare eller andra, att genom betalning efter råd och lägenhet, veckovis, månadsvis eller huru som helst, utan för dem kännbara uppoffringar betala sin skatt. Jag påvisade då också, att detta system nästan skulle omöjliggöra, åtminstone i nittio fall av hundra, att man undandrog sig sin skattskyldighet, men det var, åtminstone att döma av utskottets betänkande och behandlingen här i kammaren, ingen enda högerman, som ville lämna sitt stöd åt detta uppslag. Man får härav det intrycket, att benägenheten att få in skatten visserligen är stor, men den är kanske icke ett önskemål helt och hållet för sig själv, utan med den skall följa en än kärare uppgift, nämligen att bringa en mängd medborgare på fall, så att icke deras votum kan vara med, när landets öden avgöras vid rösturnorna.

Det föreföll för övrigt ganska underligt, när herr Wohlin, såsom representant för bondeklassen, så starkt förde fram sitt vackra tal om rättsgrundsatser och satte dem i motsats mot klassprivilegier. Herr Alexanderson har förut belyst detta, men jag vill ändå peka på, att alla dessa arbetare, om vilka man sagt, att de icke betala sin skatt, i alla fall — det har mång tusende gånger framförts från vårt håll — fullgjort skyldigheter mot samhället, som sannerligen icke äro små. De hava betalt indirekta skatter, såsom vi veta, och fullgjort sin värnplikt. Det ena som det andra är medborgerliga skyldigheter, som bestämt, om de mättes i pengar, skulle befinnas vara värda långt mera än det belopp, som skatten belöper sig till. Att då stämpla dem som sådana, som blott vilja taga ut sina rättigheter, men icke vilja ikläda sig några skyldigheter, anser jag icke riktigt talat.

Men när man nu som sagt betonat denna rättsgrundsats i motsats mot klassprivilegier, får jag säga, att det förefaller mig särskilt underligt, att detta gjorts från så kallat bondehåll. Ty hela det starka kravet på omläggning av kommunalskatten, som resulterade i genomförande av en förändring förra riksdagen, hämtade sin största styrka från det av alla kända faktum, att ingen klass i vårt land kommit så lätt undan skatten som just bondeklassen. Herrarna erinra sig det där bekanta exemplet, att en stor gårdsägare — jag minnes icke, om det var ett helt hemman eller ett halvt, som han ägde — hade mindre skatt att betala än en stackars banvakt, som fick skatta för sin inkomst. Det är icke underligt, om en ägare av en stor gård har lätt för att betala sin skatt, under det en arbetare, vars inkomst uppgives till sista öret, har svårt att

*Grundlags-
ändringar
ang. sättet
för val av
ledamöter i
riksdagens
kamrar m. m.
(Forts.).*

*Grundlags-
ändringar
ang. sättet
för val av
ledamöter i
riksdagens
kamrar m. m.* komma ut med densamma. Och det kan hända, när den nya skattelag-
stiftningen trätt i tillämpning och det blir svårare för en eller annan
bonde att betala sin skatt, att hans uppfattning om rättsgrundsatser då
icke blir så stark, utan att han i stället börjar finna, att det kanske icke
var så tokigt, när vi ville, att medborgarliga rättigheter skulle tillkomma
medborgare i Sveriges land oberoende av om de på grund av nödläge
eller andra omständigheter icke vore i stånd att i varje särskilt fall full-
göra sin skyldighet att betala skatt.

Herr talman! Jag skall icke trötta kammaren längre. Jag är viss
om att denna kammare vill slutgiltigt antaga det vilande grundlagsför-
slaget, och jag är också viss om att detta förslags antagande skall leda
till, att en lugn och god utveckling av samhällsförhållandena kommer
till stånd, varåt jag sannerligen av hjärtat gläder mig. Ett motsatt be-
slut skulle däremot i högsta grad vara att beklaga.

Herr Möller: Herr vice talman! Jag skall icke taga upp till
bemötande professor Reuterskiölds enligt mitt förmenande mycket lätt-
sinniga advokatyr för att högerpartierna eller högerriksdagsmännen icke
skulle vara bundna av den överenskommelse, som träffades år 1918.
Jag vet mycket väl, att professor Reuterskiöld personligen är fri och
obunden i saken — han kunde ju ha nöjt sig med en deklaration på
den punkten — och måhända finnas även några andra ledamöter av
kammaren, som varken tillhöra högern eller något av vänsterpartierna
och som inträtt i riksdagen efter 1918 års överenskommelse. Jag
skall emellertid, som sagt, icke närmare gå in på den saken.

Jag är uppkallad av attackerna mot utskyldsstreckets borttagande
ur grundlagarna. Dessa attacker kunna måhända tolkas såsom ett
uttryck för ovanligt mod hos de ärade talare, som här yrkat avslag
på det vilande grundlagsförslaget. Men det är sannerligen ingen konst
att vara modig år 1921, då man vet, att de yrkanden, som gjorts, icke
ha någon som helst utsikt att gå igenom. Jag vill säga: högt skat-
tar jag i varje fall icke det mod, som tagit sig uttryck i attackerna mot
det föreliggande grundlagsförslaget.

Jag har en gång förut sökt klargöra, att frågan om utskyldsstrec-
ken i själva verket är *industriarbetarnes rösträttsfråga* och att ingen
rösträtt, i vilken stickes in starka utskyldsstreck, omfattande tre år,
förtjänar namnet allmän rösträtt. Det kommer aldrig att bli annat
än en *parodi* på vad som rimligare borde menas med ett sådant uttryck
som allmän rösträtt.

Jag skall försöka lämna ett efter min mening fullkomligt tillfreds-
ställande bevis för, att vad det här gäller ingalunda är ett hävdande
av några högre moraliska synpunkter eller höga rättsuppfattningar
bland folket, utan faktiskt ett mycket allvarligt angrepp, — som visser-
ligen icke har utsikt till framgång — på den industriella arbetareklas-
sens möjligheter att göra sig gällande uti vårt offentliga liv. Vi ha en,
såsom jag tycker, mycket god statistik över våra riksdagsmannaval, som

också på denna punkt lämnar en mycket klar bild av det verkliga läget. Jag ber om ursäkt för att jag icke kan skilja upp dem, som falla på de olika strecken, i sådana, som falla på fattigvårdsstrecket, värnpliktsstrecket och skattestrecken. Jag måste taga en klumpsumma av samtliga, som falla. Men alla känna vi det sakförhållandet, att av dem, som falla på de olika strecken, en så övervägande del faller på skatte- och de därmed förenade flyttningsstrecken, att det, om de senare strecken toges bort, skulle visa sig, att endast ett mycket litet antal medborgare i vårt land skulle förlora sin rösträtt. Därför anser jag det befogat att taga hela siffran, envar kan i sitt stilla sinne göra ett litet avdrag för fattigvårdsstrecket, värnpliktsstrecket, konkursstrecket o. s. v.

*Grundlags-
ändringar
ang. sättet
för val av
ledamöter i
riksdagens
kamrar m. m.
(Forts.)*

Professor Wohlin, för att nämna honom, framträder ju med anspråk på att vara talesman för en ny politik, och jag skulle tro, att han också framträder med anspråk på att vara en man, som bygger sin allmänna uppfattning på djupgående sociologiska studier. Han åberopar t. ex. i en motion, som han väckt, speciellt, att han väckts till en viss insikt, då han sysslade med emigrationsutredningen. Det förvånar mig under sådana förhållanden, att en man, som han, kan försöka inbilla denna kammare och hela landet, att den svenska arbetareklassen, på grund av att den står på en så låg moralisk nivå, att den har en så dålig moral, så måste därför t. ex. vid 1917 års val av 5 arbetare — det gäller icke här de yngsta, ty vi ha ju ett åldersstreck på 24 à 25 år — icke mindre än två falla på skattestrecket. Går man mera i detalj i denna fråga, skulle jag vilja rikta en fråga till en högt aktad ledamot av denna kammare, herr Swartz, som representerar Norrköping och Linköping, om han är villig att skriva under den satsen, att i Norrköping och Linköping arbetarnas moral är skuld till det faktum, att i dessa städer med de skattestreck, som gällde vid 1917 års val, av 3 arbetare endast en var röstberättigad. Om jag tager en sådan valkrets som Bohusläns norra valkrets, så föllo där på de olika strecken icke mindre än 61 proc., d. v. s. var 5 voro församlade föllo tre. Om jag tager vilken som helst av de stora städerna, så visar det sig, att t. ex. i Malmö 6,602 arbetare voro röstberättigade, medan 9,014 föllo på de olika strecken. I trestadsvalkretsen voro 4,000 röstberättigade medan 5,000 föllo. I Göteborg voro 12,700 röstberättigade men 16,000 föllo. Om jag tager Stockholms första valkrets, så voro där 16,600 röstberättigade under det att 18,600 föllo på de olika strecken. Den statistik vi ha visar ovederläggigen, att dessa streck verka på det sättet, att i stora industricentra, på platser, där arbetareklassen utgör en mycket stor del av befolkningen, praktiskt taget endast varannan och i Norrköping och Linköping endast var tredje arbetare är röstberättigad vid riksdagsmannaval. Det vill nog icke så litet mod till att proklamera, att detta är en följd av den låga moraliska ståndpunkt, som utmärker industriarbetareklassen.

Jag tror, att det överhuvud taget har sina vanskligheter att i

*Grundlags-
ändringar
ang. sättet
för val av
ledamöter i
riksdagens
kamrar m. m.*
(Forts.)

sådana här saker blanda in moraliska synpunkter; sådana svinhugg kunna lätt gå igen. Det finnes ett annat sätt att undgå skattebetalning, nämligen genom att deklarerera för lågt, genom att deklarerera falskt. Vi hade vid förra riksdagen tillfälle att syssla med sådana frågor, och det var, så vitt jag vet, ingen, som vågade påstå, att den svenska bondeklassen utmärker sig för någon specifik rättrådighet, då det gäller att självdeklarerera sin inkomst. Tvärtom var man på alla håll överens om, att man måste ha helt andra och noggrannare deklarationsformulär än de gamla, och att man ändå hade mycket litet hopp om, att komma sanningen särskilt nära i fråga om speciellt den svenska bondeklassens verkliga inkomster.

Ja, skola vi tala om moral: bondemoral, arbetaremoral och kapitalistmoral, är det min uppfattning sedan många år tillbaka, att samhällsklasserna kunna taga varandra i hand. Det finnes enstaka, moraliskt betonade personer i alla samhällsklasser, men tager man ett genomsnitt inom klasserna, träffar man i regel på låg och icke hög moral — bland somliga klasser tager det sig ett uttryck och bland andra ett annat. Och jag vågar såsom representant närmast för den svenska industriarbetareklassen inlägga en bestämd gensaga mot här gjorda försök att ställa denna klass på annan lägre moralisk nivå än övriga klasser i landet. Jag skulle kunna — men det kan ju icke vara någon idé med att trötta kammaren med alltför många siffror — föredraga en lång tabell, som skulle ytterligare belysa förhållandena.

Vore professor Wohlin en allvarlig sociolog, skulle det faktum, att det just är bland industriarbetareklassen som det stora flertalet för skattestrecken fallande personer återfinnes, komma honom att ställa frågan på ett helt annat sätt än han gjort. Han skulle utan tveivel då fråga sig, vad det i verkligheten kan finnas för grundorsaker till det förhållandet, att dessa människor betala sin skatt i så ringa utsträckning jämfört med bondeklassen. Skillnaden är ju alldeles enorm. Det fanns år 1917 294,231 röstberättigade bönder, medan enligt statistiken endast 11,500 föllo för de olika strecken, under det att bland industriarbetarna 295,323 voro röstberättigade, men icke mindre än 186,600 föllo för de olika strecken.

Min övertygelse om det fenomen, som man här finner, är, att det har sin grundorsak i den kapitalistiska hushållning, som gör, att lönearbetarnes existens är så ytterligt *osäker och otrygg*. Jag fick det intrycket, när jag hörde professor Wohlin tala, att han ändå hade en känsla av att argumenten om rättsåskådningen voro försvagade genom den uppenbart svåra situation, i vilken vi nu befinna oss, då åtminstone två eller tre 10,000-tal lönearbetare gå utan arbete, äro utkastade i arbetslöshet. Det dröjer endast ett par månader, till dess skatten, grundad på den jämförelsevis höga inkomsten år 1919, skall betalas, och det kommer då att visa sig, att därest skattestrecken skola stå kvar, industriarbetarna skola falla, som om en lie gått fram ibland dem. Nej, för mig är det uppenbart, att skattestrecken, sådana de i

verkligheten taga sig ut, äro arbetslöshetsstreck, sjukdomsstreck, storfamiljsstreck, överhuvud taget streck, som drabba såsom ett straff, ett extra straff för de människor, som äro särskilt ekonomiskt svaga i samhället samt vid något tillfälle råkat ut för särskilda olyckor. Jag tror icke, att man med framgång skall kunna hävda, att man bör ha sådana extra straff för en del människor, och jag får säga, att när jag hörde professor Wohlin utveckla sina, som han föreställde sig, djupt folkliga rättsgrundsatsen, så undrade jag, när det blivit upphöjt till en särskilt omhuldad rättsgrundsats, att man skall hänga bagaren för smeden. Ty det är ju i själva verket den grundsatsen han omfattar, när han utan tvekan är med om, att därför — det är ett faktum, vilket jag icke alls bestrider — att det finnes oordentliga människor, en mängd av speciella olyckor drabbade också skola hängas för de oordentligas skull. Jag tänker, uppriktigt sagt, i den punkten litet grand högre om det svenska folkets förmåga av en riktig rättsåskådning, än att det i allmänhet skulle omfatta den grundsatsen, att det icke är så kinkigt, vem man hänger: det är i alla fall några, som äro skyldiga, låt de oskyldiga följa med!

Professor Wohlin gjorde särskilt gällande, att dessa motioner icke skulle vara uttryck för några klassinstinkter — de vore endast uttryck för en högre rättsåskådning, nämligen den rättsåskådning, som utmärker den svenska bondeklassen. Såsom jag ser det, kan jag icke godtaga denna deklaration. Skattestreck är upprätthållande på en bakväg av ett ekonomiskt-politiskt streck. Det kan icke undgås — det skall varje oförvillat sinne nödgas erkänna vid en blick på siffrorna — att i ett samhälle av den ekonomiska struktur, som utmärker det samhälle, vari vi nu leva, ett skattestreck ofelbart måste verka som ett censusstreck, som kommer att upphäva den verkliga allmänna rösträtten.

Klasserna, det tror jag vi ha en tillräcklig lång erfarenhet om, ha en tendens att icke observera andra olyckor än dem, som drabba dem själva, under det de mycket lätt förbise alla olyckor, som drabba andra. Arbetareklassen är på den punkten icke bättre än bondeklassen eller någon annan klass i samhället. Men det är klart, att man måste se, då man anser sig ha ett mot arbetareklassen motsatt intresse, vilket övertag man får, om man kan smussla in bestämmelser, som gallra arbetareklassen på det sätt, att praktiskt taget endast varannan arbetare blir röstberättigad, under det att inom de andra samhällsgrupperna praktiskt taget alla i verkligheten äro röstberättigade. Jag tror, att de klassinstinkter, som lett till dessa motioners väckande och till avslagsyrkandena här i dag, äro långt starkare än den moraliska upprördhet över det faktum, att det på det här sättet kan hända, att några tusen människor, som äro mer eller mindre oordentliga, också få tillfälle att göra sin röst gällande vid de allmänna valen.

Jag kan icke neka till att, såsom jag sett saken, dessa motioner och dessa yrkanden här i dag på mig verka som bevis för, att den

*Grundlags-
ändringar
ang. sättet
för val av
ledamöter i
riksdagens
kamrar m. m.*
(Forts.)

*Grundlags-
ändringar
ang. sättet
för val av
ledamöter i
riksdagens
kamrar m. m.*
(Forts.)

nya bondeorganisationen och bonderörelsen, som vi fått, icke äro mogna för att taga ledningen av detta lands öden. Ty man bör veta, vad man gör, och antingen är man, om man går fram på detta sätt, okunnig om fakta, vilka man har skyldighet att ha reda på, eller också röja dessa motioner och yrkanden brist på ädelt sinnelag hos dem, som bära fram dem, vilket också gör dem oskickliga att spela någon större roll, då det gäller att bestämma över landets öden.

Jag hoppas för min del, icke att detta blir den sista debatten i denna fråga — det är ju uteslutet, eftersom vi också skola behandla motionerna — men att denna riksdag blir den sista riksdag, där vi skola behöva taga upp sådana förslag i författningsfrågor, vilka uppenbarligen rikta sig mot en speciell klass. Innan man lärt sig, att det egentligen borde vara otillåtet att framställa sådana förslag — innan man lärt sig det, har man icke fattat, vad demokrati betyder.

Herr Johansson, Johan, i Kälkebo: Jag skall icke mycket förlänga denna debatt, men har ansett det vara min plikt att till kamrarnas protokoll angiva den ställning jag och åtskilliga av mina kamrater i bondegrupperna intaga till denna fråga. Egentligen ha vi ju givit denna vår ställning till känna genom den motion, som 14 medlemmar av bondegrupperna ha avlämnat och som ger vid handen, att vi stå på den ståndpunkten, att vi icke kunna vara med om, i varje fall ej stillatigande, att det s. k. utskyldsstreet skall tagas bort ur vår författning. Den, som läst vår motion, torde också hava kommit underfund med, att den icke står i något som helst sammanhang med avsikt att stjälpas det förslag, som vi nu behandla. Vi ha inom bondegrupperna, i den mån vi haft frågan uppe till allmän överläggning, kommit underfund med, att vi icke kunna ställa oss oförstående mot den överenskommelse, som samtliga dåvarande riksdagspartier ingått i rösträttsfrågan 1918. Men då vi hava en mycket bestämd uppfattning av att det är oriktigt att föra in i vår författning ett borttagande av alla utskyldsstreet, då är det ju klart, att vi icke hava bara rättighet utan även skyldighet att framföra denna vår ställning i riksdagen. Och vi hava velat göra detta från en sådan synpunkt och på ett sådant sätt, att det skulle vara klart, att vi intaga en sådan ställning.

Vi kunna icke taga något som helst intryck av det sätt, på vilket den näst föregående talaren lade sin bevisföring. Det finnes något i vår rätt, som kallas, att man använder större våld än nöden kräver. och jag undrar, om man ej kan säga om den talarens bevisföring, att han använde betydligt starkare uttryck än som kunna vara berättigade, särskilt med hänsyn till det stora antal, det rätt så stora antal, tror jag, av landets befolkning, som dock alltjämt håller fast vid, att dessa utskyldsstreet äro oskiljaktiga från en, jag skulle vilja säga folklig uppfattning. Visserligen sade den senaste ärade talaren på Uppsalalänsbänken, att han efter ett mycket noggrant studium av denna fråga kommit till den slutsats, att det vore otänkbart att i skattestreeksfrågan

skilja mellan ordentliga och oordentliga, att det ovillkorligen skulle följa med, om man skulle ha kvar dessa skattestreck, att de oskyldiga då komme att få lida med de skyldiga. Jag är naturligtvis skyldig att tro den ärade talaren på hans ord, och jag har ej heller den ringaste anledning att antaga annat, än att han med de allra bästa förutsättningar gått till sin uppgift och även fullföljt densamma efter alla bästa förstånd. Men det var dock en sak, som han fullkomligt lämnat å sido, när han gjort sina undersökningar — den kom åtminstone ej fram i hans anförande. Man kan ju också tänka på ett förbättrat sätt för skattens uttagande, och skulle vi icke kunna tänka oss en utväg att förbättra själva skatteinbetalningsmöjligheten för den mindre bemedlade? Jag vill säga, att eljest är vårt samhälle i detta hänseende icke fullt lyckligt, ty man måste ovillkorligen medgiva, att sättet för våra utskylders erläggande behöver undergå en väsentlig reform, om icke de mindre bemedlade alltjämt skola komma i en ojämn ställning vid skatternas erläggande.

Jag är bemyndigad att säga, att de medlemmar av bondegrupperna, som icke tillkännagivit annan ställning, komma icke att i den snart blivande voteringen rösta mot ett antagande av det föreliggande grundlagsändringsförslaget. Vid sidan av denna förklaring har jag, herr vice talman, intet yrkande att göra.

Herr Winberg: Herr talman! Av debatten här i dag får man det intrycket, att här gör sig gällande på det politiska området en motsvarighet till vad vi under senare tiden ofta fått bevittna på det rent kommersiella. Där har det nämligen varit så, att under kristiden man ibland ingått förbindelser rörande leveranser till priser, som visserligen vid det ögonblicket kanske icke hava ansetts för höga, men som sedan, när en viss omkastning har inträtt, varit sådana, att man då gärna velat komma ifrån sina ingångna förbindelser, och man har då försökt på alla sätt att få dem annullerade, därför att man skulle göra en förlust genom att hålla dem. Det är som sagt icke utan, att det gör sig gällande alldeles samma förhållande här. För min del är jag ej förvånad över det, därför att jag långt före detta funnit, att politik ej är annat än ett spel om intressen, och när man ej längre anser sig ha intresse av att vara med om något, som man tidigare möjligen ansåg nödvändigt, så vill man gärna komma ifrån det. Nu ha visserligen här i dag de, som talat emot ett antagande av de vilande grundlagsändringarne, varit representanter huvudsakligen för den s. k. nya bonde demokrati, men det skall bli rätt så intressant, att se, om ej röstsiffrorna komma att giva vid handen, att till denna nya bonde demokrati kommer att sälla sig även en hel del andra.

Innan jag går in på att för min del yttra mig om det föreliggande förslaget, skulle jag vilja säga ett par ord till tvenne föregående talare. Det var nog så intressant att följa herr Reuterskiölds exposéer, över förhållandena sådana de utvecklats sig från 1848 och till nu. Därför

*Grundlags-
ändringar
ang. sättet
för val av
ledamöter i
riksdagens
kamrar m. m.
(Forts.)*

*Grundlags-
ändringar
ang. sättet
för val av
ledamöter i
riksdagens
kamrar m. m.*
(Forts.)

att de visa, hur riktigt det gamla ordet är, att allting går igen, och att historien återupprepar sig. Herr Reuterskiöld visade detta genom att referera till förhållandena sådana de voro 1848 och 1918. Jag vet visserligen inte, om det det senare året var fråga om någon abdikation, men i övrigt voro förhållandena rätt så likartade. Herr Reuterskiöld menade ytterligare, att det ej skulle föranleda några nämnvärda svårigheter, om man nu läte de blivande grundlagsändringarna ytterligare vila, d. v. s. beslöte uppskov. Ja, förutom andra olägenheter skulle jag vilja peka på en, som kan vara mycket antaglig, den nämligen, att om vi nu skulle uppskjuta avgörandet och därefter få fram ett nytt förslag, som t. ex. representanterna för den nya bondedemokratien skulle anse sig kunna gilla — vad hindrar, att då vi längre fram, om några år, skulle ånyo behandla denna fråga, vid den tidpunkten någon annan grupp av medborgare här i landet tagit sig före att skicka, ett par nya professorer hit till riksdagen, som hade en helt annan uppfattning om vad som vid det tillfället vore lämpligt ifråga om denna lagstiftning? Här finnas inga garantier för att ej något sådant skulle komma att inträffa, och sålunda skulle det vara ganska betänkligt att vidtaga ett sådant uppskjutande.

Beträffande herr Wohlin var det rätt intressant att höra hans anförande, bland annat av den anledningen, att jag i en här utkommande aftontidning redan i fredags läste, att herr professor Wohlin till denna tidning hade meddelat, att när denna fråga skulle förekomma här i riksdagen, så skulle han hålla ett stort anförande. Nu anser jag för min del, att ett sådant meddelande var tämligen onödigt därför att både jag och många med mig, förmodar jag, anse att *alla* herr professor Wohlins anföranden äro stora. — Men det var en sak, som jag också skulle vilja fråga herr Wohlin om. Han yttrade, såvitt jag förstod, att vårt lands arbetareklass såsom sådan — jag vet ej, om han avsåg arbetareklassen i sin helhet eller om han närmast begränsade sig till industriarbetarne — vore betydligt bättre än en hel del av deras representanter här i riksdagen. Ja, herr professor Wohlin, hur skulle det nu ställa sig i den punkten, om vi frågade: hur är det med bondeklassen i det avseendet? För min del måste jag säga mig, ehuru jag ej är någon förespråkare för bondeklassen — fastän jag till födsel och uppfostran är jordbruksarbetare — att trots de avigsidor jag funnit hos bondeklassen, så håller jag dock före, att den i sin helhet är betydligt bättre och mindre självsäker och företer en hel del mindre avarter än deras representanter i riksdagen, vare sig dessa äro naturliga eller mer eller mindre konstlade.

Vidare sade herr professor Wohlin, att han nyligen återkommit från en resa till de östra randstaterna, och att han under denna resa alldeles särskilt fått intryck av att det ej vore den lämpligaste tiden nu att föra någon extrem klasspolitik. Det förefaller mig, som om herr professor Wohlin då bort utsträcka denna vistelse i östern några veckor till. Då

kan det hända, att den klasspolitik, som han predikat här i dag, icke kommit till synes.

Herr professor Wohlin gjorde också gällande beträffande utskylds-
strecket, att detta så långt ifrån är någon klasslagstiftning, att det i
stället är ägnat att bevara i vår grundlag, en rättsgrundsats, som vi un-
der inga förhållanden böra uppgiva. Ja, man måste väl vara minst
professor, för att göra gällande något sådant. Det skulle vara ganska
frestande för mig att i detta sammanhang peka på, hur den där rätts-
grundsatsen i verkligheten tog sig ut. Detta i anslutning till vad herr
Möller redan talat om. När det gäller förhållandet mellan individen
och samhället, så gäller det ej bara, att man *betalar den påförda skatten*,
utan det gäller också, att när man *avlämnar de uppgifter, på vilka denna
skatt skall byggas*, man i det avseendet är ett mönster för andra. Jag
skall emellertid ej upptaga tiden därmed.

Jag vill ytterligare endast säga angående det föreliggande försla-
get, att jag för min del naturligtvis ej behöver tala om att jag beträffande
detsamma är minst lika obunden som den nya bondedemokrati-
en, och jag behöver ej heller deklarerera, vilket betyg jag anser mig
böra giva detta förslag. I likhet med alla kompromissförslag innehåller
det ett litet framsteg, ett framsteg eller en reform av sådan be-
skaffenhet, att den bort vara genomförd här i landet för årtionden till-
baka och sålunda allaredan hava trätt i verksamhet, om det ej ständigt
vore så här i landet, att vi aldrig kunna få en reform genomförd
förrän frågan har blivit fullständigt övermogen. Och när det äntligen
sker, så sker det alltid i kompromissens tecken. Så är det natur-
ligtvis också med detta. Jag behöver endast erinra därom, när man
här talar om, vilka fördelar som skulle vinnas genom detta förslag, att
det egentligen på vissa punkter är en reform bakåt. Så t. ex. särskilt
när det gäller det politiska åldersstrecket, som tidigare varit satt till
21 år, men nu skulle fastställas till 23 år, för att icke tala om det kom-
munala området i samband med landstingsvalen, där det går ända upp
till 27 år.

Vad jag speciellt vill poängtera och vända mig mot är det ideligen
återkommande talet även från vänstern, om att nu blir den fulla
demokratien genomförd här i landet genom denna kompromiss. Det
vill även synas, som om denna lilla reform skulle bliva den huvudkudde,
mot vilken en del förut reformvänliga partier skulle komma att slumra
för att ej vidare sysselsätta sig med något framstegsarbete. De hava
troligen nått den grad av utveckling, att de ej orka vara med längre,
och då är det givetvis bra att ha en sådan huvudkudde att vila sig
mot. Det vill också synas, som om man från det hållet skulle taga
denna reform till utgångspunkt för att sedan kunna vara med om snart
sagt vilken klasslagstiftning eller vilket reaktionärt förslag som helst.
Är det verkligen meningen, att den praktiska följden av denna kom-
promiss skall bli sådan, då tror jag, att Sveriges arbetareklass skulle
ha skäl att betacka sig för denna reforms genomförande. I varje

*Grundlags-
ändringar
ang. sättet
för val av
ledamöter i
riksdagens
kamrar m. m.
(Forts.)*

Grundlags-
ändringar
ang. sättet
för val av
ledamöter i
riksdagens
kamrar m. m.
(Forts.)

fall skall ingen inbilla sig, att detta är den sista milstolpen i utvecklingen på politikens område. Den, som inbillar sig detta, har tydligen på senare tiden ej kunnat följa med. För min del kan jag sålunda icke ett ögonblick giva denna reform någon avgörande betydelse, men då den i alla fall är en om ock mycket liten och till och med omtvistlig avbetalning, så är det klart, att jag vid en eventuell votering kommer att lägga min röst för ett bifall till det vilande förslaget.

Herr C l a s o n: Jag är, herr vice talman, egentligen uppkallad av den förste ärade talarens anförande och skall be att få med några ord beröra en del av vad han yttrade. Han riktade sina anmärkningar mot det föreliggande förslaget dels ur formella, dels ur reella grunder. Under förra delen av sitt anförande uppehöll han sig särskilt vid det av honom inom utskottet framställda uppskovsyrkandet. Han tycktes vilja göra gällande, att då utskottet ställt sig emot detta yrkande, skulle det företrädesvis ha berott därpå, att man inom utskottet av formella grunder ansett sig förhindrad att föreslå uppskov. Jag tror, att det är en missuppfattning av ståndpunkten inom utskottet. Vi hade visserligen åtskilliga formella betänkligheter, men jag tror ej, att dessa voro det för majoriteten avgörande. Eftersom även en annan ärad talare varit inne på den saken vill jag nämna, att vi numera hava konstaterat, att vid ett av de två tillfällen sedan 1867, då inom riksdagen ett grundlagsändringsförslag blivit uppskjutet från en riksdag till en annan, uppskovsyrkandet först blivit framställt inom konstitutionsutskottet och sedan av utskottet förts vidare till riksdagen.

Däremot inverkade beträffande utskottets ställning till uppskovsyrkandet i hög grad reella skäl. Vi funno *ett* sådant skäl föreligga i övergångsbestämmelsen vid detta förslag. Denna övergångsbestämmelse går uttryckligen ut från att förslaget skall definitivt antagas nu och sålunda innevarande år komma att träda i kraft.

Herr Reuterskiöld hade en utläggning, i vilken han, såvitt jag förstod honom rätt, sökte göra gällande, att det kanske ej vore så noga med den saken, och han ville till stöd för sin uppfattning hänföra sig till utskottets ståndpunkt i fråga om en senare punkt av detta memorial, punkten 12, som rör ändrad lydelse av § 21 riksdagsordningen. Jag tror, att dessa båda frågor föreligga i alldeles olika skick. Övergångsbestämmelsen i det här föreliggande förslaget är en fullkomligt integrerande del i detta förslag. Den kan ej lösgöras från detsamma. Däremot föreligger, såvitt jag kan förstå, icke någon reell motsättning mellan det förslag till lydelse av § 21, som utskottet framlagt i detta förslag, och det förslag, som sedermera är framlagt i punkt 12. Saken är helt enkelt den, att vid 1919 års riksdag man i sammanhang med detta förslag antog en lydelse av § 21, som giver rätt till avsägelse av riksdagsmannauppgiften i andra kammaren i *vissa* fall. Sedermera framlades vid 1920 års riksdag en regeringsproposition, som utsträckte denna rätt till *alla* fall. Jag kan ej inse, att denna riksdag icke skulle vara berättigad att

antaga denna utsträckning oberoende av det förslag om en mindre långt gående utsträckning, som antogs vid 1919 års riksdag. Så ligger enligt min tanke frågan, och det är därför en helt naturlig sak, att om denna riksdag definitivt antager den längre gående utsträckningen av avsägelse-rätten, så faller enligt min mening automatiskt bort den mindre långt gående utsträckning, som föreligger i detta förslag från 1919 års riksdag.

*Grundlags-
ändringar
ang. sättet
för val av
ledamöter i
riksdagens
kamrar m. m.*
(Forts.)

Detta om övergångsbestämmelsens formella karaktär. Men, såsom jag nyss påpekade, har övergångsbestämmelsen också en reell karaktär. Det är nämligen så, att hela denna bestämmelse om när detta förslag skulle träda i kraft enligt min uppfattning är en reell beståndsdel i vad som för mig är det väsentliga i hela denna fråga, nämligen i den uppgörelse och överenskommelse, som träffades vid 1918 års urtima riksdag och som beträffande grundlagsstadgandena konfirmerades vid 1919 års lagtima riksdag.

Det för mig, som sagt, in på, vad som är för mig avgörande för min ställning till hela detta förslag. Herr Reuterskiöld har framhållit och såvitt jag förstår med rätta framhållit, att då grundlagen förutsätter nya val, så förutsätter också grundlagen en dubbel prövning av föreliggande grundlagsändringsförslag. Ja, det är alldeles riktigt. Jag har vid andra tillfällen hävdad den uppfattningen, och jag kommer att hävda den också i dag. Grundlagsplikten går, som han sade, framför partibundenheten. *Men grundlagen förpliktar mig ej till att bryta mitt ord.* Det är för mig det avgörande. Jag har varit med om att träffa en uppgörelse på denna punkt, och den ämnar jag infria. Det är sålunda i anslutning därtill, som jag vid detta tillfälle kommer att giva min röst åt förslaget. Jag känner ej till, om valvindarna här i landet nu blåsa i annan riktning och yrka på något annat. Om så vore, borde dessa valvindar hava lyft mig från denna plats, men så länge jag står kvar på denna plats, så kommer jag att träda in för, att en träffad överenskommelse skall hållas. Det är min ståndpunkt vid denna frågas avgörande. Men jag vill dessutom beträffande den saken tillägga, att det förefaller mig, som om denna hänvisning till valvindarne kommit i ett något egendomligt sammanhang i herr Reuterskiölds anförande, då han i samma anförande betonade, att han ej kände till något imperativt mandat, utan på det bestämdaste ogillade det.

Herr Reuterskiöld anförde också vissa realskäl mot förslaget. De anknöto sig särskilt till frågorna om första kammarens bildande och om utskylldsstreetet. Ja, det lär ingen av mig begära, att jag skall träda in i något sakligt försvar för överenskommelsens reella innebörd på dessa punkter. Men just båda dessa punkter ingå alldeles särskilt i den träffade uppgörelsen. Vad den första frågan beträffar, första kammarens bildande, så skulle jag ock vilja erinra, att den är en av de punkter, där den åskådningen, som jag tillhör, dock tog hem något i uppgörelsen. Det går ej an att, som man ibland försöker göra, lägga första kammarens "snedvridning", som man kallar det, vårt parti till last. Det

Grundlags-
ändringar
ang. sättet
för val av
ledamöter i
riksdagens
kamrar m. m.
(Forts.)

går ej an. Förhållandet var ej sådant. Vad som här låg bakom, det var den omständigheten, att man på den andra sidan aldrig velat inse, att i samma ögonblick som man skrev ned den kommunala rösträtten till lika, så förlades första kammaren på precis samma valrättsgrund som den andra. Då man samtidigt ville stryka bort utskyldsstrecket, så måste första kammaren blott bli en avläggare av andra kammaren; den längre mandattiden kunde ej göra något till eller från. Den ståndpunkten, att just här låg det väsentliga villkoret för första kammarens artskillnad från den andra, försökte vi i det längsta kämpa för, och vi lyckades också vid 1918 års riksdag åtminstone genomföra, att det blev satt en högre valrättsålder för första kammaren, liksom ock, att i de kommunalval, ur vilka första kammaren utgår, åtminstone bibehållits något av utskyldsstrecket. På den punkten ha vi sålunda verkligen i någon mån förbättrat det regeringsförslag, som vid det tillfället förelåg.

På samma sätt förhåller det sig med utskyldsstrecket, som varit föremål för så mycken diskussion i denna debatt. Jag hade verkligen trott, att denna diskussion skulle komma vid ett senare tillfälle under riksdagen, då ju motion i den frågan är väckt. Vad nu ifråga om utskyldsstrecket skall konfirmeras, är emellertid också uttryckligen infört i den överenskommelse, som det för mig gäller att vid detta tillfälle hålla. Jag vill dock gentemot vad som här yttrats av vissa talare säga det, att nog tror jag herr Alexanderson misstager sig, om han söker göra gällande, att denna fyramannakommitté vid 1918 års urtima riksdag, som han talat om, sakligt skulle ha övertygat oss andra om omöjligheten av att behålla någon form av utskyldsstreck. Det vågar jag påstå icke är förhållandet, åtminstone icke med mig, och jag vågar säga, att jag tror det ej heller vara förhållandet med åtskilliga andra. Jag vill också erinra därom, att både vid 1917 och 1918 års riksdagar framlades från liberala partiet motioner och yrkanden, som gingo ut på bibehållande i det kommunala livet av samma utskyldsstreck, som då gällde för det politiska livet. Sålunda: så förfärligt förkastlig var då ej ens på det hållet tanken på bibehållande av ett sådant streck.

Jag har endast velat yttra dessa ord för att tillkännagiva, varför jag kommer att rösta för bifall till det vilande förslaget. Jag skall tillägga, att då jag under 1918 års riksdag sökte bedöma dess verkningar så ytttrade jag för min del, att dessa kunde komma att gå i olika riktningar, men att jag vore övertygad, att de kunde komma att gå i en god riktning endast under vissa förutsättningar. Såsom en av dessa förutsättningar betonade jag, att man måste ansluta sig till och bygga vidare på den sedan gammalt hos oss bestående grundsatsen, att fullgjorda skyldigheter borde vara villkor för åtnjutna rättigheter. Jag har i den punkten icke ändrat övertygelse. Jag vidhåller fullt den ståndpunkten, och jag anser mig, sedan uppgörelsen nu blir genomförd, ha fullkomlig frihet att arbeta på den förändring i grundlagarna, som jag anser för riket nyttig. Under närvarande förhållanden kommer jag att giva min röst för det vilande förslaget.

Herr Lindhagen: Herr talman, mina herrar! För min del förvånar det mig, att man vid detta tillfälle skall behöva sammanblanda under ett och samma yrkande så vitt skilda saker som frågan om kvinnans politiska rösträtt och frågan om utskyldsstrecket. Det är en betänklig formalistisk tågordning i riksdagen, som icke kan hava så mycket praktiskt förstånd och rättvisa, att vid ett avgörande av två så skilda saker var och en avgöres för sig. Då nu verkligen förhållandena äro så bedrövliga, att det icke går för sig, vill jag för min del betona, att den fråga, som här dominerar allt annat — herr Alexanderson antydde något dylikt också — den fråga, som dominerar allt annat och sätter allt annat i skuggan, är den stora frågan om att kvinnorna äntligen efter en generations strider skola få sitt medborgarskap. Att då här debattera den andra lilla saken, som här är framförd, såsom en huvudsak och vara beredd att stjälpå det hela bara för en struntsak, bevisar icke någon rättvisa och allra minst några rättsgrundsatser. Jag yrkar således bifall till betänkandet bara därför att kvinnans politiska rösträtt står där; det andra må innehålla vad som helst.

*Grundlags-
ändringar
ang. sättet
för val av
ledamöter i
riksdagens
kamrar m. m.
(Forts.)*

Men för att säga några ord om den andra saken, så är det alldeles märkvärdigt, vad vi må hava för utvecklad rättskänsla här i landet och särskilt på landsbygden. Intet annat land har det där utskyldsstrecket, och jag tänker, att alla vi, som ifrågasätta dess borttagande, äro utan rättskänsla, utan rättsgrundsatser i den här punkten. Det är icke värt att tala om alla detaljerna, utan jag skall gå in på pudelns kärna, och den är, att det nya högerbondeförbundet nu fört fram denna sak på samma gång det antyder, att det icke heller är så förtjust i kvinnans rösträtt, men det får gå, à la bonheur, vi skola icke sätta oss emot det, vi skola gå in därpå. Men se utskyldsstrecket rubbar allt vad rättsgrundsatser heter i detta land. Och varför? Jo, därför att bonden betalar sin skatt och industriarbetaren betalar icke sin skatt. Är det rätt att bedöma rättsgrundsatser från en sådan synpunkt? Låt var och en sköta sig själv och själv i första hand bedöma detta! Då få vi se, hurudana grundsatser vi hava allihop. De te sig nog ibland si och så.

Varför betala bönderna sina skatter? Jo, därför att annars tages hemmanet ifrån dem, och även därför att de kunna inrätta åt sig en viss ordning, därför att de hava sina rötter i den svenska jorden, de hava något att hålla sig till, därför att de hava en näring, som bär sig lika bra oavsett konjunkturerna, i motsats mot vad fallet är med industriarbetarna. Bönderna kunna betala sina skatter, de äro nog lyckliga att i alla fall hava något fast att hålla sig till, men vad har industriarbetaren? Han är rotlös, fabriken blir aldrig något hem, han är underkastad arbetsinställelser och arbetslöshet på grund av konjunkturernas växling. Ena dagen har han något, men andra dagen har han ingenting. En sådan klass kan icke betala sina utskylder. Skola de då straffas för att de äro olyckliga människor? Är detta det nya programmet för det nya bondeförbundet, så gratulerar jag eder. Kra-

Grundlags-
ändringar
ang. sättet
för val av
ledamöter i
riksdagens
kamrar m. m.
(Forts.)

schen kommer mycket snart, om ni skola bära ut sådana principer i världen. Den kommer i alla fall någon gång, men den kommer fortare på det sättet. Och vad göra ni för nytta med det? Gör man något till gagn för fäderneslandet genom att man på det sättet förhåver sig över att man själv betalar skatt, därför att man kan göra det och icke vågar låta bli, förhåver sig över andra, som icke kunna det i det stora hela. Vad skall det leda till? Jo, oerhörda, nya strider blir det därav. De, som få denna handske utkastad emot sig, komma att känna orättvisa. Tänk, om det nya bondeförbundet resonerade på detta sätt: vi förstå mycket väl, hur det hänger ihop, vi kunna betala skatten, vi riskera mycket, om vi icke göra det, men de andra kunna det icke, och därför är det synd om dem, vi kunna absolut icke vara med om att för den sakens skull dessa människor skola förlora sin politiska rösträtt. Vad skulle ett sådant program göra? Jo, man skulle få den uppfattningen, att bondeförbundet verkligen besjälades av rättsgrundsatser, och det skulle vinna ofantligt i anseende, under det att det nu står och gräver sin egen grav.

Ja, det har nu sagts också, att alla äro ense om att underlåtenhet att fullgöra värnplikt diskvalificerar en medborgare. Det är också ett sådant där abrupt undantag. Jag har aldrig varit med om det. Överallt, där jag varit med, hava vi motionerat om att denna blindtarm på det hela också skall försvinna. Vad finns det för anledning att bestraffa dem, då vi andra nu i alla fall hava alla möjliga fel?

Den allmänna rättsgrundsatsen måste taga människan sådan hon är och giva henne rösträtt bara för att hon är människa. Men skall man räkna ut och säga, att den har försummat det och den har försummat det, ja, då, mina damer och herrar, få vi ingen rösträtt i detta land.

Professor Wohlin talade också om något "give Gud". Jag kommer icke ihåg, vad Gud skulle giva det nya bondepartiet, men jag tror icke, att hans Gud heller bistår hans parti, bondepartiet, lika litet som något annat av partierna här i vår obönhörliga klasskamp. Och där hava vi kommit till pudelns kärna.

Denna är icke annat än strid om makten under sken av rättsgrundsatser. Om icke högerbönderna betalade alla sina utskylder, så skulle denna fråga aldrig hava kommit upp, men nu göra de det händelsevis, och därför förhåva de sig över andra. Och så länge de hålla på med sin intressepolitik till det yttersta, så försvagas samvetsplikten ytterligare och bliva vi aldrig ett enda folk.

Jag yrkar bifall, herr talman, till den kvinnliga rösträtten och bryr mig icke om allt det andra.

Herr Ericsson, Ollas: Herr talman, mina herrar! Ja, det kan synas förmätet att beträda denna plats, då jag under debatten blivit beskylld för svek och för att hava gjort mig skyldig till brott samt icke hava aktat på min politiska heder etc. Men jag vågar ändå taga kammarens tid i anspråk med några ord till försvar för min åsikt.

Först vill jag då säga att jag tager icke professor Alexandersons utfall så hårt, då jag erinrar mig, huru han vid vissa tillfällen kan löpa åstad litet obetänksamt, om jag så får uttrycka mig; senast under förra årets riksdag hade vi ett tydligt bevis därpå. Men nu vill jag emellertid erinra professor Alexanderson om, att jag vid urtiman 1918 icke endast reserverade mig tillsammans med en del av kamraterna i utskottet utan jag markerade min särskilda mening i en reservation, som jag stod ensam för, och om han studerar mitt anförande som jag hade i kammaren, då jag försökte att försvara denna reservation, och jämför det anförandet med det, som jag hållit här i dag, så tror jag, att han icke kan beskylla mig för motsägelse. Det gick precis i samma anda både då och nu, enda skillnaden är den, att jag då icke framställde något yrkande, vilket jag nu gjort. Vidare vill jag framhålla att jag aldrig i utskottet hörde talas om hur man skulle förhålla sig vid frågans behandling 1921. Och jag har haft den bestämda uppfattningen att något tal därom icke ens kunde komma ifråga, då jag anser att vår grundlag lägger hinder i vägen för något dylikt.

Under debatten har det också tydligen framgått, att jag icke uppträtt här såsom en taleman för bondegruppen, utan vad jag här framfört är min personliga mening, som jag hade 1918 och som jag, som sagt, haft hela tiden. Beskyllningen för att jag ändrat åsikt därför att jag under tiden kommit att tillhöra en annan grupp, bär jag således även lugnt.

Men om jag nu håller mig till frågan om den uppgörelse, som träffades mellan partierna år 1918, så förefaller det mig, att man har gått alldeles för långt, då man ridit på den käpphästen så, som man nu gjort.

Grundlagen föreskriver otvetydigt, att förslag sådana som det föreliggande skola ånyo prövas sedan allmänna val i hela riket till andra kammaren förrättats, och denna viktiga bestämmelse skulle helt och hållet åsidosättas genom det förhandsbeslut mellan partierna man här åberopar och vill sätta i stället för den sakliga prövningen.

Jag har under debatten suttit och tänkt på gångna riksdagar och särskilt på början av min riksdagstid, då vi i andra kammaren hade en ledamot, S. A. Hedin, som allmänt kallades för "grundlagsväktaren". Jag är lika säker på som att jag står här, att om han levat och varit i tillfälle att deltaga i den debatt, som förekommit här i dag i denna sak, så skulle han hava levererat professor Alexanderson brasor, som han aldrig i sitt liv skulle hava glömt.

Nu har frågan av vissa talare förts in även på ett annat område, nämligen klassområdet. Jag har icke fattat frågan på det sättet. Jag vet, att den drabbar alla, den drabbar, såvitt jag förstår, den ene likaväl som den andre, måhända den ene något mera, den andre mindre, men jag har icke uppträtt här och yrkat avslag för att söka komma en viss klass till livs, utan jag har bara fört fram frågan sådan jag ur den svenska rättskänslans synpunkt finner den.

*Grundlags-
ändringar
ang. sättet
för val av
ledamöter i
riksdagens
kamrar m. m.*
(Forts.)

Grundlags-
ändringar
ang. sättet
för val av
ledamöter i
riksdagens
kamrar m. m.
(Forts.)

Jag har, som sagt, ingen anledning att frånträda vare sig min uppfattning eller det yrkande jag framställt.

Herr Wohlin: Herr talman, mina herrar! Endast några få ord! Herr Alexanderson, livligt understödd av herrar Winberg och Lindhagen, har i sitt anförande upprepade gånger betonat, att den ståndpunkt ifråga om det politiska utskyldsstreet, som vi här företräda, icke har sin grund i något folkligt rättsmedvetande. Det är en "allmän fras", yttrade han vid ett tillfälle i sitt anförande. Strömningarna hos folket i bygderna, förklarade han vid ett annat tillfälle, väga ingenting mot den sakkunnigutredning, som han själv har presterat. Principen, förklarade han på ett tredje ställe, är icke av den djupa rättvisa, som man tror, och svenska folket har med herr Alexandersons sakkunnigbetänkande "fått papper på" att det icke går att förfara på det sätt, som jag tänkt, nämligen att särskilja självförvållad och vissa slag av oförvållad oförmåga att betala skatt. Jag finner i detta herr Alexandersons hela anförande samma syn på samhället och svenska folket, som gått igen i åtskilliga tidigare anföranden av herr Alexanderson: ett suveränt förakt för vad folket känner och tänker, den begåvade intelligensaristokratens nedlåtande och ofta något hånfullt betonade syn på gamla svenska rättsuppfattningar, sådana de framträda särskilt på vår svenska landsbygd. Jag tror mig icke säga för mycket, när jag säger, att vi äro många här, som fränkänna herr Alexanderson rätten att uppträda som domare över svenska folkets rättsuppfattning i föreliggande hänseende.

Beträffande herr Möller, så är det med honom ett i viss mån annat förhållande, ty han är ju speciell representant för en särskild samhällsklass i vårt land, och han synes hava betraktat det som sin skyldighet att försvara den klassens särskilda intressen. Jag ber då endast få erinra om att jag inledde mitt förra anförande med att vi icke borde i denna debatt upphetsa lidelserna alltför mycket, men jag finner, att den, som dock mest upphetsat lidelserna här, har varit herr Möller. Det røjde, menade han, icke mindre okunnighet om fakta än även brist på ideellt sinne, det vore att diskvalificera sig för arbete i Sveriges offentliga liv etc. att hålla på en rättsgrundsats, som ett mycket stort antal ledamöter av Sveriges riksdag för ännu några år tillbaka omfattade och som ännu omfattas av mycket stora delar av Sveriges folk. Det är dock icke rätt av herr Möller att på det sätt, som herr Möller gjorde, använda överord, som äro absolut olämpliga vid ett tillfälle som detta. Och jag vill dessutom tillägga, att, rent sakligt sett, led herr Möllers anförande av den svagheten, att han rörde sig med statistiska siffror och därvid förväxlade skattestreck och utskyldsstreet, vilket ju är två skilda saker. Så mycket mindre har herr Möller anledning att anklaga mig för "bristande ädelt sinne", då jag för min personliga del uttryckligen deklarerat min beredvillighet att — om vi endast få bibehålla prin-

cipen att medborgerliga rättigheter skola vara baserade på medborgerliga skyldigheter — sakligt och lugnt pröva, i vad mån oförvårdad oförmåga att betala skatt är beroende på sjukdom eller arbetslöshet i följd av driftsinställelse, och sålunda uttryckligen förklarat mig villig att beakta sådana verkligen ömtåliga fall, som faktiskt — det erkänner jag gärna — förekomma inom Sveriges industriarbetareklass i tider av arbetslöshet liksom även inom andra yrkesklasser.

*Grundlags-
ändringar
ang. sättet
för val av
ledamöter i
riksdagens
kamrar m. m.
(Forts.)*

Herr Lindhagen förklarade frågan om utskyldstreckets vara en "struntsak". Herr Lindhagen är också, så egendomligt det kan låta, en föga folkligt anlagd person, som ej sällan saknar förbindelser med rättsuppfattningen i Sverige. Ty vore det en "struntsak", så skulle vi verkligen icke hava haft, det vill jag säga, ett visst mod att här träda fram och yrka avslag på de vilande grundlagsändringarna. Vi veta väl vad det kommer att föra med sig för oss. Men då vi icke desto mindre här framträtt, har det varit av verklig övertygelse, att vi här förfäktat en rättssak, obekymrade om den står upptagen i herr Lindhagens bekanta "söndagsprogram" eller icke.

Herr Hellberg: Herr talman! Jag hade ett ögonblick tänkt stryka mig från talarelistan, då allt väsentligt, som kan sägas i denna debatt, redan är sagt, men eftersom jag en gång blivit uppskriven där, kan jag inte underlåta att göra några anmärkningar med anledning av vad som förekommit under diskussionen.

Den förste ärade talaren hade ett anförande, som kunde giva anledning till en hel del invändningar, men han, så att säga, strök själv ett streck över en stor del av sitt anförande genom att inte vidhålla sin ursprungliga avsikt att yrka uppskov med grundlagsförslaget utan i stället avslag.

Jag kan emellertid inte underlåta att för min del inlägga en gensaga mot den högst besynnerliga uppfattning, som han uttalat, att grundlagens bestämmelse om varje riksdagsmans fria rätt att pröva uppkommande frågor upphäver träffade överenskommelser. När han uttalat denna besynnerliga mening, så yttrade enskilt en person här bakom mig: "herr Reuterskiöld tyckes icke fatta, att det finns också moraliska band". Herr Reuterskiöld vet mycket väl, att en hel del av de beslut, som fattas här i riksdagen, tillkomma på grund av sammanjämkning, kompromiss mellan olika partier. Det är ju t. ex. mycket vanligt, att i statsutskottet sådana kompromisser förekomma. Huru skulle det verka, om, efter en sådan överenskommelse ett par dagar förut, en av dem, som varit med om den, står upp och säger: grundlagen ger mig rätt att fritt pröva varje fråga; alltså löser den mig ifrån varje träffad överenskommelse?

Det är, må jag säga, något underligt att höra en riksdagsman uttala en sådan uppfattning.

Uppfattningen tyckes var desto mera betänklig, som det redan visat sig, att herr Reuterskiöld fått en lärjunge här i kammaren. Det är kanske orätt att säga om en så vördnadsvärd man som kammarens äl-

*Grundlags-
ändringar
ang. sättet
för val av
ledamöter i
riksdagens
kamrar m. m.*

(Forts.)

derspresident, att han skulle vara lärjunge åt en här i kammaren så ny man som herr Reuterskiöld, men i alla fall uttalade han, såvitt jag förstod, precis samma uppfattning. När han framhöll att grundlagen bereder tillfälle att två gånger pröva grundlagsförslag, synes han ha menat, att därigenom det skall stå representanterna fritt att komma ifrån de förbindelser, som de förut iklätt sig. Det lärer väl inte vara möjligt för herr Ollas Ericsson att förneka, att han själv varit med om den överenskommelse, varom så mycket har talats här i dag. Både han och jag sutto i det särskilda utskott, där denna överenskommelse träffades, och jag har så väl själv försökt att erinra mig som också tillfrågat andra av dem, som voro med där, om de kunde erinra sig, huruvida han i nämnda utskott inlade någon gensaga mot den promemoria, som låg till grund för denna överenskommelse och i vilken det, bland annat, heter: "Det anmärkes, att alltså vid den politiska rösträtten skattebetalningsstrecket förutsattes skola helt avskaffas." Mitt intryck var, att vi allesammans voro ense om denna av särskilda delegerade inom särskilda utskottet utarbetade promemoria.

Herr Ollas Ericsson tyckes nu vilja göra till samma sak att uttala sina personliga invändningar mot ett visst förslag utan yrkande och att uttala samma invändningar med yrkande. Men det är väl däri hela skillnaden ligger. Vi hava nyligen hört en annan ledamot av kammaren och för resten också av förutnämnda särskilda utskott, herr Clason, uttala, att han då liksom nu hade personliga invändningar på vissa punkter men tillade att han står vid den överenskommelse han varit med om att träffa. Det är att handla lojalt. Att om man en gång, låt vara med stor självövertinelse, gått med på en överenskommelse, också hålla den — det är ett lojalt handlingssätt. Om ett handlingssätt, som visar sig däri, att man ena gången uttrycker sina betänkligheter utan yrkande, låtande förstå att man är med om att förslaget tages, och en annan gång uttalar samma betänkligheter men med yrkande att förslaget må förkastas, om ett sådant handlingssätt skall jag inte tillåta mig begagna någon beteckning.

Det har här i debatten mycket talats om utskyldsstrecket och om den utredning angående detta, som föreligger. Jag begagnar tillfället att rätta en missuppfattning, som gjort sig gällande från herr Johansson i Kälkebo, när han, såvitt jag fattade honom rätt, förevidade herr Alexanderson, att han inte ville göra något för att åstadkomma en bättre skattebetalning. Detta är en så komplett missuppfattning, att jag tvärtom tyckte mig bestämt höra, att herr Alexanderson just betonade, att det är på denna punkt man bör sätta in för att åstadkomma en rättelse i den försumlighet ifråga om skattebetalningen, som förekommer. Vad sedan själva frågan om utskyldsstrecket och den därmed här under debatten förbundna frågan om de olika klassernas moral beträffar, så har jag fått ett mycket starkt intryck av riktigheten i den uppfattning, som herr Möller ungefär uttryckte så, att vi i själva verket äro ungefär lika goda kålsupare allesamman — herr Lindhagen sade förresten detsamma. Jag tror, att den

uppfattning, som särskilt starkt förfäktades av herr Wohlin, har ett visst fariseiskt drag, och jag tyckte, att i hans senaste anförande, då han gick igenom en rad av talare och markerade, att de inte hade rätt att göra sig till talsmän för rättsuppfattningen, detta drag ytterligare underströks.

Jag skall också tillåta mig att säga ett par ord om en insinuation från herr Winbergs sida. Han talade för det första om att det nu föreliggande förslaget är ett litet steg i den demokratiska utvecklingen, men heller inte mer. Nu förstår jag ju, att herr Winberg tänker sig, att man skall löpa banan ut till den punkt, där den ena ytterligheten möter den andra, och hans ideal är ju den utveckling, som vi bevitnat i landet öster om oss, där den allra yttersta demokratin kommit tillbaka till den gamla despotismen. Jag kan förstå, att det är hans ideal, att vi skola få en ny despotism med andra despoter i högsätet; men han må inte förtänka, att vi andra, gamla demokrater inte inse det vara en lycklig utveckling. Vi anse därför, att den reform, som nu skall genomföras och som giver alla svenska män och kvinnor i stort sett rösträtt i landet, är en ganska betydande och värdefull reform i demokratisk riktning.

Jag tror inte att någon av oss frisinnae tänker sig denna reform som ett slags huvudkudde, på vilken vi ämna vila i framtida sysslolöshet, och lika litet förstår jag, vad herr Winberg menar med att vi skulle vara med om nya klasslagar. Mig veterligen finnes inte för denna insinuation någon som helst grund. Jag kan möjligtvis tänka mig, att herr Winberg syftar på en motion ifrån liberalt håll, som är väckt i syfte att i hela samhällets intresse, i detta samhälles intresse, inom vilket alla klasser numera äro likaberättigade, förebygga sådana strejker, som kunde bliva ödesdigra för alla; men den innebar inte något annat än vad som i vårt västra grannland, vilket ju anses vara ett demokratiskt föregångsland, redan är genomfört, nämligen att under särskilt svårartade förhållanden, då verkligt allvarsamma faror för alla hota, man skulle kunna komma till den obligatoriska skiljedomen. Att beteckna detta såsom en klasslagstiftning, som ett utslag av den värsta reaktionära tendens, är väl det starkaste våld på verkligheten man gärna kan göra.

Som sagt, herr talman, jag har inte kunnat avhålla mig från att göra dessa små anmärkningar. Till slut skall jag säga, att jag därutinnan i viss mån nog känner detsamma som herr Lindhagen, att den stora frågan vid detta tillfälle dock är kvinnans politiska rösträtt. De äldre inom denna kammare veta, att jag i min ringa mån, ofta under mycket stark motvind, verkat för denna reform. Jag har gjort det av känsla för att rättvisan krävde den reformen, men jag har aldrig hängivit mig åt några överdrivna förväntningar om de stora nya ting, som skulle komma genom kvinnornas inträde i vårt offentliga liv. Min färhåga är närmast den, att de endast skola bliva alltför lika männen och att det sålunda bara skall bliva en multiplikation med två av den föregående valmanskåren. Jag skall därför i denna stund, när vi stå färdiga att taga den kvinnliga rösträtten, bara tillåta mig att uttala den förhopp-

*Grundlags-
ändringar
ang. sättet
för val av
ledamöter i
riksdagens
kamrar m. m.* ningen eller åtminstone den önskan, att när kvinnorna nu komma in i politiken, de där måtte komma att göra en insats, som genom att vara något annanartad i förhållande till männens skulle kunna göra vårt samhällsliv rikare och, skulle jag vilja önska, också en liten smula mildare, en liten smula mera humant än vad det tyvärr för närvarande mången gång är.
(Forts.)

Herr ALEXANDERSON: Herr talman! Sedan jag länge frestat talmannens och kammarens tålmod med mitt förra anförande, skall jag vara mycket kort i min replik. Åtskilliga talare hava riktat sig mot mig, men det allra mesta som sades skall jag avstå från att taga upp.

Vad beträffar herr Ollas Ericsson, så har hans situation, efter vad det synes mig, alldeles nyss blivit tillräckligt belyst av herr Hellberg, och jag skall inte ytterligare lägga någon lök på laxen.

Jag uppkallades egentligen av den ärade talaren på Malmöhuslänsbänken. Jag är närmast glad och tacksam för hans senaste anförande. Jag är nämligen i alldeles samma situation som Alexander Kielland, när han givit ut en bok och det i anledning av den kom häftiga ord och våldsamma utbrott emot honom. Jag känner mig — sade han — som en valfångare, när han slungat sin harpun. Ligger då valen alltjämt stilla, biter han ihop tänderna: han förstår, att han misslyckats. Men vispar kolossen på stjärten och sprutar skum — då gnuggar han händerna!

Men då den ärade talaren även denna gång har kastat fram sitt ädelmodiga erbjudande att "längre fram" reflektera på en uppdelning, varigenom de skola bliva befriade från uteslutning, som kunna återropa sjukdom eller arbetslöshet, så nödgas jag åter hänvisa honom till att möjligheten av en sådan uppdelning just speciellt med uppmärksamheten inriktad bland annat på dessa bägge fall, sjukdom och arbetslöshet, är utförligt undersökt i det redan föreliggande kommittébetänkandet. Där visas, att man har att välja mellan att å ena sidan hava fixa lagregler och att å andra sidan lämna det i en viss myndighets skön att bedöma varje fall. Låter man lagregeln vara fix, får man lov att bestämma, att endast en så och så lång tids sjukdom, en så och så lång tids av de och de i lagen angivna omständigheterna förorsakad arbetslöshet kan få gälla och att den skall vara av betydelse så och så lång tid framåt. Därmed har man fått en av dessa stela lagregler, med vilka det aldrig kan undvikas, att en del fall komma att bliva orättvist dömda av lagen. Då kommer just det där förhållandet fram, som jag redan påpekat, nämligen att i den mån lagen ger sig ut för att skipa rättvisa, men det icke blir någon rättvisa skipad, kännes kränkningen av den som drabbas därav mycket hård.

Lämnar man däremot åt en myndighet att avgöra efter sitt fria skön och förekommande bevisning om sjukdomens tillvaro, dess längd, dess faktiska inverkan på skattebetalningsförmågan o. s. v., ja, då har man gjort någonting mycket värre ändå. Stackars denna myndighet och

stackars den politiska känslan i landet, som kommer att bliva förgiftad av misstanken, att denna efter fritt skön gjorda undersökning icke varje gång har varit opartisk och rättvis! Att den icke kan göras av de nuvarande valmyndigheterna, som äro valnämnden på landet och magistraten i stad, är självklart. Men var god och visa upp någon annan myndighet, som skulle lämpa sig för att verkställa en sådan undersökning! Det kan man helt enkelt inte göra, därför att det ligger i sakens natur, att frågan är så ömtålig, att det icke går att lämna den till fri diskretionär prövning av någon myndighet. Och det går, som jag påpekat, inte heller att åstadkomma en stel, fix lagregel, som icke verkar orättvis i tillämpningen.

*Grundlags-
ändringar
ang. sättet
för val av
ledamöter i
riksdagens
kamrar m. m.
(Forts.)*

Herr Clason har nyss sagt, att jag har gjort mig skyldig till det påståendet, att vi med vår utredning lyckats övertyga högern i 1918 års utskott, men att detta vore oriktigt. Det har jag emellertid aldrig sagt, utan det måste bero på ett missförstånd av herr Clason. Vad jag yttrade var, att ingen i utskottet ens försökte sig på att prestera en *saklig kritik* av den detaljerade undersökning av möjligheterna, som där gavs. Denna kritik har fortfarande icke kunnat presteras, och då herr Wohlin kastar fram ett sådant där allmänt löfte, att man kan taga hänsyn till en blivande eventuell utredning om sjukdom och arbetslöshet, utan att prestera någon kritik av den utredning som redan gjorts, så är det fraseologi och ingenting annat.

Herr Wohlin menade, då han karakteriserade mig, att jag hade mycket liten beröring med den svenska rättsuppfattningen i landet och att det också visade sig i det uttalande jag gjort, hurusom jag föraktade den. Nej, herr Wohlin, jag föraktar den icke! Jag är verkligen demokrat, men det är skillnad mellan demokrati och demagogi. Demagogi är det, om man lever högt på en oklar känslöstämning, trots att det finns närmare utrett, i vad mån denna känslöstämning verkligen är berättigad och i vad mån den kan få ett uttryck i lagform eller den andra form som möjliggör, att den kan beredas hänsyn i det rättsliga livet. Det liberala partiet har för sin del i detta avseende just ställt sig på den ståndpunkten, att man, så länge ingen utredning förelåg, ansåg det vara angeläget, att en sådan bleve gjord och man om möjligt finge en skillnad genomförd mellan den ena och andra sortens skatteresterande. Att *sedan* denna utredning är presterad och utan att man ens har gjort den ringaste lilla ansats till att ingå i sakligt bemötande av den, *nu först* ställa sig på denna ståndpunkt, som man annars på förhand förklarat vara omöjlig, det är det som jag har tillåtit mig att beteckna såsom ett icke riktigt sätt att fylla sin befattning som folkrepresentant. Det är ett stycke "primitiv demokrati" i att på det viset giva vika för en inom vissa kretsar hos folket förefintlig känslöstämning.

Jag lämnar till kammarens bedömande, huruvida detta yttrande i och för sig är något bevis för att man känner sig totalt främmande för folkets rättsuppfattning. Jag medger, att jag möjligen i olikhet med herr Wohlin, icke är uppvuxen i ett bondehem på landet och icke har

*Grundlags-
ändringar
ang. sättet
för val av
ledamöter i
riksdagens
kamrar m. m.*
(Forts.)

tillbragt barndomen och ungdomen med de sysslor, som förekomma i ett sådant, och alltså icke kommit i den intima beröring med detta liv, som jag förmodar att han att döma av hans anförande måtte hava gjort. Men det finns andra möjligheter att komma i beröring med det svenska folkets rättsuppfattning och rättsuppfattningen icke bara inom en av dess kretsar utan i olika kretsar. Jag vågar hålla före, att det inom kort skall visa sig, att det svenska folket icke är mera olikartat med de andra folk, som hava ansett sig böra bygga på den allmänna rösträtts grund, än att vi skola finna, att detta streck, som i motsats till vad somliga uttala icke har så urgamla rötter i svensk rättsuppfattning eller i svensk statsliv — vad angår statsutskyldsstrecket, så är det jämnt tolv år gammalt och förskriver sig från 1909 — att detta streck är något som vi kunna leva utomordentligt bra förutan.

Herr Möller: Även jag känner mig uppkallad att svara på herr Wohlins replik till mig. Herr Wohlin förklarade, att jag upphetsat lidelserna med mitt anförande. Jag kan endast konstatera, att det är herr Wohlin, som har upphetsat mina lidelser genom ett efter min uppfattning ytterligt fariseiskt anförande, som avsåg att svepa in ett klart och oförtydligt klassintresse i en högre morals och en högre rättsåskådningens mantel. Det var för mig angeläget att ordentligt rycka den manteln av herr Wohlin och visa upp, att när man försöker återinföra ett streck, som faktiskt — man kan visa det med siffror — skär bort rösträtten för cirka 40 % av de medborgare, som tillhöra en särskild klass, så är det ett slag mot den klassen, man må åberopa sig på hur höga rättsgrundsatsar som helst, rättsgrundsatsar, som man ögonblickligen själv underkänner, då man cyniskt förklarar, att det är ganska ligkiltigt, om tillämpningen av denna rättsåskådning sedan också drabbar en mängd oskyldiga människor. Ty, herr Wohlin, det bevis på ädelt sinne, som ligger däri, att herr Wohlin *sedes* vill söka skilja fåren från getterna, har jag så mycket mindre möjlighet att uppskatta, som den utredning, om vilken herr Alexanderson har talat, efter min mening klart ådagalägger omöjligheten av något sådant. Jag tänker, att professor Wohlin, som har gjort några vaga antydningar om hur en sådan uppdelning skulle gå till, vilka antydningar han fått svar på och sannolikt icke kan vidhålla, när han väl fått tillbaka skattestrecket, som skär bort, som förstör och totalt korrumpar den allmänna rösträtten — jag tänker, att han *sedes*, om en förnyad utredning skulle visa, att man icke kan skilja de oordentliga från de ordentliga, icke kommer att vilja befria de ordentliga, därför att det finns några oordentliga människor i landet.

Jag tror, att denna debatt har medfört den mycket betydelsefulla nyttan, att de försök man gjort här att framställa sina egna och sina partikamraters åtgöranden såsom uttryck för en slags sundare rättsuppfattning, som är vår mycket överlägsen, äro totalt avslöjade och att det klassintresse, som herr Wohlin företräder i den svenska riksdagen,

framstår tämligen naket, vändande sig mot andra medborgares rättigheter och intressen i vårt land.

Grundlags-
ändringar
ang. sättet
för val av
ledamöter i
riksdagens
kamrar m. m.
(Forts.)

Herr Reuterskiöld: Herr greve och talman! Endast några ord till undanröjande av ett par missförstånd, som kommit mitt första anförande till del. Men först i anledning av den sista debatten här och den siste talarens yttrande må jag framhålla, att inom vårt svenska folk till följd av industrialismen det kommit två olika rättsuppfattningar, som kämpa med varandra. Vi kunna ju ömsesidigt erkänna, att det å vardera sidan föreligger en rättsuppfattning, och vi måste var å sin sida fasthålla vid denna utan att därför alldeles underkänna motståndens.

För min del har jag icke velat bestrida och bestrider naturligtvis icke den *personliga* bundenhet, som ur moralisk-politisk synpunkt blir en följd av en ingången förpliktelse, men vad jag har velat betona är två ting. Det ena är, att, när det gäller grundlagsfrågor, grundlagen icke tillåter någon sådan privat partiförpliktelse vid sidan om grundlagens bud, att den nya riksdagen efter nya val till andra kammaren icke finge en fri prövningsrätt. I andra fall, men ej här kunna partiavtal begagnas. Det andra är, att *om* ändock någon ingår en förbindelse och alltså är förpliktad till dess fullgörande, så är den naturliga konsekvensen, att detta av honom själv i valrörelsen offentligt skall kungöras för hans valmän, så att de veta om, att den de välja är bunden. Nu menar jag alltså, att överenskommelsen av 1918 på grund av det sätt, varpå valrörelsen 1920 fördes, synes hava inneburit, ehuru det är möjligt, att jag misstager mig däri, ett tyst samförstånd därom, att denna frågan icke skulle för valmännen framställas. Och emot en sådan överenskommelse, som alltså åsyftat att indirekt binda även valmännen, måste jag för min del reagera. Om de svenska valmännen avsiktligt omvälja en till sitt blivande handlingssätt bunden representant, är denne fullt berättigad att rösta i enlighet med den förbindelse han ingått, men folket i val skall dock veta, huruvida han är bunden eller fri. Det är den mening jag har hävdad, att om ett uppskov kommer till stånd, så vore det möjligt att på indirekt väg kunna vinna detta.

Nu kan frågan om uppskov enligt mitt sätt att se icke längre tagas upp. Vilken praxis än månne vara, så kan jag icke för mitt handlings-sätt erkänna någon annan uppfattning beträffande tolkningen av vår rätt som grundad än den, vartill jag själv kommit vid ett sådant tolkningsförsök. Det visar sig, enligt min mening, att ett initiativ till uppskov kan komma antingen från konstitutionsutskottet, såsom dess ärade vice ordförande nu också i dag har betonat hava i *praxis* förekommit, eller genom motion, som det exempelvis skedde år 1850. Men efter min mening och ehuru jag vet, att talmannen förut vid något tillfälle icke vägrat proposition på ett under debatten framställt yrkande om uppskov, vore ett sådant yrkande icke i överensstämmelse med grundlagens mening. Detta är min uppfattning, och efter den måste jag naturligtvis

Grundlags-
ändringar
ang. sättet
för val av
ledamöter i
riksdagens
kammrar m. m.
(Forts.)

handla. Man kunde då säga, att jag borde hava väckt en motion. Ja, mina herrar, med den snälltågsfart, i vilken de vilande grundlagsfrågorna skulle fram, bland annat för dessa elektorsvals skull, var det icke gärna möjligt att komma med en motion. Då jag dessutom fått äran att sitta i konstitutionsutskottet, fanns det ju en möjlighet att söka få konstitutionsutskottet att självt framlägga förslag om uppskov, och lyckades jag icke därmed, ja, då gjorde en motion heller ingen nytta. Jag tror, att frågeställningen förenklas, om uppskovsfrågan numera helt uteslutes, sedan den ej vunnit utskottets understöd, och därför, herr greve och talman, yrkar jag fortfarande rent avslag.

Herr Lindhagen: Det kan också kallas en rättsgrundsats att icke helt och hållet utbryta ett yttrande ur sitt sammanhang. Då jag talade om "struntsaker", sade jag, att de andra frågorna här voro struntsaker i jämförelse med den kvinnliga rösträtten, och då herr Wohlin i sitt anförande så totalt ignorerade den och till och med uttalade sitt tvivel om dess nytta, så måste jag för att höja upp den till sitt majestät hava ett motsvarande nedsättande uttryck för det andra. Det kallas visst för retorisk emfas eller något sådant i Uppsala.

Herr Wohlin sade också, att herr Lindhagen har så litet grepp på själva livet. Ja, herr Wohlin, det förhåller sig så med oss alla här i kammaren och i varje fall med herr Wohlin, och vid sådant förhållande kan jag icke förstå varför herr Wohlin upprör sig över den saken. Jag glömde i mitt sista anförande att replikera herr Klefbeck i fråga om ett yttrande, som han hade i denna sak. Jag hade i en föregående debatt i dag fällt uttrycket "käring", och herr Klefbeck sade, att detta icke passade bra tillsammans med sympatier för den kvinnliga rösträtten. Så menade han åtminstone. Jag vill upplysa, att med "käring" menade jag det gamla svenska uttrycket, d. v. s. en sådan man eller en sådan kvinna, som varken är man eller kvinna. Och i den ifrågavarande debatten kritiserade jag ett maskulint lagförslag!

Sedan överläggningen förklarats härmed slutad, gjorde herr talmannen enligt därunder framkomna yrkanden propositioner, först på antagande av det föreliggande grundlagsändringsförslaget samt vidare på dess förkastande; och förklarade herr talmannen, efter att hava upprepat propositionen på förslagets antagande, sig finna denna proposition vara med övervägande ja besvarad.

Votering begärdes, i anledning varav uppsattes, justerades och anslogs en så lydande omröstningsproposition:

Den, som antager det i konstitutionsutskottets memorial nr 4 punkten 7 införda vilande grundlagsändringsförslaget, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, förkastas ifrågavarande förslag.

Omröstningen företogs, och vid dess slut befunnos rösterna hava utfallit sålunda:

Ja — 101;

Nej — 16.

*Grundlags-
ändringar
ang. sättet
för val av
ledamöter i
riksdagens
kamrar m. m.*

Punkten 8.

Det vilande grundlagsändringsförslaget antogs.

Punkten 9.

I denna punkt fanns infört ett vilande förslag angående ändrad lydelse av § 52 regeringsformen samt §§ 33, 34 och 38 riksdagsordningen.

*Grundlags-
ändringar
ang. rätt för
riksdagens
kamrar att
själva ut-
se talmän o.
vice talmän.*

Herr Cla son: Innan kammaren går att lagfästa systemet med partivalda talmän, vilket system förut prövats i Sverige och befunnits olyckligt, och innan kammaren går in på en anordning, som kommer att låta oss börja våra riksdagar med partistrider och partitvister, skall jag genom ett avslagsyrkande sätta kammaren i tillfälle att ännu en gång taga position till saken. Jag skall tillika be att få erinra, att när detta förslag antogs vilande, skedde det med den ringa majoriteten av, jag tror, 47 röster mot 35, d. v. s. den majoritet, som antog förslaget såsom vilande, var icke en tredjedel av denna kammares hela medlemsantal.

Jag har emellertid begärt ordet icke endast för att yttra detta utan även av en annan anledning.

Det har sagts mig, att när denna fråga var å bane inom andra kammaren, man där även diskuterade, när denna grundlag skall börja tillämpas i fråga om nuvarande talmän och vice talmän. Det har sagts mig, att det där uttalades, att den skall börja tillämpas genast, och det gjordes det tillägget, att detta också varit en allmän mening i konstitutionsutskottet. Det är mot detta sista uttalande jag alldeles bestämt ber att få opponera mig. Det diskuterades i utskottet, huruvida stadgan angående val av talmän och vice talmän borde förses med övergångsstadgande eller icke. Jag yrkade, att den i överensstämmelse med alla övriga dylika författningar borde förses med ett dylikt övergångsstadgande. Det framhölls emellertid från annat håll, att detta vore onödigt eftersom regeringen förmodligen hade tänkt på saken. Men det framhölls från intet håll vad för mig på denna punkt för närvarande spelar en synnerligen stor roll, nämligen att i lagen om författningars ikraftträdande av år 1894 uttryckligen förklaras, att författning, i vilken icke blivit utsatt viss tid, varifrån den kommer att gälla, eller av vars lydelse icke framgår, att den genast efter utfärdandet skall lända till efterrättelse, skall träda i kraft först fyra veckor efter dess kungörande i svensk författningssamling. Detta synes mig vara uppenbart giltigt beträffande den

Grundlags-
ändringar
ang. rätt för
riksdagens
kamrar att
själva utse
talmän och
vice talmän.
(Forts.)

nyss antagna stadgan om val av talmän och vice talmän med alla därav följande konsekvenser.

Jag vill dessutom framhålla, att såvitt jag har mig bekant, har man alltid, då man velat vinna ett ögonblickligt ikraftträdande av utav grundlagen beroende stadgar eller lagar, försett dessa med övergångsbestämmelser, som uttryckligen uttalar detta. Det är, såvitt jag vet, förhållandet med både vallagen och alla de ändringar i vallagen, som ägt rum. Det är även förhållandet med den lag om kommandomål och de ändringar i vallagen, som vi i dag antagit. Jag kan icke tänka mig, att man i nu förevarande fall skulle vilja slå in på någon annan väg. Jag kommer ytterligare till denna slutsats därför, att det, såvitt jag vet, är en allmänt gällande princip inom rättsvärlden, att en gång givna rättigheter och uppdrag behålla sin kraft för den tid, för vilken de äro givna, alldeles oberoende av om sedermera en ny lagstiftning kommer till stånd. Jag tror icke heller, att man någonsin vid genomförandet av föregående grundlagsändringar har tillämpat saken så, att en grundlagsändrings genomförande har upphävt de rättigheter eller uppdrag, som varit givna med stöd av den gamla grundlagen, naturligtvis såframt icke uttryckliga bestämmelser därom funnits. Jag erinrar mig särskilt vid ett tillfälle, då vi vid början av en riksdag antogo en bestämmelse om två lagutskott. Det var då ingen människa, som tänkte på att vi därmed skulle avsätta det gamla lagutskottet och välja två nya. Tvärtom, den allmänna förutsättningen var, att så icke skulle äga rum.

Herr Hellberg: Jag skall, herr talman, mot den föregående ärade talarens yrkande om avslag be att få ställa ett yrkande om bifall till det vilande förslaget. Han har för sitt avslagsyrkande denna gång anfört endast den korta motiveringen, att han tyckte det vore sorgligt, om riksdagen skulle få börja sina sammanträden med partistrider. Jag skall också i detta avseende be att få uttala en annan mening än hans: Jag skall tillåta mig uttrycka den förhoppningen, att det i praktiken må komma att visa sig, att riksdagen kan börja sina sammanträden utan partistrider, när det gäller val av talmän. Jag föreställer mig, att det genom uppgörelser mellan de olika partierna skall kunna ordnas så, att någon strid inte skall behöva förekomma.

Den andra frågan, som den föregående talaren berörde, angående ikraftträdandet av stadgan om val av talmän och vice talmän, skall jag inte närmare ingå på. Det förefaller mig dock, som om det bör kunna sättas i tvivelsmål, om hans uppfattning är riktig. Då det, såvitt jag minns rätt, angives att stadgan träder i tillämpning, när motsvarande grundlagsbestämmelse är antagen, så tycker jag, det kan vara klart besked. I alla fall förmodar jag, att denna fråga kan komma att ordnas på ett mycket enkelt och smärtfritt sätt.

Herr Claason: Jag ber att få påpeka gent emot den siste ärade talaren, att detta är just vad som icke står i stadgan. Jag fattade näm-

ligen hans anförande så, som om han menade, att stadgan vore försedd med en övergångsbestämmelse, som innehölle nämnda uttryck, att stadgan skulle träda i kraft samtidigt med grundlagen. En sådan bestämmelse är emellertid i stadgan av för mig obekant anledning icke medtagen. Jag yrkade inom utskottet, att en dylik övergångsbestämmelse skulle införas, men fick icke utskottet med mig. Det är därför, att en sådan övergångsbestämmelse icke finnes, som det synes mig uppenbart, att stadgan icke kan träda i kraft förr än fyra veckor efter promulgerandet.

*Grundlags-
ändringar
ang. rätt för
riksdagens
kamrar att
själva utse
talmän och
vice talmän.
(Forts.)*

Herr H e l l b e r g: Jag kom nyss att uttrycka mig lite vilseledande. Men i utskottet ansågs det självfallet, att när grundlagsbestämmelsen vore antagen, skulle också denna stadga träda i tillämpning.

Herr T r y g g e r: Herr greve och talmän! Jag tror icke, att man kan utgå från att denna sak bör anses självklar, detta så mycket mindre om man betänker, att i en motsvarande stadga, som vi i dag antagit, nämligen lagen om kommandomål, står uttryckligen: "Denna lag träder i kraft den dag, då det vilande förslaget till ändrad lydelse av §§ 15 och 106 regeringsformen samt § 38 mom. 2 riksdagsordningen, efter att hava av riksdagen antagits, varder av Konungen gillat." I nu förevarande stadga står däremot ingenting om ikraftträdandet och detta talar ju för att de, som framlagt förslaget, om de överhuvud taget tänkt på saken, varit av samma uppfattning som herr Clason. För min del och alldeles oberoende därav håller jag före, att den uppfattning är riktig, som herr Clason har gjort gällande.

Det är emellertid en annan fråga, som också har betydelse. Om vi nu antaga, att grundlagen blivit ändrad och stadgan trätt i gällande kraft, är frågan: vilken ställning intaga de av Kungl. Maj:ts utsedda talmännen? Jag har hört berättas, att det skulle hava sagts inom andra kammaren i dag, att i och med att grundlagen trädde i kraft — och jag förmodar, att man menade, att även stadgan trätt i kraft —, skulle de nuvarande talmännens uppdrag hava upphört och sålunda kamrarna utan vidare böra skrida till val av talmän och vice talmän. Det är enligt min åsikt en felaktig uppfattning. Det är visserligen sant, att en grundlagsbestämmelse, när den blivit antagen, utan vidare träder i kraft, men en annan sak är, att rättsverkningar, som redan hava inträtt på grund av bestämmelserna i grundlagen enligt dess gamla lydelse, icke utan vidare upphöra att gälla därigenom, att grundlagen ändras, utan de kvarstå så länge, som de över huvud taget enligt den förra lydelsen skulle kvarstå. Detta är även fallet med avseende på talmän och vice talmän. När Konungen utnämnt dem till dessa platser, hava de fått ett uppdrag, som varar till riksdagens slut, såvida de icke skulle avsäga sig detta uppdrag eller eljest lämna detsamma. Om man sedermera, under riksdagen, ändrar grundlagen, berör denna omständighet icke på något sätt den ställ-

Grundlags-
ändringar
ang. rätt för
riksdagens
kamrar att
själva utse
talmän och
vice talmän.
(Forts.)

ning, som de hava intagit i kraft av den grundlagsbestämmelse, som gällde, då Konungen utsåg dem.

Detta hör ju strängt taget icke hit, men jag vill i alla fall begagna tillfället att göra detta uttalande, då det, enligt vad jag nämnt, i andra kammaren gjorts gällande en annan mening.

Herr A l e x a n d e r s o n: Herr talman! Utan att vilja göra något bestämt uttalande i den efter min tanke ganska svåra rättsfråga, som herr Trygger nyss berörde, vill jag ändå säga, att jag tror, att det är åtskilligt som talar för att, då det är fråga om en grundlagsändring och med hänsyn bland annat till de former, vari grundlagsändring hos oss slutligen kommer till stånd, det kan ifrågasättas, huruvida icke verknin-garna i ett fall som detta av de åtgärder, som äro vidtagna under grund-lagens gamla lydelse, äro att anse såsom bortfallna i och med nya lagens ikraftträdande. Men vad jag särskilt vill hävda, oberoende av om den åskådning, som av herr Trygger kritiserades, skulle befinnas riktig eller ej, gäller väl dock utan vidare, att stadgan om talmansval träder i kraft på samma gång som grundlagen, d. v. s. omedelbart. Däremot talar, såvitt jag förstår, icke alls med någon avgörande kraft det förhållandet, att man i vissa andra författningar har funnit det lämpligt att angeva tiden för ikraftträdandet. Vad särskilt den av hr Trygger till jämfö-relse upptagna lagen om kommandomål angår är ju denna en *lag*. Och det föreskrives ju i 1894 års författning, att i brist på annan bestä-melse "lag eller annan allmän författning" icke träder i kraft förrän fyra veckor sedan den varit publicerad i svensk författningssamling. Men huruvida man beträffande en stadga, avsedd att gälla inom riks-dagen vid av riksdagen företagna val, kan och bör tillägga denna stad-ga karaktären av en s. k. "allmän författning", på vilken denna bestäm-melse av år 1894 blir tillämplig, förefaller mig tvivelaktigt. I allt fall måste väl grundlagen så att säga taga över, så att man har att avgöra frågan om stadgans ikraftträdande efter vad som gäller beträffande grundlagsstadgandet och icke tvärtom kan draga några slutsatser angå-ende tiden för grundlagens ikraftträdande och verkan med premisser hämtade från stadgan och dess innehåll.

Herr C l a s o n: Jag tror icke, att jag misstager mig, om jag gent- emot den siste ärade talaren säger, att alldeles analoga förhållanden med dem herr Trygger påpekade i fråga om lagen om kommandomål gällde, när vi för några år sedan antogo stadgan om val till riksdagens utskott. Jag är nästan övertygad — absolut säkert vågar jag dock icke säga det — att även denna stadga försågs med en övergångsbestämmelse, och att den utan densamma alltså icke ansetts böra omedelbart träda i kraft.

Överläggningen ansågs härmed slutad, varefter herr talmannen i enlighet med föreliggande yrkanden gjorde propositioner, först på antagande av det under behandling varande grundlagsändringsförslaget

samt vidare på dess förkastande; och förklarade herr talmannen, sedan han upprepat propositionen på förslaget antagande, sig anse denna proposition vara med övervägande ja besvarad.

*Grundlags-
ändringar
ang. rätt för
riksdagens
kamrar att
själva utse
talmän och
vice talmän.
(Forts.)*

Votering begärdes, i anledning varav uppsattes, justerades och anslags en så lydande omröstningsproposition:

Den, som antager det i konstitutionsutskottets memorial nr 4 punkten 9 införda vilande grundlagsändringsförslaget, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, förkastas ifrågasvarande förslag.

Vid slutet av den häröver anställda omröstningen befunnos rösterna hava utfallit sålunda:

Ja — 78;

Nej — 31.

Punkterna 10—12.

De vilande grundlagsändringsförslagen antogos.

Punkten 13.

Denna punkt innehöll ett vilande förslag angående ändrad lydelse av §§ 4, 28, 33 och 108 regeringsformen samt § 70 riksdagsordningen.

Herr Reuterskiöld: Herr greve och talman, mina herrar! Det nu föreliggande förslaget är en komplettering av det under nr 7 och avser kvinnornas rätt till ämbeten. I den föregående debatten började min ärade kollega på samma länsbänk som jag sitt anförande med en välsignelse över kvinnornas idealitet för att sedermera litet längre fram komma med en reservation för deras "giraffintelligens". För min del vill jag icke instämma i vare sig det ena eller det andra. Jag anser, beträffande både intelligensen och idealiteten, att det är ungefär sak samma med man och kvinna. Men det finns andra förhållanden, som kunna behöva beaktas, när det gäller en sådan grundlagsändring som den nu förevarande. Jag vill därvidlag säga, att vad man vinner genom denna grundlagsändring är blott en formell likställighet, som saknar all reell grund. Jag tror icke, att jag behöver längre upptaga kammarens tid med att gå in på denna fråga. Den debatterades delvis i äkten-skapsdebatten förra året, och jag vill nu endast och allenast betona, att när man får denna formella likställighet, uppoftar man enligt min åskådning helt andra och långt betydelsefullare värden. Ur den synpunkten är det som jag här nödgas yrka avslag.

*Grundlags-
ändringar
ang. kvin-
nors tillträde
till stats-
tjänst.*

Jag vill emellertid tillägga ett ord. Det föreliggande förslaget bör

Grundlags-
ändringar
ang. kvin-
nors tillträde
till stats-
tjänst.
(Forts.)

nämligen sammanställas med det kommittébetänkande rörande befattningar, som kvinnorna skola få bekläda, vilket tidningarna nyss hava omtalat. Det synes mig, därest tidningsreferaten äro riktiga, som om detta betänkande går ut från andra grundsatser och delvis andra grundlagsbestämmelser än som föreligga i detta förslag. Det förefaller mig, som om det under sådana förhållanden vore önskvärt att taga ännu en tids funderare på saken, om denna grundlagsändring verkligen är nyttig och nödig. Jag anser densamma varken vara nödig eller nyttig och därför, herr greve och talman, ber jag att få yrka avslag.

Herr Thulin: Såsom herr Reuterskiöld erinrat, förekom ju denna fråga vid föregående riksdag och underkastades då här i kammaren en ganska ingående behandling. Resultatet var, att kammaren med 56 röster mot 47 biföll det av konstitutionsutskottet då tillstyrkta förslaget till ändringar i grundlagen.

Sedan detta beslut fattades, har första kammaren icke i avseende på sin sammansättning undergått någon nämnvärd förändring; icke heller har det inträtt några som helst omständigheter sedan kammaren sist debatterade frågan, som kunna anses utgöra skäl för en ändrad ståndpunkt från kammarens sida. Genom de beslut, som i dag fattats, har den fulla medborgarrätten lämnats åt kvinnorna. I konsekvens därmed synes det mig, som om man också borde i dag här i kammaren lämna sitt bifall till undanröjande av de grundlagsenliga hinder, som nu föreligga, för kvinnors tillträde till statstjänst. En senare fråga blir ju, såsom herr Reuterskiöld redan påpekat, i vilken grad och på vilka villkor statstjänsten skall öppnas för kvinnorna. Detta skall emellertid regleras genom särskilda av Kungl. Maj:t och riksdagen fattade beslut. och den frågan återkommer sålunda.

På grund av vad jag yttrat, tillåter jag mig, herr talman, att yrka bifall till det nu föredragna vilande grundlagsändringsförslaget.

Herr Claason: Jag skall först be att få göra ett litet tillägg till den siste ärade talarens historik över denna frågas behandling vid sista riksdagen. Det är alldeles riktigt, att kammaren med 56 röster mot 47 antog det nu föreliggande förslaget såsom vilande till vidare grundlagsenlig behandling. Men kammaren var icke sadelfastare i sin övertygelse om att just denna väg borde väljas, då man skrede till denna reform, än att kammaren ögonblicket därefter i en annan votering med 56 röster mot 52 också antog vilande ett annat förslag till lydelse av dessa grundlagsparagrafer, ett förslag som skilde sig från detta därigenom, att från de platser, som det här skulle gälla, undantogos statsrådsbefattningar, domareämbeten, militära och civilmilitära ämbeten samt prästerliga tjänster och att dessa undantag inskrevos i grundlagen. Om kammaren någonsin står fri beträffande ett grundlagsändringsförslag, måtte det väl därför vara i detta fall, då kammaren genom sina föregående voteringar sagt ifrån att kammaren vill ha möjlighet att välja mellan olika lydelse.

Beträffande sakens principiella läge har jag ingenting att tillägga till vad jag yttrade vid föregående riksdag, men jag skall be att få fästa uppmärksamheten vid en formell fråga, som för mig utgör bestämt hinder att ansluta mig till det föreliggande förslaget. Förhållandet är, att man, sedan det rörande förslaget tillämpning avgivna kommittébetänkandet nu kommit till synes, därav finner, att kommittén tänkt sig att man dels genom särskild lagstiftning, dels genom beslut fattade i statsregleringsform skulle undantaga vissa ämbeten från att beklädas av kvinnor och andra från att beklädas av män. Såvitt jag förstår, blir detta alltså icke någon principiell likställighet. Det är emellertid en sak som vi komma till senare. Men jag kan icke inse huru det är möjligt att i grundlagen bibehålla den nuvarande bestämmelsen att vid alla befordringar Konungen endast skall taga hänsyn till "skicklighet och förtjänst", om man därvid tänker sig att man i andra lagar eller rent av i statsregleringsbeslut skall sätta in bestämmelser som skulle nödga Konungen att också vid befordringar taga hänsyn till kön. Såvitt jag förstår, är det formellt sett en alldeles orimlig väg som jag icke tror att man i tidigare fall slagit in på.

*Grundlags-
ändringar
ang. kvin-
nors tillträde
till stats-
tjänst.
(Forts.)*

Det var helt annat med det von Geijerska förslaget som supplemert antogs vid sistlidne års riksdag. Detta förslag förutsatte liksom den nuvarande grundlagen att skicklighet och förtjänst skulle vara ensamma befordringsgrunder, men insatte också i *själva grundlagen* frågan om vilka befattningar som skulle beklädas med män och vilka som skulle beklädas med kvinnor. Dessa bestämmelser måste naturligtvis tolkas vid sidan av varandra; de voro båda två grundlagsbestämmelser och skulle såsom sådana hava alldeles samma kraft. Att däremot i grundlagen behålla den allmänna bestämmelsen om befattningars tillsättande enbart efter skicklighet och förtjänst, men därjämte tänka sig att man genom vanlig civillag eller statsregleringsbeslut kan få in en bestämmelse om att hänsyn i vissa fall skall tagas även till kön, det tror jag är ganska orimligt. Det är också ett skäl varför jag biträder herr Reuterskiölds avslagsyrkande.

Herr Olsson, Oscar: Det är två saker, som kanske i någon mån här behöfve påpekas.

Den första, som herr Clason påminde om, är att riksdagen kanske icke skulle varit tillräckligt sadelfast vid fattandet av sitt beslut angående det förslag, som här föreligger från konstitutionsutskottet, därför att kammaren omedelbart efter dess antagande i föl med 56 röster mot 52 antog ett annat förslag. Jag vill då fästa uppmärksamheten på att med den propositionsordning, som tillämpas, när det gäller grundlagsförslag, uppstår det ganska lätt vid dessa tillfällen en förvirring, som nog kan förklara denna s. k. brist på sadelfasthet.

Men det viktigaste var herr Clasons anmärkning rörande oförmligheten av att antaga detta förslag, därför att Konungen icke skulle kunna följa grundlagens bud att endast taga hänsyn till förtjänst och skicklig-

*Grundlags-
ändringar
ang. kvin-
nors tillträde
till stats-
tjänst.
(Forts.)* het. Jag tycker ändå, att detta resonemang smakar bra mycket av formell spetsfundighet. Det ligger väl ändå i sakens natur, att då en sådan bestämmelse finnes, betyder detta, att då icke man eller icke kvinna är berättigad till det ämbete, varom är fråga, Konungen äger att bland dem som äro berättigade till ämbetet endast taga hänsyn till förtjänst och skicklighet. Jag tycker, att man icke kan gå hur långt som helst i skolastiska formuleringshistorier, ens då det gäller Sveriges rikets grundlagar.

Jag yrkar, herr talman, bifall till föreliggande förslag.

Efter härmed slutad överläggning gjordes i enlighet med de yrkanden, som framkommit i avseende å nu föredragna punkt, propositioner, först på antagande av det i punkten införda grundlagsändringsförslaget samt vidare på förkastande av detsamma; och förklarades den förra propositionen, vilken förnyades, vara med övertvägande ja besvarad.

Punkterna 14, 15 och 17.

De vilande grundlagsändringsförslagen antogos.

På framställning av herr talmannen medgav kammaren, att de anslag, som utfärdats till sammanträdets fortsättande på aftonen, finge nedtagas.

Herr *Johansson, Johan Bernhard*, väckte en motion, nr 142, angående inskränkning i rätten för ämbetsverk m. fl. att med frågor hänvända sig till folkvalda myndigheter i orterna och andra.

Denna motion hänvisades till kammarens första tillfälliga utskott.

Ledighet från riksdagsgöromålen beviljades dels herr *Tjällgren* från och med den 28 innevarande januari till och med den 7 nästinstundande februari, dels herr *Pettersson, Olaus*, från och med den 28 januari till och med den 10 februari, dels ock envar av herr *Asplund* och herr *Johansson, Johan Bernhard*, från och med den 29 januari till och med den 12 februari för fullgörande av offentliga uppdrag.

Justerades protokollsutdrag för denna dag, varefter kammarens sammanträde avslutades kl. 4,12 e. m.

In fidem
A. v. Krusenstjerna.

Torsdagen den 27 januari.

Kammaren sammanträdde kl. 3 e. m.

Herr statsrådet *Ekeberg* avlämnade Kungl. Maj:ts propositioner:
nr 41, med förslag till lag om ändrad lydelse av 1 § i stadgan den 13 juni 1913 om proportionellt valsätt vid vissa val inom landsting och stadsfullmäktige m. m.;

nr 42, angående höjning av tullen å kaffe; samt

nr 43, med förslag till förordning om skatt å kaffe.

Anmäldes och godkändes konstitutionsutskottets förslag till riksdagens skrivelser till Konungen:

nr 13, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition nr 18 med förslag till lag om kommandomål;

nr 14, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition nr 17 med förslag till lag om ändrad lydelse av 30 § 12 punkten, 54 och 87 §§ samt övergångsstadgandet i lagen den 26 november 1920 om val till riksdagen;

nr 15, angående av riksdagen beslutad ändring i rikets grundlagar;

nr 16, angående av riksdagen beslutade ändringar i rikets grundlagar;

nr 17, angående av riksdagen beslutade ändringar i rikets grundlagar;

nr 18, angående av riksdagen beslutad ändring i rikets grundlagar;

nr 19, angående av riksdagen beslutad ändring i rikets grundlagar;

nr 20, angående av riksdagen beslutad ändring i rikets grundlagar;

nr 21, angående av riksdagen beslutade ändringar i rikets grundlagar;

nr 22, angående av riksdagen beslutade ändringar i rikets grundlagar;

nr 23, angående av riksdagen beslutade ändringar i rikets grundlagar;

nr 24, angående av riksdagen beslutad ändring i rikets grundlagar;

nr 25, angående av riksdagen beslutade ändringar i rikets grundlagar;

nr 26, angående av riksdagen beslutade ändringar i rikets grundlagar;

nr 27, angående av riksdagen beslutade ändringar i rikets grundlagar;

- nr 28, angående av riksdagen beslutad ändring i rikets grundlagar;
 nr 29, angående av riksdagen beslutade ändringar i rikets grundlagar;
 nr 30, angående av riksdagen beslutade ändringar i rikets grundlagar; samt
 nr 31, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition nr 16, med förslag till stadga om val av talmän och vice talmän i riksdagens kamrar.

Anmäldes och bordlades bankoutsrottets memorial nr 2, med överlämnande av fullmäktiges i riksgäldskontoret till innevarande riksdag afgivna, till bankoutsrottet avlämnade berättelse.

Ang. riksbanken meddelad frihet från skyldighet att inlösa sedlar med guld. Föredrogs bankoutsrottets utlåtande nr 3 i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående gillande av den riksbanken meddelade frihet från skyldigheten att inlösa av banken utgivna sedlar med guld.

I en till riksdagen den 11 innevarande januari avlåten, till bankoutsrottet hänvisad proposition nr 26 hade Kungl. Maj:t, under åberopande av propositionen bilagt utdrag av statsrådsprotokollet över finansärenden för samma dag samt av § 72 regeringsformen, hemställt, att det i kungörelse den 10 december 1920 lämnade medgivande, att riksbanken finge för tiden till och med den 31 mars 1921 vara fritagen från skyldigheten att vid anfordran inlösa av banken utgivna sedlar med guld efter deras lydelse, måtte av riksdagen gillas.

I nu föredragna utlåtande hade utskottet av angiven orsak hemställt, att Kungl. Maj:ts ifrågavarande proposition måtte av riksdagen bifallas.

Herr S a n d l e r: Jag är något överraskad av att detta ärende föredrages nu. Jag har icke för avsikt att ingå i någon diskussion i sakfrågan, då jag är av den uppfattningen, att den lämpligare bör företagas vid den tidpunkt, då väntad proposition i ämnet kommer till riksdagen. Jag inskränker mig för ögonblicket till att uttala den förhoppningen, att från riksbanksledningens sida under den tid, som återstår, till dess riksdagen går att taga befattning med hela frågan, icke måtte vidtagas någon åtgärd, som försvårar att vidtaga lämpliga och erforderliga åtgärder i överensstämmelse med finanssakkunniges program.

Efter härmed slutad överläggning bifölls vad utskottet i förevarande utlåtande hemställt.

Föredrogos bankoutskottets utlåtanden:

nr 4, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om ändrad lydelse av 239 § i lagen den 22 juni 1911 om bankrörelse; samt

nr 5, i anledning av fullmäktiges i riksbanken framställning om ändrad lydelse av 13 och 25 §§ i lagen för Sveriges riksbank jämte en i ämnet väckt motion.

Vad utskottet i dessa utlåtanden hemställt bifölls.

Efter föredragning av de vid sammanträdet början avlämnade kungl. propositionerna hänvisades propositionen nr 41 till konstitutionsutskottet samt propositionerna nr 42 och 43 till bevillningsutskottet.

Anmäldes och godkändes bankoutskottets förslag till riksdagens skrivelse, nr 32, till Konungen i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om ändrad lydelse av 239 § i lagen den 22 juni 1911 om bankrörelse.

Ledighet från riksdagsgöromålen beviljades herr *Johansson, Karl*, i Sölvedal, för tiden från och med den 29 innevarande januari till och med den 7 nästinstundande februari.

Justerades protokollsutdrag för denna dag, varefter kammarens sammanträde avslutades kl. 3,08 e. m.

In fidem
A. v. Krusenstjerna.

Lördagen den 29 januari.

Kammaren sammanträdde kl. 11,30 f. m.

Herr statsrådet *Ekeberg* avlämnade Kungl. Maj:ts skrivelse om entledigande av talmännen och vice talmännen i riksdagens båda kamrar.

Anmälades och bordlades
statsutskottets utlåtanden:

nr 11, i anledning av Kungl. Maj:ts framställning om anvisande å 1921 års tilläggsstat under fjärde huvudtiteln av anslag till försök med s. k. tekniska hjälpmedel;

nr 12, i anledning av Kungl. Maj:ts framställning om anvisande å 1921 års tilläggsstat under fjärde huvudtiteln av anslag till anskaffning av s. k. tekniska hjälpmedel m. m.;

nr 13, i anledning av gjorda framställningar rörande provisoriskt avlöningstillägg åt viss personal i Boden; och

nr 14, i anledning av Kungl. Maj:ts framställning om anvisande å 1921 års tilläggsstat under fjärde huvudtiteln av anslag till förstärkning av ordinarie förslagsanslaget till mathållning;

lagutskottens memorial nr 1, i anledning av remiss från första kammaren av en av herr Lundberg väckt motion; samt jordbruksutskottets memorial och utlåtanden:

nr 1, i anledning av remiss från andra kammaren av väckt motion angående inköp av remonter utav 1920 och 1921 års klasser;

nr 2, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående försäljning av vissa kronoegendomar och upplåtande av lägenheter från sådana egendomar;

nr 3, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående avstående i vissa fall av mark från kronoegendomar eller upplåtande av nyttjanderätt eller servitutsrätt till sådan mark; och

nr 4, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående efterskänkande av kronans fordran på grund av lån ur odlingslånefonden för torrläggning av vattensjuka ägor inom Nordanåker m. fl. fastigheter i Västernorrlands län.

Anmäldes och godkändes bankoutskottets förslag till riksdagens skrivelser till Konungen:

nr 33, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående gillande av den riksbanken meddelade frihet från skyldigheten att inlösa av banken utgivna sedlar med guld; och

nr 34, i anledning av fullmäktiges i riksbanken framställning om ändrad lydelse av 13 och 25 §§ i lagen för Sveriges riksbank jämte en i ämnet väckt motion.

Föredrogs och hänvisades till statsutskottet riksdagens år 1920 församlade revisorers berättelse om verkställd granskning av statsverkets jämte därtill hörande fonders tillstånd, styrelse och förvaltning under år 1919.

Föredrogs och lades till handlingarna bankoutskottets memorial nr 2, med överlämnande av fullmäktiges i riksgäldskontoret till innevarande riksdag avgivna, till bankoutskottet avlämnande berättelse.

Tillkännagavs att Kungl. Maj:t låtit genom offentliga anslag för ändamål, som i § 81 regeringsformen och § 79 riksdagsordningen avsåges, i nåder bjuda och kalla riksdagens samtliga ledamöter att denna dag kl. 12 på dagen infinna sig på rikssalen.

Upplästes och lades till handlingarna Kungl. Maj:ts denna dag avlämnade skrivelse om entledigande av talmännen och vice talmännen i riksdagens båda kamrar.

Upplästes en till kammaren inkommen skrift, så lydande:

Till riksdagens första kammare.

Med anledning därav, att de nya grundlagsbestämmelserna angående riksdagens utrikesnämnd efter plenum plenorum denna dag komma att träda i kraft, få vi härmed avsäga oss uppdraget såsom särskilda deputerade enligt 54 § RF. i dess hittillsvarande lydelse.

Stockholm den 29 jan. 1921.

Ernst Trygger.

Olof Olsson.

S. H. Kvarnzelius.

Gustav Möller.

Carl Swartz.

Nils Alexanderson.

På gjord proposition beslöt kammaren godkänna berörda avsägelse;

och skulle riksdagens kanslideputerade genom utdrag av protokollet härom underrättas samt anmodas låta uppsätta och till kamrarna ingiva förslag till den skrivelse i ämnet, som borde till Konungen avlåtas.

Herr talmannen yttrade, att han efter överenskommelse med andra kammarens talman finge hemställa, det första kammaren ville besluta att vid sammanträde, som komme att hållas nästa måndag kl. 3 e. m., företaga val av ej mindre talman samt förste och andre vice talman än även — under förutsättning att de av riksdagen för dess del godkända grundlagsbestämmelserna angående riksdagens utrikesnämnd bleve av Kungl. Maj:t gillade och antagna — av ledamöter och suppleanter i utrikesnämnden.

Denna hemställan bifölls.

Justerades protokollsutdrag för denna dag.

Herr talmannen och kammarens ledamöter avgingo kl. 11,50 f. m. till rikssalen, i vilken även andra kammaren infann sig. Herr statsrådet och chefen för justitiedepartementet Ekeberg uppläste Kungl. Maj:ts förordnande för hans excellens herr statsministern friherre De Geer att å Kungl. Maj:ts vägnar på rikssalen meddela riksdagen Kungl. Maj:ts nådiga svar på riksdagens sju skrivelser, dagtecknade den 27 januari 1921, angående av riksdagen antagna ändringar i rikets grundlagar, samt mottaga riksdagens svar å nio av Kungl. Maj:t avlåtna propositioner om ändringar i grundlagarna. Berörda nådiga svar, som var skriftligen avfattat, blev sedermera uppläst och överlämnat av hans excellens herr statsministern.

Därpå framträdde herr t a l m a n n e n och yttrade: Härmed överlämnas riksdagens svarsskrivelser, innefattande bifall till Kungl. Maj:ts framställningar om ändring av § 17 mom. 1 riksdagsordningen, § 2 4:o tryckfrihetsförordningen, § 2 4:o tryckfrihetsförordningen, §§ 6 och 7 succesionsordningen, §§ 61 och 109 regeringsformen samt § 72 riksdagsordningen ävensom till övergångsbestämmelse i regeringsformen, §§ 21 och 22 riksdagsordningen, § 2 4:o tryckfrihetsförordningen, § 2 4:o tryckfrihetsförordningen och § 52 regeringsformen samt §§ 33, 34 och 38 riksdagsordningen.

Sedan herr talmannen till hans excellens herr statsministern överlämnat riksdagens ifrågavarande skrivelser, nr 15, 18, 20, 22, 25, 26, 28, 29 och 23, avslutades ceremonien å rikssalen, varefter första kammaren enligt beslut, fattat före avtågandet från samlingsrummet, åtskildes vid utgången från rikssalen kl. 12,15 e. m.

In fidem
A. v. Krusenstjerna.

Måndagen den 31 januari.

Kammaren sammanträdde kl. 3 e. m.; och dess förhandlingar leddes till en början av herr *E r i c s s o n, O l l a s*, som, då han intagit talmansplatsen, yttrade: Mina herrar! Då till följd av bestämmelserna i den nya grundlagen Konungen på därom framställd begäran entledigat talmännen, tillkommer det nu kammaren att själv välja sina talmän. Härvid lär det falla på min lott att tjänstgöra som valförrättare. Det är för fullgörandet av detta värv, som jag nu intager denna plats.

Anställdes val av talman; och befanns efter valförrättningens slut därtill hava blivit utsedd
greve Hamilton med 96 röster av 98 avgivna.

Företogs val av förste vice talman; och befanns efter valförrättningens slut därtill hava blivit utsedd
herr Herman Lamm med 93 röster av 95 avgivna.

Anställdes val av andre vice talman; och befanns efter valförrättningens slut därtill hava blivit utsedd
herr Nilsson, N. A., i Kabbarp, med 87 röster av 89 avgivna.

Herr Ericsson, Ollas, lämnade nu talmansplatsen, som intogs av herr förste vice talmannen; och yttrade därefter herr förste vice talmannen: Mina herrar! Följande läkarattest har ingått:

"Att ledamoten av första kammaren, greve Hugo Hamilton, på grund av kontusion å bröstkorgen är förhindrad att tills vidare delta i riksdagens förhandlingar, intygas.

Stockholm den 31 januari 1921.

Ernst Wikner.
Leg. läkare."

På grund av det missöde, som drabbat vår nyss valde, högt ärade talman och som lyckligtvis är av mycket begränsad omfattning, är det nödvändigt, att jag i dag för klubban första gången efter det den grundlagsändring blivit genomförd, på grund av vilken vi nyss ha förrättat val.

Meningarna ha ju varit delade, huruvida denna grundlagsändring skulle vinna påföljd under den nu pågående riksdagen, men då från en del riksdagskretsar en varm önskan uttalats, att så skulle ske, ha ju talmännen hos Konungen anhållit om och även fått befrielse från det närdiga uppdrag, som har varit dem anförtrott.

Jag har den förhoppningen, som jag är övertygad delas av alla kammarens ledamöter, att den reform, som nu blivit genomförd, skall lända till båtnad och att den ytterligare skall stadfästa det förstående samarbete mellan kammaren och presidiet, som har god hävd i denna kammare.

Å de nyvaldes vägnar, såväl talmannens som vice talmännens, ber jag att till kammaren få framföra vårt värdsamma tack för det förtroende, som blivit oss visat och som det är vår avsikt att söka på bästa möjliga sätt motsvara.

För egen del ber jag att fortfarande få komma i åtnjutande av den välvilja och det överseende, varpå jag under den gångna tiden rönt många bevis från mina högt ärade kammarkamrater.

Herr förste vice talmannen tillkännagav, att anslag före kl. 2 e. m. utfärdats till sammanträdets fortsättande kl. 8 på aftonen.

Företogs val av åtta ledamöter i utrikesnämnden. Därvid avlämnades 87 godkända valsedlar, alla med partibeteckning "de förenade" och upptagande namnen på följande personer i denna ordning:

herr Trygger,
,, Olsson, Olof,
,, Kvarnzelius,

herr Swartz,
,, Möller,
,, Alexanderson,
,, Wohlin,
,, Svensson, C. E.

Dessa personer hade alltså utsetts till ledamöter i utrikesnämnden.

Anställdes val av åtta suppleanter i utrikesnämnden. Därvid af-
fämnades 74 godkända valsedlar, alla med partibeteckning "de förenade"
och upptagande namnen på följande personer i denna ordning:

herr Clason,
,, Sandler,
friherre Adelswärd,
herr Nilsson, Johan, i Skottlandshus,
,, Lindblad,
,, Hellberg,
,, Johansson, Johan, i Kälkebo.
,, Wigforss.

Dessa personer hade alltså utsetts till suppleanter i utrikesnämnden.

På framställning av herr förste vice talmannen beslöt kammaren, att
riksdagens kanslideputerade skulle genom utdrag av protokollet under-
rättas om de två sist förrättade valen samt anmodas låta uppsätta och
till kamrarna ingiva förslag till den skrivelse i ämnet, som borde till
Konungen avlåtas.

Föredrogos, men bordlades ånyo på flera ledamöters begäran stats-
utskottets utlåtanden nr 11—14.

Föredrogs lagutskottens memorial nr 1, i anledning av remiss från
första kammaren av en av herr Lundberg väckt motion.

Utskottens hemställan bifölls, och hänvisades ifrågavarande motion
till kammarens andra tillfälliga utskott.

Vid föredragning av jordbruksutskottets memorial nr 1, i anled-
ning av remiss från andra kammaren av väckt motion angående inköp

av remonter utav 1920 och 1921 års klasser, bifölls vad utskottet i detta memorial hemställt, med förklarande att ifrågavarande motion borde överlämnas till statsutskottet.

Föredrogos, men bordlades ånyo på flera ledamöters begäran jordbruksutskottets utlåtanden nr 2—4.

Anmäldes och bordlades bankoutskottets utlåtande nr 6, i anledning av väckt motion angående dyrtidstillägg åt den hos riksdagen tillfälligt anställda personalen m. m.; samt

andra lagutskottets utlåtande nr 1, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om ändrad lydelse av 2 och 3 §§ i lagen den 19 juni 1919 huru avgöras skall, varest tidigare tillkommen allmän flottled skall jämlikt vattenlagen bibehållas.

Föredrogos och lades till handlingarna Kungl. Maj:ts den 29 i denna månad å rikssalen avgivna svar i anledning av vissa utav innevarande års riksdag antagna grundlagsändringar; och skulle detsamma innehåll meddelas riksdagens kanslideputerade för att iakttagas vid riksdagsbeslutets uppsättande.

Herr förste vice talmannen yttrade, att han efter överenskommelse med andra kammarens talman finge föreslå, det första kammaren ville besluta att vid sammanträde, som komme att hållas lördagen den 5 nästinstundande februari, företaga val av

dels ledamöter och suppleanter i den nämnd, som äger att döma, huruvida högsta domstolens och regeringsrättens samtliga ledamöter gjort sig förtjänta att i deras viktiga kall bibehållas,

dels valmän och suppleanter för utseende av kommitterade för tryckfrihetens vård,

dels revisorer och revisorssuppleanter för granskning av statsverkets, riksbankens och riksgäldskontorets tillstånd, styrelse och förvaltning,

dels ock valmän och suppleanter för utseende av revisorer och revisorssuppleanter för granskning av riksbankens avdelningskontors i orterna räkenskaper och förvaltning.

Detta förslag antogs.

Avgåvos och hänvisades till kammarens andra tillfälliga utskott följande motioner:

nr 143, av herr *Lind*, om åvägabringande av utredning angående lämpligheten av landsfogdetjänsternas indragning;

nr 144, av herr *Lind*, om kronoutskyldsuppbördens fördelning i två terminer;

nr 145, av herr *Ekman, Carl Gustaf*, m. fl. om åvägabringande av en rationell skatteuppbörd; samt

nr 146, av herrar *Boman* och *Östberg*, om ändring av § 28 i byggnadsstadgan för rikets städer.

Justerades protokollsutdrag för detta sammanträde, varefter kammaren åtskildes kl. 3,59 e. m.

In fidem

A. v. Krusenstjerna.

Måndagen den 31 januari, e. m.

Kammaren sammanträdde kl. 8 e. m. och dess förhandlingar leddes av herr förste vice talmannen.

Anmälades och bordlades jordbruksutskottets utlåtande nr 5, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om ändrad lydelse av 6 § i lagen den 23 oktober 1891 angående väghållningsbesvärets utgörande på landet.

Avgåvos följande motioner:

nr 147, av herr *Lindhagen*, om införande av normalarbetsdag för skolarbetet m. m.;

nr 148, av herr *Lindhagen*, angående omorganisation av undervisningsväsendet;

nr 149, av herr *Lindhagen*, om vidtagande av åtgärder för att i skol-

Första kammarens protokoll 1921. Nr 5.

undervisningen barnen må erhålla förnimmelse av en mänsklighet samt av betydelsen av fred och rättvisa ;

nr 150, av herr *Lindhagen*, om beredande åt riksdagen av medinflytande vid bestämmande av huvudgrunder för den tillämnade skolreformen ;

nr 151, av herr *Lindhagen*, om inrättande av ett aktivt statsinstitut för hälsovård i stället för vissa nu befintliga institutioner m. m. ;

nr 152, av herr *Lindhagen*, om vidtagande av åtgärder till främjande av kooperativt jordbruk mellan jordbruksarbetare ;

nr 153, av herr *Lindhagen*, om hänvändelse till regeringen i syfte att statsmakten må söka att genom samvetspolitik och verklig kristendom bringa lidandet erforderlig hjälp ;

nr 154, av herr *Lindhagen*, om vidtagande av åtgärder för internationell utredning och överläggning i fråga om antagande av ett världsspråk m. m. ;

nr 155, av herr *Lindhagen*, om vidtagande av åtgärder för att framställningar till nationernas förbund från folk, som äro anslutna till förbundet, må avlämnas på modersmålet ;

nr 156, av herr *Lindhagen*, om åvägbringande av undersökning i vad mån inom olika ämbetsverk vid befordran godtyckligt tages hänsyn till sökandes ålder, oavsett duglighet och behov av arbetsförtjänst ;

nr 157, av herr *Lindhagen*, angående tryckning i svensk översättning av det gamla Asiens samt den europeiska antikens vishetsförkunnarens, filosofers och humanistiska statsmäns viktigaste skrifter ;

nr 158, av herr *Lindhagen*, om erkännande av samvetspolitikens företräde framför intressepolitiken m. m. ;

nr 159, av herr *Lindhagen*, om vidtagande av åtgärder i syfte att grundsatserna om nationaliteternas rätt må antagas till internationell lag ;

nr 160, av herr *Winberg* m. fl., angående skrivelse till Konungen med begäran om prövning och utredning av frågan om Sveriges snarast möjliga utträde ur nationernas förbund ;

nr 161, av herr *Julin*, angående inskränkning i domförda antalet ledamöter i kammarrätten ; samt

nr 162, av herrar *Julin* och *Lindskog*, om åvägbringande av utredning och förslag i syfte att fast anställda befattningshavare vid av Kungl. Maj:ts koncessionerade eller oktrojerade företag må tillförsäkras förhandlingsrätt genom befattningshavarnas fackliga sammanslutningar.

Dessa motioner hänvisades, nr 147—151 och 153—161 till kammarens första tillfälliga utskott samt nr 152 och 162 till kammarens andra tillfälliga utskott.

Justerades ytterligare protokollsutdrag för denna dag, varefter kammarens sammanträde avslutades kl. 8,12 e. m.

In fidem
A. v. Krusenstjerna.